

Kulturní a sociální kapitál studentů sociální pedagogiky

Bc. Mrhalová Hana

Diplomová práce 2016/2017

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Hana Mrhalová**
Osobní číslo: **H150112**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Kulturní a sociální kapitál studentů sociální pedagogiky**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologických východisek z oblasti sociální pedagogiky, výchovy, kulturního a sociálního kapitálu.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování výsledků výzkumu, shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BOURDIEU Pierre. Teorie jednání. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-518-3.

DOPITA Miroslav. Pierre Bourdieu o umění, výchově a společnosti: reflexe sociologie praxe Pierra Bordieua v sociologii. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1650-2.

CHRÁSKA Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.

ŠAFR Jiří a Markéta SEDLÁČKOVÁ. Sociální kapitál. Koncepty, teorie a metody měření. Praha: Sociologický ústav AVČR, 2006. ISBN 80-7330-095-8.

TIŽÍK, Miroslav. Pierre Bourdieu ako inšpirácia pre sociologický výskum. Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2013. ISBN 978-80-85544-77-0.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Jan Kalenda, Ph.D.**
Centrum výzkumu FHS

Datum zadání diplomové práce: **22. listopadu 2016**

Termín odevzdání diplomové práce: **20. dubna 2017**

Ve Zlíně dne 22. listopadu 2016

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

*

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 31.1.24

.....
pro M. Janda

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce pojednává o kulturním a sociálním kapitálu studentů sociální pedagogiky Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Teoretická část diplomové práce je zaměřena na vymezení základních pojmů a definic dané problematiky. Dále formulujeme indikátory, kterými lze kulturní a sociální kapitál uchopit a představujeme sociální pedagogiku jako studijní obor Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Empirická část zkoumá velikost a distinkci kulturního a sociálního kapitálu studentů sociální pedagogiky Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a faktory, které tuto velikost a distinkci ovlivňují za pomoci kvantitativně orientovaného výzkumu provedeného prostřednictvím dotazníkové šetření. Závěr práce patří prezentaci výsledků a doporučení pro praxi, která z výzkumného šetření vyplynula.

Klíčová slova: kulturní kapitál, habitus, sociální pole, sociální kapitál, sociální sítě, studijní obor sociální pedagogika.

ABSTRACT

This diploma thesis deals with cultural and social capital of social pedagogy students at the Faculty of Humanities of Tomas Bata University in Zlín. The theoretical part of the diploma thesis aims at the definition of basic data and the given problems definitions. Further on, we formulate indicators that the cultural and social capital can be grasped and we introduce the social pedagogy as a field of study at the Faculty of Humanities of Tomas Bata University in Zlín and the factors that influence this extent and distinction with the help of quantitative-oriented research carried out through an interview survey. The thesis conclusion is devoted to results presentation and recommendations for practice that resulted from the research survey.

Key words: cultural capital, habitat, social field, social capital, social networks, social pedagogy field of study.

Na tomto místě bych především ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce Mgr. Janu Kalendovi, PhD. za obrovskou trpělivost, cenné rady a připomínky, které mi poskytl při zpracování diplomové práce.

Dále bych chtěla poděkovat všem studentům sociální pedagogiky Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, kteří byli ochotni podílet se na výzkumu k této diplomové práci a pomohli mi získat potřebná data. Zároveň mé poděkování patří i vyučujícím, kteří mi umožnili navštívit vyučovací hodiny studentů sociální pedagogiky.

Mé velké poděkování patří jak mému manželovi a oběma dcerám, tak všem mým blízkým, přátelům, spolužákům, známým, spolupracovníkům, kteří mě na mé cestě studiem doprovázeli a neustále podporovali.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 KULTURNÍ KAPITÁL	13
1.1 FORMY KULTURNÍHO KAPITÁLU	15
1.2 HABITUS.....	17
1.3 SOCIÁLNÍ POLE	20
1.4 KONCEPTUALIZACE KULTURNÍHO KAPITÁLU.....	21
1.5 INDIKÁTORY KULTURNÍHO KAPITÁLU.....	24
2 SOCIÁLNÍ KAPITÁL	28
2.1 VYMEZENÍ POJMU SOCIÁLNÍ KAPITÁL.....	28
2.2 PIERRE BOURDIEU.....	30
2.3 JAMES COLEMAN.....	32
2.4 ROBERT PUTMAN	33
2.4.1 Srovnání tří klasických koncepcí	35
2.5 NAN LIN.....	36
2.6 FORMY SOCIÁLNÍHO KAPITÁLU	37
2.7 SOCIÁLNÍ SÍTĚ	39
2.8 INDIKÁTORY SOCIÁLNÍHO KAPITÁLU	41
2.8.1 Poziční generátor.....	43
2.8.2 Generátor zdrojů.....	43
3 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA JAKO STUDIJNÍ OBOR.....	45
3.1 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA NA UNIVERZITĚ TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ	45
II PRAKTICKÁ ČÁST	48
4 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	49
4.1 CÍL VÝZKUMU	50
4.2 HLAVNÍ VÝZKUMNÁ OTÁZKA A PROBLÉM	50
4.3 DÍLČÍ VÝZKUMNÉ OTÁZKY	50
4.4 FORMULACE VĚCNÝCH HYPOTÉZ.....	52
4.5 POJETÍ VÝZKUMU	53
4.6 VÝZKUMNÝ SOUBOR	53
4.7 TECHNIKA VÝZKUMU	55
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE.....	57
5.1 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ – OBLAST DESKRIPCE.....	57
5.2 VERIFIKACE HYPOTÉZ	65
6 SHRUTÍ EMPIRICKÉ ČÁSTI.....	76
6.1 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	82
7 ZÁVĚR.....	84
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	86
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	91
SEZNAM OBRÁZKŮ	92
SEZNAM GRAFŮ	93
SEZNAM TABULEK.....	94

SEZNAM PŘÍLOH.....	96
---------------------------	-----------

ÚVOD

Již od narození je náš život, naše existence, formována a usměrňována v rámci procesu socializace, čímž dochází k přenosu kulturních hodnot prostřednictvím výchovy a zároveň k přenosu specifických postojů a názorů, které se věkem mění. Výchova je činnost životem podmíněná a životem podmiňující. Jedná se o proces, jenž se podílí na utváření nejen osobnosti, ale i celých sociálních skupin a na spoluutváření společnosti. Hlavní úlohou výchovy z hlediska společnosti je celková kultivace nejen jedince, ale i celé společnosti.

Tematika sociologie výchovy a vzdělávání není jasně vymezena, ale pokud sledujeme věcné práce, zabývající se vztahem společnosti, výchovy a vzdělávání, zjistíme, že se jedná o tematickou oblast, která je v popředí současné sociologie. Hlavní skupinou, jejíž podstatou je rozpracování teorie, propojující vzdělání, společnost a výchovu, je *vzdělanostní společnost*, nebo také *společnost vědění*, která je v českém prostředí překládána z anglického pojmu „*knowledge society*“. Pojem *společnost vědění* je vnímán jako zcela nový, spojen s nejnovějším vývojem lidské civilizace. Jeho vznik je datován druhou polovinou dvacátého století v souvislosti s postindustriální společností. Ve skutečnosti je vědění, jeho stav a vývoj, jednou z os, utvářející civilizaci ve všech historických etapách. Společností vědění a vzdělanostní společností je vlastně každá lidská společnost (Stehr, 1994, in Petrussek, 2006, s. 409). Proč se tedy objevuje pojem *společnost vědění* teprve ve spojení s postindustriální společností a v čem se tato společnost odlišuje od předchozích společností? Dle Petrusky (2006, s. 409) je především tato změna zapříčiněna proměnami kapitálu. Vedle klasického kapitálu, ztělesněného v materiálním vlastnictví, roste i význam *kapitálu kulturního a sociálního*. Pro vzdělanostní společnost, její reprodukci a rozvoj, jsou klíčovými procesy investování do vzdělávání lidí, technologií a organizací shromažďujících poznání a využívajících vědění. Vzdělanostní společnost patří k frekventovaným pojmům vědních disciplín, jako jsou např. sociologie, pedagogika, ekonomie a další. Vzdělanost rozhoduje o příjmu jedince a jeho sociální stratifikaci. Základní kategorií vzdělanostní společnosti je vzdělání a nové typy kapitálů, které mají vliv na vzdělanostní dráhu jedince. Kapitál je ve všech formách rozdělován nerovnoměrně. Vzdělání, především motivace ke vzdělávání, byla tématem při tvorbě bakalářské práce, což bylo příčinou, proč jsme si opět zvolili téma, které souvisí se vzděláním a vzdělaností jedinců. Předkládaná práce pojednává o *kulturním a sociálním kapitálu* studentů Sociální pedagogiky Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Vzdělání je nástrojem umožňujícím jedinci osvojit si určité kompetence ve formě znalostí, dovedností

a jednání, jejichž aktivní užívání může přinést každému jednotlivci osobní zisky (kapitály), případně i zisky pro celou naši společnost. Úlohou veřejného školství je zprostředkovat každému členovi společnosti poznatky a dovednosti důležité pro život ve společnosti. Studenti, přijatí na vysokou školu, přicházejí z odlišného prostředí. Vnitřní faktory školy, jako jsou vzdělanostní zkušenost a akademická připravenost, jsou v tomto případě spojeny jak s kulturním, tak i sociálním kapitálem. Školní vzdělání umožňuje jedinci disponovat těmito kapitály a současně přináší vztahy, o které se může opřít. Velikost a distinkce kulturního a sociálního kapitálu nebyla doposud u studentů sociální pedagogiky empiricky šetřena.

V teoretické části se nejprve věnujeme vymezení základních pojmů, souvisejících s kulturním a sociálním kapitálem a dále představujeme Sociální pedagogiku jako studijní obor vyučovaný na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně.

Praktická část diplomové práce je zaměřena na ověřování stanovených hypotéz kvantitativním výzkumem. Pomocí dotazníkového šetření byla shromážděna data o studentech sociální pedagogiky na úrovni bakalářského i magisterského studia v prezenční a kombinované formě. Cílem praktické části bylo zjistit na základě statistické analýzy získaných dat přehled o velikosti kulturního a sociálního kapitálu a zároveň zda existují rozdíly ve velikosti těchto kapitálů mezi studenty sociální pedagogiky na úrovni bakalářského a magisterského studia v prezenční a kombinované formě. Empirickou část diplomové práce uzavírá doporučení pro praxi.

Doufáme, že zjištěné informace přispějí k hlubšímu poznání kulturního a sociálního života studentů, kteří se rozhodli studovat obor Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně.

V předkládané práci je ve větší míře použito jméno Pierre Bourdieu. Doposud stále neexistuje ustálený přístup ve skloňování tohoto jména v českém jazyce. Na základě této skutečnosti jsme se rozhodli využít zkušenosti a doporučení Miroslava Tižíka z knihy *„Pierre Bourdieu ako inšpirácia pre sociologický výskum“*, a jméno nebudeme skloňovat a ponecháme v původním stavu. (Tižík, 2013, s. 296–297). Ostatní jména autorů skloňujeme podle vzoru pán.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 KULTURNÍ KAPITÁL

V první kapitole se budeme nejprve věnovat podrobněji kulturnímu kapitálu. Seznámíme se s tradičním pojetím kulturního kapitálu, vysvětlíme jeho základní pojmy, formy, funkce a představíme si indikátory, kterými lze kulturní kapitál uchopit. Sociální kapitál bude podrobně vysvětlen v následující kapitole.

V minulosti se všechny společnosti označovaly na základě toho, které znaky lidských vztahů pokládaly za podstatné. Na základě těchto vztahů se dá lehce pochopit, proč se společnost moderní a pozdně moderní, označuje jako „*společnost vlastnictví a práce*“, společnost páry a parního stroje, případně společnost pásové výroby a automobilu či *vzdělanostní společnost*. Společnost obdržela takový přívlastek z důvodů, že vzdělanost je „*demirguem*“, který rozhoduje o společnosti, o lidech, určuje jejich sociální status, sociální mobilitu, stabilitu a dynamiku společnosti. Vzdělanost rozhoduje o příjmu, o sociální stratifikaci a promítá se do dalších kategorií lidského života a života společnosti (Sak, 2014, 183). Současné vyspělé společnosti krok za krokem přešly k proměně klasického kapitálu, ztělesněného v materiálním vlastnictví v kapitál vnitřně diferenciovaný (Petrušek, 2006, s. 409). Zatímco v dřívějším typu společnosti byl sociální status spojen s finančním a majetkovým kapitálem, podle nových teorií roste vedle klasického kapitálu ztělesněného v materiálním vlastnictví i význam kapitálu *kulturního a sociálního*. Většina soudobých učebnic ekonomie považuje za základ ekonomických zdrojů tři výrobní faktory: půdu, přírodní zdroje, práci a kapitál. Současné koncepty národního hospodářství jdou ovšem dále a pod pojmem „*zdroje*“ zahrnují také například znalosti a dovednosti lidí, sociální vztahy mezi lidmi nebo kvalitu institucí. Ve společnosti vědění je za klíčový zdroj považován lidský, sociální kapitál a vědění a nikoliv suroviny, nebo fyzický kapitál. Termínu kapitál se dnes používá nejen v ekonomii nebo v sociologii, ale i v dalších sociálních vědách. Kromě fyzického, finančního a lidského kapitálu, termínů ekonomických se dnes již značně používá termínů *kulturní kapitál* a *sociální kapitál*. Mimo jiné se můžeme setkat i s *kapitálem intelektuálním, symbolickým kapitálem, přírodním kapitálem, politickým kapitálem, sexuálním kapitálem* a mnoha dalšími typy kapitálů (Veselý, 2006, s. 9).

V období 70. a 80. let 20. století prodělala sociální teorie jednu z podstatných změn, při nichž došlo k odklonu od formulování univerzálních teorií jednání ve prospěch studia teoretického jednání. Autorem posunu se stal francouzský sociolog a antropolog Pierre Bourdieu. Pro potřeby svého projektu obecné vědy o lidské společnosti zavedl

a formuloval řadu termínů a konceptů. Mezi nejznámější z nich patří např.: „*habitus, pole a kapitál*, resp. různé formy kapitálů. Ve svém díle Bourdieu vykresluje originální syntézu teorie, metodologie a epistemologie, kdy jsou tyto tři oblasti od sebe neoddělitelné a to především za účelem nové formulace „*Teorie jednání*“, jako vysvětlení praktického jednání člověka nacházejícího se v určitém společenském a historickém kontextu (Růžička a Vašát, 2011, s. 129). „Hlavním svorníkem je dvousměrný vztah mezi strukturami objektivními (strukturami sociálního pole) a strukturami osvojenými (strukturami habitu)“ (Šubrt, 2001, s. 106). Teoretici nových typů kapitálů přijímají význam těchto kapitálů, jak pro jedince, tak pro společnost a zároveň dospívají k novým typům reprodukce společnosti. U nových kapitálů nacházíme difference v jejich obsahovém vymezení. Bourdieu rozšiřuje pojem kapitál i mimo oblast peněžních vztahů a kapitál je zároveň ve všech formách rozdělován nerovnoměrně. *Kulturní kapitál* je nedílnou součástí každodenního společenského života kohokoliv z nás. Vzhledem k jeho rozmanitosti není zcela jednoduché stanovit jeho přesnou definici. V sociologii se nejčastěji používá definice *kulturního kapitálu* odkazující k původnímu pojetí autora Pierre Bourdieu, ve kterém za klíčovou funkci označuje kulturní a sociální inkluzi podporující vytváření kolektivní identity pomocí kulturní distance k jiným skupinám. Kulturní kapitál tak představuje „*institucionalizované, široce sdílené kulturní signály (postoje, preference, formální vědění, jednání statky, oprávnění), používané jako nástroj sociální a kulturní exkluze*“ (Lamont a Lareau, 1988, 156, in Šafr, 2008, s. 32)).

Bourdieu rozlišuje ve svém díle čtyři základní typy kapitálů: *ekonomický, kulturní, sociální a symbolický kapitál*. Za ekonomický kapitál považuje Bourdieu různé formy materiálního bohatství a symbolický kapitál je dle jeho přesvědčení především kapitálem cti a prestiže. To, jakým kapitálem jedinec disponuje a jak jej akumuluje, závisí především od reality, v jakém sociálním prostoru se zrovna nachází, a jaký jeho vlastní habitus. Základní kategorií vzdělanostní společnosti je vzdělání a nové typy kapitálů mají vliv na vzdělanostní dráhu jedince. Vzhledem k zaměření a tématu diplomové práce není naším záměrem se nadále podrobně zabývat ekonomickým a symbolickým kapitálem. Vlivy působící mimo a před vzdělávacím systémem jsou úhrnně nazývány *kulturním kapitálem* (Sak, 2014, s. 183). Myšlenka fungování kulturního kapitálu není v díle francouzského sociologa Pierre Bourdieu zcela nová. V roce 1964 uvedl výzkum nazvaný „*Les Hériteries*“ (Dědicové), kde představil koncept kulturního kapitálu na příkladu vzdělávacího systému působícího jako nástroj sociální selekce ve prospěch vyšší sociální vrstvy, tedy kulturního zvýhodnění,

kteřé je přenášeno na potomky středních a vyšších vrstev (Prokop, 2005, s. 175). Zdroje, kterými jednotlivec disponuje, určují jeho místo ve struktuře společnosti. V moderní společnosti je to především výchova a kultura, které reprodukují sociální strukturu. Rodiče svým dětem v dřívější době předávali především kapitál ekonomický, v dnešní společnosti se důležitým jeví především kapitál kulturní (Šedřová, 2004, s. 25). Na pozadí souvislostí mezi kulturními aktivitami rodiny a úspěchem dětí ve škole Bourdieu formuloval kulturní kapitál jako dovednost „*vyplývající z kulturní kvality prostředí*“, v němž člověk vyrostl, a um, který si jedinec osvojil ve svém rodinném prostředí během socializace, o znalosti, jež získal, tedy vše, co je schopen akumulovat a následně pak ve svém jednání zužitkovat. Ke kulturnímu kapitálu rovněž patří mimoškolní faktory vedoucí k nerovnostem ještě před účinkem školy. Děti pocházející z vyšších společenských vrstev „*mají vyšší úroveň kulturního kapitálu, kterou zdědily po svých rodičích*“. V průběhu výchovy získávají lingvistické schopnosti a kulturní znalosti a ty jsou pak předpokladem jejich úspěchu ve škole. Získané znalosti škola nejen oceňuje, ale ony se díky ní stávají na půdě školy úspěšnými a zároveň je transformují do podoby osobních zásluh. V porovnání se studenty z nižších společenských vrstev (z dělnické třídy) jsou pak vnímány jako nadané a schopné. Dle Bourdieu teorie, děti vyrůstající v rodinách s vyšším sociálním statusem, získávají kvalitnější kulturní kapitál, jenž je ve školním prostředí valorizován a tím získávají výhodu oproti dětem z nižších společenských vrstev (Katrňák, 2004, s. 41–42). Tzn., že vyšší společenské vrstvy jsou obeznámeny s tématy, která jsou součástí školní osnovy, rozumí kulturu, ze které pramení školní látka, znají odpovědi na otázky, na které škola odpověď nenabízí, ale po dětech je přesto požaduje. Žáci pocházející z nižších sociálních vrstev, nedisponují podobným objemem kulturního kapitálu, nevyznají se ve školní látce a neznají odpovědi na otázky, na které škola odpovědi nenabízí. Učiteli jsou pak označovány, jako méně nadané a talentované, což vede ke skutečnosti, že tito žáci končí na nižším vzdělanostním stupni. Velikost kulturního kapitálu potomka, jeho kulturní rozhled a připravenost do školy a v konečném důsledku jeho školský úspěch je poznamenám především usilovnou a systematickou prací jeho rodičů (Cabanová, 2010, s. 7).

1.1 Formy kulturního kapitálu

Za jistých podmínek je kulturní kapitál transformovatelný na kapitál ekonomický a má svou vlastní logiku, která se od logiky materiálního bohatství zřetelně odlišuje. Kulturní kapitál

je v dnešní moderní společnosti nesmírně cennou záležitostí. Bourdieu rozeznává tři formy kulturního kapitálu: *vtělený, objektivizovaný a institucionalizovaný* (Šedřová, 2004, s. 25).

Vtělený (inkorporovaný) kulturní kapitál je podle Bourdieu formou základního kulturního kapitálu, který představuje osobně osvojené a internalizované kulturní kompetence (tedy znalosti, schopnosti, dovednosti, rozvinutost myšlení, vzdělání), jichž jedinec nabyt. Tato forma kapitálu je svázána s osobou nositele, je budován v období celé socializace, zaniká jeho smrtí a nemůže přesáhnout biologické možnosti držitele. Chce-li jedinec tímto kapitálem disponovat, musí si ho nejprve osobně osvojit prostřednictvím odpovídajícího vzdělání. Osvojení vyžaduje potřebný čas, soustředění a snahu, které musí, každý aktér osobně investovat a zároveň získávání vtěleného kulturního kapitálu nelze na nikoho delegovat. Další formou kulturního kapitálu je kapitál v *objektivním stavu*. Jsou jimi kulturní předměty hmotné povahy ve formě obrazů, knih, soch, fotografií, uměleckých děl a nástrojů, nacházející se v domácnosti, či případně v prostředí, ve kterém člověk žije a často jich používá. V dnešní moderní době se mezi kulturní předměty hmotné povahy řadí i nové technologie obsahující internetové informace. Zmíněné objekty mají materiální (ekonomickou) hodnotu, lze je směnit za peníze a tím jsou vázány na ekonomický kapitál. Objektivizované formy kulturního kapitálu jsou zároveň závislé i na kulturních kompetencích sociálních aktérů. Kniha bez čtenáře, který by si ji nepřečetl, stejně jako výtvarné dílo bez diváka vlastního odpovídající estetické dispozice by byly pouze pouhými předměty se zhotovenou materiální hodnotou. (Šubrt a Balon, 2010, s. 175–177).

Společnost se stala během společenské proměny v podobě rozvolněnosti vzájemných vztahů v rámci sociální struktury svědky rozdělení na všechkonzumenty (*omnivores*) a vyhraněné (*univores*). Kulturní všežrouti jsou lidé, kteří spotřebovávají rozsáhlý objem kulturních statků, a jejich estetické zvýhodnění překračuje tradiční hranice vkusu. *Vtělený kulturní kapitál* je tedy v tomto případě představován kulturní spotřebou a vkusem, který lze chápat jako životní styl. Navržené pojetí životního stylu z tohoto pohledu představuje podmnožinu v současnosti používané definice kulturního kapitálu (Lamont a Lareau 1988, in Šafr, 2008, s. 56-65), která klade důraz na jeho funkci při kulturní a sociální exkluzi. Tradiční představená Bourdieu homologie stratifikace a kulturní distance byla tedy postupným vývojem nahrazena kulturní varietou a kulturní všežroutství je zvláštní postmoderní formou kulturního kapitálu.

Poslední formou je *institucionalizovaný* kulturní kapitál, který je představován v podobě dokladů, vysvědčení a diplomů o absolvování určitého vzdělanostního stupně a vzdělanostních titulů. Titul, jako vysvědčení o nabyté kulturní kompetenci, přináší jeho nositeli trvalou a právně garantovanou konvenční hodnotu. Po jeho dosažení disponuje příslušná osoba nejen vtěleným kapitálem, ale i dokladem – oprávněním, vykonávat určité povolání a tím proměnit kulturní kapitál ve finanční příjem, tedy v ekonomický kapitál (Šubrt a Balon, 2010, s. 175–177).

Každá sociální vrstva v naší společnosti vlastní své individuální kulturní preference, vkus, postoje normy chování. Ve škole je v první řadě vyžadován kulturní kapitál typický pro dominantní kulturu (Šedřová, 2004, s. 25). Škola nás vybavuje vtěleným (inkorporovaným) a institucionalizovaným kulturním kapitálem. Vtělený druh kulturního kapitálu poskytují školy diferencovaně na základě toho, s jakým kapitálem student přichází, kdy objem disponibilního kapitálu může být diferenciativním znakem u přijímacího řízení. Student pocházející z rodiny z kulturního prostředí tradičně vzdělanecké rodiny, kde je kultura udržována a uznávána, je automaticky zvýhodněn před uchazečem, jenž objemem tohoto kapitálu nedisponuje v požadované míře (Petrušek, 2006, s. 367). Kulturní kapitál je zároveň objektivizován v institucích a společně vytváří předpoklady pro obsazení potřebné pozice na trhu práce a ve struktuře společnosti. Kulturní kapitál je vždy spojen s určitou osobou, s jeho chováním, vystupováním a s jeho názory. O kulturní kapitál jako celek, není možné přijít, ztratit ho či zničit (Ondrejko, 2011, s. 233–234). V jeho reprodukci sehrává významnou roli habitus člověka a současně společenská vrstva, z níž jedinec pochází. Každý jedinec oplývá snahou získat co nejlepší sociální postavení a začlenit se do nejvyšší společenské třídy. O habitu bude pojednáno v následující části této práce.

1.2 Habitus

Termín habitus spojovaný s Pierrem Bourdieu je starým filozofickým pojmem, s kterým se setkáváme již ve středověké scholastice u Aristotela. Pojem habitus Bourdieu přejal od kunsthistorika Erwina Akvinského (Prokop, 2004, s. 180) a pojem se dále objevuje, jak u Macela Gausse, tak i v dílech Marxe Webera či Emila Husserla. Habitus je nejznámějším konceptem z díla Pierra Bourdieu a to i přes skutečnost, že se jedná o pojem prvořadého významu, který není v jeho textech jednoduše, stručně a jasně definován, ale naopak složitě objasňován spletitými formulacemi. Jedná se o sociální dispozice vycházející ze společenských podmínek jedince spjatých s jeho postavením. „Každé třídě pozic odpovídá

určitá třída habitů (či zálib), jako produktů společenských podmínek spjatých s dotyčným postavením“ (Bourdieu, 1998, s. 14). Habitus je tedy třída vlastností, praktických činností a statků aktérů (nebo skupin aktérů), habitus je vše, co je spjato se sociálním postavením a zároveň je sociálním postavením konstruováno a odpovídá sociálnímu postavení. Habitus, to jsou gesta, myšlenky, chování, které jsme získali a osvojili si během socializace do té míry, že si je ani neuvědomujeme. Je hybnou silou určitého prostředí a umožňuje nám se rozvíjet v určitém prostředí bez toho, že bychom museli kontrolovat svůj verbální projev či mimiku (Prokop, 2004, s. 181). Habitus dělníka bude odlišný od habitů univerzitního profesora, jelikož dělník disponuje odlišným vzděláním, odlišnými zájmy, majetkem, charakterovými vlastnostmi nebo politickými názory. „*Jedná se o klasifikační schémata, principy klasifikace, principy vidění a rozlišování, různého vkusu*“. Habitusy rozlišují mezi tím, co je dobré, co je špatné, co je správné a co nesprávné, co je elegantní a co je vulgární. Jedno a totéž chování, styl chování a majetnictví téže věci se může zdát jednomu elegantní, druhému namyšlené či afektované, dalšímu vulgární. (Bourdieu, 1998, s. 16). Habitusy tak představují systémy dispozic k určitému jednání jako např. k estetickému hodnocení, k sportovním aktivitám, k výchově dětí a požadavkům na jejich vzdělání, ale i k využívání informačních technologií, přičemž v sobě obsahují „všechny prožité zkušenosti, které se projevují ve vnímání, myšlení, reflexi a konání člověka“ (Hofreiter, 2010, s. 73). Habitus je internalizovaná (osvojená) společenská pozice v sociálním prostoru, rozpoznatelná ve vnějších projevech člověka, v jeho názorech a postojích, které k této pozici odkazují, čímž je zpětně udržovaná jejich existence (Katrňák, 2004, s. 42). Habitus zároveň vystihuje zřetelné označení sociálního, etnického, či národního původu svého nositele. V psychologii je označován zautomatizovaným algoritmem chování (Prokop, 2004, s. 181). Skupině aktérů skýtá habitus podobnou tvář, sjednocuje jejich jednání v podobě stejných rysů, stejného užívání jazyka a stejného stylu oblékání. Habitus utváří konkrétní životní styly, které jsou typické pro určitou sociální skupinu, a ukazuje, že jednotlivé habitusy dané skupiny (v našem případě vysokoškolských studentů) vytvářejí ucelenou strukturu a navzájem spolu korespondují (Bourdieu, 1998). Jak již bylo zmíněno, každý jedinec okupuje v rámci sociálního prostoru jistou pozici, ze které vnímá svět kolem sebe. Každé jeho vnímání světa „*tam venku*“ je umístěno do té které pozice specifické perspektivy. Z dlouhodobého hlediska pak objektivní pozice v sociálním prostoru postupně „*sedímuje*“ do mysli a těla náležitého sociálního aktéra. Způsob vnímání a myšlení sociálních aktérů se přizpůsobuje sociální pozici, kterou tito jedinci zaujímají.

Mezi mentálními a sociálními strukturami panuje dle Bourdieu genetický, nikoliv analogický vztah. Každý jedinec postupně přijímá a osvojuje si způsoby vnímání, myšlení a jednání, aniž by si to uvědomoval. Postupem času se aktér se svou pozicí pomyslně sžívá a časem dochází k většímu či menšímu souladu mezi internalizovanými dispozicemi a okupovanými pozicemi. Tak lze tedy habitus pochopit jako internalizovanou sociální pozici. Dispozice konstituující habitus jsou trvalé a jedinec se jich nemůže jen tak jednoduše zbavit. Jsou vtěleny do jeho mysli, do jeho těla a aktér si jistou existující životní zkušenost nese napořád. Z toho důvodu jsou dispozice přenositelné, jsou sice důsledkem postavení v sociálním prostoru, ale jedinec si je domněle nosí v podobě mentálních struktur a tělesných schémat i tehdy, když se mu podaří změnit sociální postavení (Růžička a Vašák, 2011, s. 131). Koncept habitus se jeví jako velmi vhodným i pro analýzu procesu socializace vysokoškolských studentů. Studijní strategie, role vysokoškolského studenta, způsob vyjadřování, projev či určitá skupinová příslušnost studenta rovněž přispívá k rekonstrukci habitus. Navzdory odlišným sociálním podmínkám, ze kterých studenti vysokých škol pocházejí, rozdílným ambicím, rodinnému zázemí, rozdílným ve studijních rozhodnutích a přes rozdílné životní zkušenosti, které jsou současně i odlišně subjektivně zpracovány, dochází ke značné homogenizaci systémových charakteristik vysokoškolských studentů, jež lze rovněž nazvat habitus. Habitus vysokoškolského studenta lze na jedné straně vztahovat jak k inteligenci nebo k intelektuálům, ke kterým budou jednou studenti vysokých škol patřit. Na straně druhé je možné tento habitus strukturovat i podle studijního zaměření jednotlivých vědních disciplín, jako je např. habitus studujících medicínu, habitus studujících právo, habitus studujících technické disciplíny (Ondrejko, 2004, s. 158–159) a v našem případě habitus studujících sociální pedagogiku. Na vysokoškolského studenta je možné pohlížet jako na strukturu rolí, jako na ustavený způsob jednání očekávaných od držitelů určitých pozic. Při přijetí daného modelu je vhodné se na proces habituální výchovy podívat jako na proces socializační, který vychází z plurality činností a interakcí, do nichž studenti vysokých škol vstupují a vykonávají, získávají potřebné informace, zkušenosti a zpracovávají je v podobě zpětné vazby. Ze sociologického hlediska ve výchovné práci rozlišujeme mezi primárním a sekundárním procesem habituální výchovy. Primární habituální proces výchovy je tvořen od narození jedince rodinnou výchovou a vlivem prostředí. Sekundární proces habituální výchovy je procesem záměrného výchovného působení na vysoké škole a měl by navazovat na primární proces výchovy. Ve skutečnosti se výchovný vliv vysoké školy jako výchovně vzdělávací instituce uskutečňuje čím dál méně

jako záměrný. Na vysokoškolského studenta se pohlíží jako na strukturu rolí, jako na ustavený způsob jednání očekávaných od držitelů určitých pozic. Proces osvojování probíhá automaticky jako osvojování si reality např. prostřednictvím studentské subkultury (Ondrejko, 2004, s. 158–160). V konceptu habitus dochází k propojení aktuálního chování, čímž se má na mysli subjektivní chování na základě vlastní úvahy a pozice jedince v sociálním prostoru s ohledem na jeho sociální postavení a společenskou situaci (Bourdieu, 1998). Přesto, že je habitus systémem trvalých dispozic k určitému řízení, které jsou výsledkem socializačního procesu, nelze jej zaměňovat se zvykem. Habitus je „*praktickým smyslem pro to, co je potřeba v dané situaci vykonat*“. Toto řízení se uskutečňuje v strukturálním rámci, jenž je Bourdieu označován jako „*sociální pole*“. Aktéři typologie kulturního kapitálu se pohybují v rámci určitého pole, zároveň přecházejí do jiných polí, a tak přebírají do svého habitus hodnoty, pravidla a imperativy jednotlivých polí (Chorvát, 2013, s. 103-104). Pojem sociální pole vysvětlíme následovně.

1.3 Sociální pole

Předložená práce pojednává o kulturním kapitálu Pierra Bourdieu. Bourdieu, jenž ve svých textech neustále připomíná, že není možné povyšovat určitý druh kapitálu nad ostatní druhy kapitálu. Všechny druhy kapitálů se určitým způsobem podílí na skutečnosti, že se reprodukuje samotná společnost a rozdíly ve společnosti. Tak jako není v jeho teorii rozhodující ekonomický kapitál, tak není nadřazený ani kulturní kapitál nebo sociální kapitál. Všechny kapitály se vzájemně podmiňují a jejich přítomnost vytváří diferenciaci, přesněji řečeno rozdílnosti v prostoru sociálního pole. Bourdieu ustupuje od klasických koncepcí sociální třídy a odmítá se omezit v rozporu ohledně nominalizmu nebo realizmu sociálních tříd (Dopita, 2007, s. 91). Místo toho přichází se specifickým pojmem sociálního prostoru. *Sociální prostor* je možné přirovnat k prostoru geografickému. „Sociální prostor je multidimenzionálním prostorem vytvořeným na základě principů diferenciaci či distribuce a konstituované souborem vlastností působících v sociálním světě, které jsou schopné prokázat svou sílu nebo moc vlastníka v tomto světě“ (Dopita, 2007, s. 92). Tímto výrokem poukazuje Bourdieu na skutečnost, že jednání jedince ve společnosti ať se jedná o způsob trávení volného času, způsobu stolování, druhy sportů, které upřednostňujeme, komunikaci s jinými lidmi, známé, které oslovujeme nebo způsob výchovy našich dětí, způsob chování studentů sociální pedagogiky není možné sledovat jako jednotlivé, vzájemně oddělené aktivity, ale jako důsledek našeho umístění

v *sociálním poli* (Hofreiter, 2010, s. 73). Z habitu utvářená praxe je realizována ve strukturovaném rámci, který Bourdieu nazývá *polem*. Pole není ničím jiným než kousíčkem sociálního světa řízeného svými vlastními zákony a normami, zákony prostředí. Novinářské, umělecké, literární či hudební pole tvoří takové malé světy, světy komplicity pro ty, kteří k nim patří. Je, ale zároveň možností nadvlády a konfliktů. A proto je možné jej nazvat *polem silovým*, kde jednají jednotliví aktéři v zájmu dosažení určitých pozic (Prokop, 2004, s. 185). Pravidla, která se nacházejí ve všech polích, určují pro příslušné pole vždy specifickou sféru přípustných a nepřístupných herních praktik, čímž představují formu nátlaku, které se aktéři nemohou vyhnout, pokud nechtějí opustit hru v daném poli. Důležitá je strategie, kterou si příslušníci daného pole zvolí (Šubrt a Balon, 2011, s. 174). Vzhledem ke skutečnosti, že jeden ze základních mechanismů uvnitř každého pole představuje boj mezi těmi, kteří moc mají a těmi, kteří o ni usilují, je možné rozlišovat dva typy strategií – *záchovné* (nasazené pevně dosazenými aktéry k udržení vlády) a *heretické*, orientované na zpochybnění dosazených aktérů a na dobytí vládnoucích pozic (Prokop, 2004, s. 186). Jednotlivé kroky nejsou předem pravidly přesně předurčeny, ale pouze vycházejí z jejich strategie. Omezení, které vstupuje do hry v poli, je napětí, které plyne z nedostatků zdrojů, jež mají aktéři k dispozici. Průběh a výsledek hry je podmíněn zdroji, které aktéři vlastní, a jejich umem zdroje výhodně využít. Bourdieu chápe tyto zdroje jako kapitály. Jednotlivá pole je možné chápat jako specifické hrací prostory, které jsou určeny skutečnými pravidly hry a jejich speciálními vklady, druhy kapitálu. Sociální pole lze popisovat nejen jako pole praxe, silová pole, hrací pole, ale také jako bojová pole, na nichž se svádí boj o uhájení nebo změnu poměru sil. Pozice, o které se bojuje, jsou spojeny s určitým jménem, ctí, slávou, prestiží a autoritou (Šubrt a Balon, 2011, s. 174–175). Vysoká škola je tedy dle Bourdieu pojetí polem akademickým, jež je pod polem pole sociálního a studenti na poli fakulty svádí neustálý boj o uhájení svých pozic. V rámci akademického pole je habitus tím, s čím student přichází do kontaktu v okamžiku, kdy do něj vstupuje. Aktér (student) zaujímá pozice vyhovující jeho habitu a zároveň se jeho habitus vlivem pole (pole akademického) proměňuje.

1.4 Konceptualizace kulturního kapitálu

Operacionalizace kulturního kapitálu může být mnohem širší, než se v běžné sociologii používá v návaznosti na estetické měřítko odvozené z míry účasti na vysoké kultuře. Obecně jsou považovány za nepřímé indikátory běžnými nástroji neměřitelné formy kulturního kapitálu, jako je např. jazyková vybavenost a sebe prezentace. Dle DiMaggio (2001) je

potřeba rozlišovat mezi kulturními zdroji, které napomáhají lidem ke společenskému úspěchu a usnadňují sociální mobilitu a institucionalizovanými formami kulturního kapitálu obecnější podoby, jako je např. orientace ve vysokém umění. Na základě efektů kulturního kapitálu dělí Šafr (2008, s. 33-34) kulturní kapitál na tři obecné typy. Typologii z hlediska funkcí představujeme v následující tabulce 1.

	definice	příklady indikátorů
Vysokokulturní (kultivační - distinktivní)	vědomá spotřeba dominantní kultury, vkus vysoké kultury	návštěva galerií, koncertů
Kognitivní (poznávací schopnosti)	kognitivní dovednosti a verbální schopnosti dítěte (slovní zásoba) rozvíjené rodiči při výchově (tzv. emoční kapitál)	výchovné praktiky jako čtení s dětmi, výchova ke specifickým činnostem
Kompetenční (kulturní zdroje v komunikaci)	schopnost rozmlouvat o prestižních statcích pohyblivost v kulturní diverzitě vysoké-nizké kultury (multikulturní kapitál)	orientace ve společensky zajímavých tématech omnivorní znalost a vkus

Tabulka 1: Typologie kulturního kapitálu z hlediska jeho funkcí. Zdroj: Šafr, 2008.

1. *Vysokokulturní kapitál* neboli kultivační kapitál umožňuje sociální a kulturní inkluzi a exkluzi na základě schopností a znalostí ovládat symboly dominantní kultury. Jedná se o participaci na vysokém umění a estetické preferenci, ale i způsob mluvy a interakce.
2. *Kognitivní kulturní schopnosti*, jež jsou v rámci socializace předávány rodiči svým dětem (slovní zásoba, verbální schopnosti, čtenářské kompetence atd.). Jde o aktivity, podporující kognitivní dovednosti a intelektuální kompetence (např. čtení s dětmi). Podle Bernsteina (Havlík a Kořa, 2002, s. 90) je škola prostředím středních tříd, které klade na děti požadavky a neumožňuje využít zkušenosti dětí z nižších tříd. Třídní struktura vytváří specifické jazykové formy umocněné kulturními rozdíly a spolupodílí se na přenosu konkrétních způsobů a vzorců chování z generace na generaci (Rabušicová, 1991, s. 20). Bernstein rozšiřuje teorii o tvrzení, že děti pocházející z různých prostředí si předávají, rozdílné specifické způsoby verbální komunikace, jež pak ovlivňují kulturní rozdílnost a úspěch ve škole. Omezený jazykový kód typický pro děti z nižších vrstev je reprezentován komunikací na nevyslovených předpokladech. Hodnoty a normy jsou považovány za samozřejmost a není je potřeba verbalizovat. Výchova dětí v těchto rodinách je vedena způsobem přímým, odměn a trestů za správné či nesprávné chování. Dítěti je od malička přesně stanoveno místo v rodině, není vedeno k samostatnému přemýšlení a jeho individualita je potlačována. Ve střední třídě je

rodina orientována na osobnost. kdy jednotliví členové musí vysvětlovat své postoje, chování a jednání. Dítě je od útlého věku vedeno k verbalizaci, není trestáno za důsledek svého jednání, ale za špatný úmysl. Střední třída používá propracovaný jazykový kód (Prokop, 2001, s. 31–32). V kognitivních schopnostech je dále zahrnut i pojem *kulturní zdroje*, odkazující k rodinnému prostředí, které sehrává významnou roli pro vzdělávání dítěte. V daném případě se nejedná jen o objektivizovaný kulturní kapitál (čtení knih) nebo samotné znalosti, ale je zde zahrnut jak čas strávený s dětmi, tak i citová angažovanost rodičů při výchově dětí, jejich podpora dětí při přípravě do školy, jež bývá někdy označována jako emoční kapitál (Šafr, 2008, s. 34).

3. *Kompetenční kulturní zdroje* představují praktické schopnosti podporující mobilitu a úspěch, ale i způsoby komunikace při interakci s druhými. Jde o zásobu členských symbolů, jež kolují v sociální síti člověka a tím produkují jeho emocionální energii. Emocionální energie se stala v mikrosociologické perspektivě základem nerovnosti mezi lidmi. Kompetenční kulturní zdroje představují dovednosti, při spotřebovávání statků a „schopnosti rozmlouvat o obecně prestižních, tj. institucionálně kontrolovaných a uznaných kulturních statcích“ na straně jedné a komunikačními kompetenci ve smyslu vedení diskursu včetně přízvuku řeči, mimiky a tempa řeči na straně druhé (Šafr, 2008, s. 34).

V kontextu s uvedeným typem kulturního kapitálu – kulturně společenské kompetence, je nutno věnovat pozornost i širšímu konceptu akčního rádia člověka, který je odkazován k životnímu stylu a zahrnuje jak kulturní, tak sociální, politický a lidský kapitál. Akční rádius jednotlivce je představován prostorovým a sociálně-komunikačním dosahem, do kterého náleží osobní neformální kontakty tvořené rodinou a přáteli. Přesah do veřejné sféry tvoří náboženské, politické, či zájmové aktivity. Komunikační rozsah je tvořen masmédií ve formě způsobu sdělení informací a jejich zpracování i využití. Životní styl definuje Šmídová (1992) jako funkční prvek života, funkční řád člověka a sociální, na jehož základě si jedinec vybírá z nabídky dané kultury jednotlivé prvky svých hodnot, cílů a potřeb a současně integruje oblast individuální a společenskou (Šmídová, 1992. in Šafr, 2008, s. 33-35). Ne vždy se setkáváme, s důslednou diferenciací kulturního kapitálu od lidského kapitálu. Na tuto skutečnost upozornil již Petrušek (1989) a to především u kompetenční formy kulturního kapitálu, jež napomáhá k úspěchu v životě a společnosti a zároveň v sobě zahrnuje prvky lidského kapitálu (Šafr, 2008, s. 54). Jak jsem se již zmínili lidský kapitál je většinou definován jako vědomosti, získané dovednosti a naučené schopnosti jedince, které

vlastní. Na lidský kapitál působí rovněž celková výchova člověka, typ vzdělání a kultura. Vytvářet lidský kapitál znamená pracovat s každým člověkem, vychovávat ho a vzdělávat (Ondrejko, 2011, s. 231).

Jak již bylo zmíněno, operacionalizace kulturního kapitálu je mnohem rozsáhlejší, než je v sociologii běžně používána, a proto si v následující kapitole představíme indikátory (proměnné), kterými jsme se rozhodli pro účely naší práce kulturní kapitál uchopit (změřit).

1.5 Indikátory kulturního kapitálu

Vzhledem ke skutečnosti, že kulturní kapitál je rozsáhlým pojmem, rozhodli jsme se v naší práci zaměřit na několik proměnných, kterými je možno kulturní kapitál uchopit. Bourdieu původně rozlišil tři sféry spotřeby: jídlo, kulturu a sebe prezentaci. Navrhované konceptuální schéma zrcadlí tři základní dimenze, jež nadto v sobě zahrnují i další aspekty diferenciací životního stylu v podobě oblasti volnočasových aktivit, stravovacích zvyků a jídla, návštěvy kulturních akcí, kulturního vkusu, zájmu o témata v médiích, okázalé spotřeby či zdravého způsobu života (Šafr, 200 s. 33). V české společnosti je životní styl (kulturní kapitál) dlouhodobě strukturován do tří odlišných sfér diferenciovaných na základě kulturního vkusu. První dimenzi charakterizuje orientace na kulturně náročnou formu trávení volného času a intelektuálně náročné zaměření na osobní rozvoj ve formě návštěvy divadla, koncertů a galerií, čtení beletrie, sebevzdělávání. Druhá sféra je spjata se zábavou mimo domov v podobě návštěvy restaurací, diskoték či návštěvou s přáteli a známými. Třetí dimenzi tvoří trávení volného času doma, ať již aktivně, či pasivně (Šafr, 2012, s. 251).

Pro stanovení a zachycení kulturního kapitálu na Fakultě humanitních studií UTB ve Zlíně u studentů sociální pedagogiky jsme se inspirovali výzkumem kulturního kapitálu, v letech 2004-2006 uskutečněným mezi švédskými vysokoškolskými studenty (Börjesson et al., 2016) a zkoumání kulturního kapitálu jsme rozložili do **3 dimenzí**:

1. Vysokokulturní kapitál.
2. Jazyková kompetence / kosmopolitní kapitál.
3. Volnočasové aktivity (životní styl).

V rámci studie, kterou uvádí Börjesson et al., (2016), byl vysokokulturní kapitál mezi švédskými vysokoškolskými studenty zkoumán se zaměřením na účast v předložených kulturních akcích. Jednalo se o návštěvy kina, divadla a hudební preference v podobě návštěvy koncertů rozdílných hudebních žánrů. S podobnými proměnnými se setkáváme i u dalších zahraničních studií zabývajících se kulturním kapitálem. Např. ve studii porovnáující kulturní kapitál a zdravotní stav žen v Libanonském městě Bejrút v roce 2002. Zde byl kulturní kapitál zkoumán pomocí třinácti otázek, se zaměřením na účast žen v kulturních aktivitách ve formě čtení knih (poezie, novin nebo divadelních her) sledování televize, hraní na hudební nástroje, návštěvy kina, návštěvy různých druhů výstav, veřejných projevů nebo účast v rámci dobrovolnictví pro kulturní organizace (Khawaja a Mowafi, 2006).

Pro uchopení *vysokokulturního kapitálu* pro účely naší práce jsme se rozhodli zkoumat kulturní kapitál v jeho vtěleném stavu a současně ho vyjádřit návštěvností 11 vybraných kulturních akcí, tedy pomocí 11 proměnných. První 3 proměnné jsou zaměřeny na návštěvu kina, galerie výtvarného umění a muzea. Následující 3 proměnné se věnují divadelnímu umění, a jsou rozděleny na návštěvu činoherního divadla, opery a muzikálu. Posledních 5 proměnných se zaměřuje na hudební preference v podobě návštěvy koncertů s odlišnými hudebními žánry. Sám Bourdieu (1989, s. 19, in Börjesson et al., 2016) ve své práci věnující se analýze životního stylu ve Francii kladl značný důraz na hudbu, a především na tu skutečnost, že hudba je uměním ducha a láska člověka k hudbě je zárukou jeho spirituality. Jiní autoři jako Coulangelo a Lemel (2007, s. 94, in Börjesson et al., 2016) zmiňují, že Bourdieu není jediným autorem, kdo ve studiích preferuje hudbu. Jedním z možných důvodů, proč sociologové věnují tolik pozornosti hudbě, je, že hudba není součástí sdílené školní výuky v takovém rozsahu, jako je věnována pozornost výuce literatury (Börjesson et al., 2016). I v české studii Mikuláše Beka *Konzervatoř Evropy?* z roku 2003, založené na empirickém výzkumu z roku 2001 je identifikováno sedm základních klastrů, jež segmentují českou populaci na bázi struktury hudebních preferencí (Poledňák, 2007, s. 34–35). Hudební preference Mikuláše Beka jsou totožné s proměnnými, které se objevují ve švédské studii (Börjesson et al., 2016). Daná skutečnost nás přivedla k rozhodnutí použít proměnné zabývající se hudebními preferencemi v podobě návštěvy koncertů i v naší studii. Jedná se o 5 proměnných, tvořených návštěvami koncertu populární hudby, koncertu vážné hudby, koncertu folkové hudby, koncertu hip hop/techno hudby a návštěvy koncertu jazzu. Kulturní kapitál v podobě *jazykové kompetence* byl v České republice měřen v roce 1989 v rámci longitudinálního výzkumu projektu „Rodina 89“ (Matějů, 1993, s. 350–352).

Na základě doporučení Evropského parlamentu a Rady EU o klíčových kompetencích pro celoživotní učení obsahuje Evropský referenční rámec osm důležitých klíčových kompetencí. Jedna z těchto významných kompetencí je představována „komunikací v cizím jazyce“ (Veteška, 2016, s. 238). Studentům sociální pedagogiky v bakalářském i magisterském stupni jsou během studia zařazeny do výuky lekce cizího jazyka a následně jsou zakončeny v každém semestru závěrečnou zkouškou. Studenti sociální pedagogiky v prezenční formě mají pravidelnou a povinnou výuku pouze jazyka anglického. Oproti tomu si studenti sociální pedagogiky v kombinované formě mohou vybrat v rámci studia ze čtyř nabízených jazykových variant, a to v podobě anglického, německého, ruského a francouzského jazyka (Studijní programy a katalog předmětů, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně © 2016). Daná fakta přispěla k rozhodnutí zkoumat úroveň uvedených cizích jazyků, které jsou součástí výuky a současně nabídku cizích jazyků rozšířit i o jazyk španělský. Dále je nabídka cizích jazyků rozšířena o eventualitu uvést znalost jiného cizího jazyka, jenž není součástí nabídky. Úroveň jednotlivých jazykových kompetencí (znalostí) studentů sociální pedagogiky je stanovena dle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky (Společenský evropský referenční rámec pro jazyky, 2001, s. 112). Oblast jazykových kompetencí je dále doplněna o kosmopolitní kapitál. Pro název a uchopení kosmopolitního kapitálu jsme našli inspiraci ve výzkumu a proměnách kulturního kapitálu ve Francii v roce 2008 (Sageve et al., 2015). Jedna ze tří dimenzí, kterými byl kulturní kapitál zkoumán, obsahovala účast v kosmopolitní kultuře ve formě sledování zahraničních televizních kanálů, četbě zahraničních knih a cestování. S podobnou proměnnou se setkáváme ve studii mezi švédskými vysokoškolskými studenty (Börjesson et al., 2016), kde sledování televizních kanálů a čtení denního tisku je přirovnáváno k důležitému aspektu Bourdieu kulturního kapitálu, jenž vypracoval povědomí o informačním kapitálu jako synonymu kapitálu kulturního, čímž naznačuje, že jsou jeho uživatelé dobře informováni o dění ve společnosti z pohledu kulturního kapitálu. Kosmopolitní kapitál je v naší studii zkoumán pomocí 4 proměnných ve formě sledování zahraničních televizních kanálů, v četbě zahraniční literatury v podobě knih a časopisů a v cestování do zahraničí.

Další dimenzí, kterou měříme kulturní kapitál, tvoří **volnočasové aktivity** ve formě životního stylu. Po pádu železné opony se život v naší společnosti výrazně změnil. Objevilo se nekonečné množství nových příležitostí k trávení volného času. V této souvislosti sociologové poukazují i na skutečnost, že trávení volného času není závislé pouze na materiální a životní úrovni jedince, ale i na jeho kulturním vkusu a kulturní úrovni,

kteřé jednotlivec nabył v kulturním prostředí rodiny, v okruhu přátel, ale i zásluhou svého vzdělání ve škole (Špaček a Šafr, 2010, s. 83). Některé tendence, charakteristické pro nový kulturní kapitál, byly zachyceny i v rámci české populace. Sociologické výzkumy z let 1984, 1993, 1999, 2006 a 2011 sledovaly sféru trávení volného času pomocí relativně omezeného počtu indikátorů (Šafr, 2012, s. 264).

Třetí dimenzi ve výzkumu kulturního kapitálu mezi švédskými vysokoškolskými studenty tvořily indikátory související se sebereprezentací, v podobě nákupu oblečení ve vybraných obchodních zařízeních, jako jsou second-hand, mladá móda, luxusní móda, dále povědomí o módních trendech, provozování sportovních aktivit a aktivní dovolená, jež souvisí se ztělesněným stavem kulturního kapitálu (Börjesson et al., 2016). Pro účely naší práce jsme si zvolili indikátory vycházející ze dvou českých výzkumů: „*Životní styl a sport*“, podpořený projektem MŠMT, „*Sdílené hodnoty a normy chování jako překonávání negativních dopadů sociální diferenciacce v ČR ISSP 2007*“ (Špaček a Šafr 2010, s. 81–89) a „*Kultura v regionech České republiky 2011*“ (Šafr, 2012, s. 251). Tyto projekty se zabývají trávením volného času v kontextu s naší problematikou. Jedná se o 11 námi vybraných proměnných v podobě, čtení beletrie, trávení volného času na internetu či počítači, sledování televizních sportovních přenosů, sledování českých seriálů a zpráv, sledování DVD, setkávání s přáteli, s příbuznými, chození po nákupech, návštěva sportovních událostí či cestování v tuzemsku (Špaček a Šafr, 2010, s. 87-89, Šafr, 2012, s. 250–251).

V předložené kapitole jsme představili kulturní kapitál. Seznámili jsme se s jeho tradičním pojetím, vysvětlili základní pojmy, formy, funkce a uvedli indikátory, kterými lze kulturní kapitál uchopit. Sociální kapitál podrobně vysvětlíme v následující kapitole.

2 SOCIÁLNÍ KAPITÁL

Sociální kapitál je velmi rozsáhlým pojmem aplikovaným v mnoha rozličných kontextech, z čehož vyplývá i značné množství jeho definic. O vymezení konceptu, způsobech měření a jeho operacionalizaci se vedou mezi experty neustálé diskuse. V předkládané kapitole se budeme zabývat pouze určitými aspekty dané problematiky, které zároveň usnadní porozumění konceptu sociálního kapitálu pro účely naší práce. Nejprve uvedeme přehled vybraných definic pojmu sociálního kapitálu a následně se v dalším výkladu zaměříme na tři nejvlivnější teoretiky sociálního kapitálu, a to na francouzského sociologa Pierra Bourdieu (1986), amerického sociologa Samuela Jamese Colemana (1988) a Roberta Davida Putmana (1993). Pro vymezení sociálního kapitálu pro účely naší práce se, ale také věnujeme i konceptu sociálního kapitálu čínského sociologa, působícího v Americe, Nan Lina.

2.1 Vymezení pojmu sociální kapitál

Sociální kapitál a jeho koncept je poměrně novou sférou zkoumání v sociologii, a to i přesto, že už od jejího zrodu představovala problematika sociálních vazeb, solidarity či koheze jedno z hlavních témat sociologie. Alexis de Tocqueville byl jedním z prvních autorů, který se ve své knize „*Demokracie v Americe*“ z roku 1840 zabíral demokratickým chováním americké společnosti v podobě občanské angažovanosti a vzniku neformálních sítí tvořených především v občanských sdruženích, důležitých pro rozvoj demokracie (Sedláčková, 2013, s. 69-71). Oproti tomu, ale Keller (2009) uvádí, že prvním autorem, kdo použil pojem sociální kapitál již v roce 1916, byl inspektor venkovských škol Lyda Hanifan ve snaze podtrhnout vliv vstřícné a přátelské pospolitosti pro úspěšné vzdělávání dětí. Edward Banfiel (1958) je dalším komunitním badatelem, zmiňujícím pojem sociální kapitál v pokusu vysvětlit příčiny zaostalosti jižní Itálie (Keller, 2009, s. 54). Rolí sociálních vztahů se následně zabývalo mnoho jiných sociologů, avšak samotný pojem sociální kapitál se objevuje teprve v sedmdesátých letech minulého století v souvislosti s teorií kolektivního vyjednávání. Spíše jako metaforu použil první pojem v sociálních vědách americký ekonom Glen Loury, ale skutečně prvním autorem, jenž uvedl pojem na poli sociologie, byl sociolog Pierre Bourdieu. Proslulým se pojem (sociální kapitál) stává teprve zásluhou teoretického a empirického rozpracování amerického sociologa Jamese Colemana (1980) a dále se náhlému rozmachu tomuto konceptu dostává až v 90. letech 20. století se jménem amerického politologa Roberta Putmana (Sedláčková,

2013, s. 69-71). Do české sociologie byl pojem sociální kapitál uveden Ivo Možným, který jej v roce 1991 použil při analýze státně socialistického systému a také díky Petru Matějů, jenž s ním pracoval, při analýze konverze sociálního kapitálu nabytého během socialismu na jiné formy specifických kapitálů (Šafr a Sedláčková, 2006, 32). Sociální kapitál je souhrnem využitelných sociálních kontaktů, do nichž je aktér zapojen. V obecném pojetí je prezentován určitou vlastností sociálního systému, jenž vzniká prostřednictvím interakce prvků (konstituentů) tohoto systému a zároveň je analyzován v kontextu s nejrůznějšími hledisky společenského života, ať se jedná o občanskou angažovanost, výkon institucí, hospodářskou situaci, komunitní život, zdraví populace, vzdělání nebo kriminalitu. Podle Světové banky „představuje sociální kapitál instituce, vztahy a normy, které utváří kvalitu a kvantitu sociálních interakcí ve společnosti“ a dle OECD je sociální kapitál tvořen „sítěmi a sdílenými normami, hodnotami a porozuměními, jež ulehčují kooperaci uvnitř mezi skupinami“ (Stachová, 2009, s. 13). Společnosti a společenství, vykazující vysoký sociální kapitál, se vyznačují vyšší úrovní vzájemné důvěry, reciprocitou, nepsanými a nevyslovenými dohodami o společenských pravidlech a sociální soudružnosti. Sociální kapitál je velmi širokým pojmem aplikovaným v mnoha různých kontextech. Následující tabulka 2, přináší přehled několika definic sociálního kapitálu od autorů, kteří se věnovali problematice sociálního kapitálu.

Burt (1992 in Woolcock 1998, s. 189): „přátelé, kolegové a obecněji kontakty, díky nimž dostáváte příležitosti využívat jejich finanční a lidský kapitál“.
Bourdieu (1986, s. 51): „suma aktuálních nebo potencionálních zdrojů, která vychází z vlastnictví trvalé sítě více či méně institucionalizovaných vztahů a známostí, jinými slovy členství ve skupině, které vybavuje každého člena kolektivně vlastněným kapitálem, tedy různými oprávněními“.
Coleman (1988, s. 98): „...sociální kapitál je definován svou funkcí. Není to jednoduchá entita, ale skládá se z více entit, které mají společné dvě charakteristiky: všechny se skládají z některých aspektů sociální struktury a usnadňují určité činnosti jednotlivců, kteří jsou uvnitř struktury“.
Fukuyama (1995, s. 10): „schopnost lidí spolupracovat pro společný účel ve skupinách a v organizacích“.
Johnston, Gregory, Pratt, Watts (2000, s. 746): „vlastnosti sociální struktury nebo sociálních vztahů, které usnadňují jednání jedinců založené na vzájemné spolupráci a které, jako důsledek, zvyšují hospodářskou výkonnost“.
Lin (2001 in Lin 2008, s. 51): „zdroje zakotvené v sociálních sítích jedince, které mohou být aktivovány skrze vazby v sítích“.
Putnam (1993, s. 167) – „rysy sociální organizace jako důvěra, normy a sítě, které mohou zlepšit efektivitu fungování společnosti usnadňováním koordinovaných akcí“.
Woolcock, Narayan (2000, s. 226): „normy a sítě umožňující lidem jednat kolektivně“.

Tabulka 2: Typologie sociálního kapitálu. Zdroj: Pileček, 2010.

I přes uvedenou realitu, že se sociálnímu kapitálu dostává velké popularity a plní tak tisíce stran knih a článků a zároveň existuje nepřeborné množství definic sociálního kapitálu, jež jsou svým charakterem značně rozmanité, tak se naprostá většina autorů jako (Côté, 2001, Schuller 2001, Halpern 2005 in Pileček, 2010, s. 65) shoduje ve skutečnosti, že společnými znaky těchto definic jsou hlediska jako *sociální síť, normy, hodnoty a důvěra*.

2.2 Pierre Bourdieu.

V sociologii první a zároveň jedna z neuváděnějších definic sociálního kapitálu pochází od autora Pierra Bourdieu, jenž uvádí, že se jedná o „*sumu aktuálních nebo potencionálních zdrojů, která vychází z vlastnictví trvalé sítě více či méně institucionalizovaných vztahů a známostí, jinými slovy členství ve skupině, které vybavuje každého člena kolektivně vlastněným kapitálem, tedy různými oprávněními*“ (Bourdieu, 1986, s. 51, in Pileček, 2010, s. 66). Velikost sociálního kapitálu je u jednotlivce dána především šíří vztahů, s možností je reálně využívat. I zde má své nezastupitelné místo socializační proces a zvláště skryté kurikulum ve škole. Součástí sociálního kapitálu je zároveň objem ekonomického a kulturního či symbolického kapitálu, který vlastní jiní lidé, s nimiž je jednatel úzce svázán v sociální síti, přičemž existuje rozdíl mezi sociálním kapitálem a sociálními sítěmi. Hodnotu sociálního kapitálu musí aktér udržovat a zároveň používat prostřednictvím materiální nebo symbolické výměny. Sociální síť je množinou sociálních subjektů (uzly sítě, kterými jsou zpravidla jednotlivci či organizace), jež jsou propojené jedním nebo několika specifickými druhy vzájemné závislosti, jako jsou např. rodina, příbuzenstvo, odpor, konflikt, obchod, nápady i společné ideály (Ondrejčovič, 2011, s. 236). Rozsah sítě známostí není bezprostředně ani sociálně určen, ale je nutno jej neustále aktivovat a tím se stává produktem nekonečné práce. Důležité je při tom potřeba upozornit na tu skutečnost, že se sociální kapitál v Bourdieu pojetí (v moderních společnostech) nikdy empiricky neměřil. Reprodukce sociálního kapitálu vyžaduje neustálé „*sociabilní úsilí, nepřetržitou sérii vzájemných směn, v nichž se známost neustále potvrzuje*“. Vazby v sítích musí být pozitivní, důvěryhodné a spolehlivé, protože podstatou vlastností je jejich reciprocity. Sdílený kredit tak zvyšuje vnitro-skupinovou soudržnost, solidaritu a důvěru členů třídy a tím současně „*podporuje mezi-skupinovou nedůvěru a zápas*“. Vazby v sociálních sítích tak mohou na jedné straně udržovat sounáležitost ve formě přátelství a na druhé straně „*nevraživé škodolibé protivenství*“. Sociální a symbolický kapitál vzniká podle Bourdie

na základě blízkosti ve fyzickém a sociálním prostoru prostřednictvím tzv. *klubového efektu*, k němuž dochází tehdy, kdy lidé odlišující se od majority společnosti se dlouhodobě setkávají v prostředí lepších čtvrtí, elitních škol a nejrůznějších klubech pro vyvolené, při recepci, honech a lovech, při snobském sportování či projížďkách na jachtě. Každý, kdo nemá požadované vlastnosti nebo oplývá vlastnostmi, které nejsou pro ně přijatelné, je okamžitě vyloučen (Sedláčková a Šafr, 2008, s. 326). V průběhu setkávání si vyvolení neustále potvrzují vysokou míru vzájemného uznání a respektu, opravňující si prokazovat služby, z nichž jsou ostatní vyřazeni. „*Výnos této práce sloužící k akumulaci a údržbě sociálního kapitálu je tím vyšší, čím vyšší je investovaný kapitál*“. Nejvyšší je v případě držitelů zděděného sociálního kapitálu, který je zastoupen v podobě známého jména. Tyto osoby se nemusí namáhavě seznamovat s těmi, s kterými se chtějí poznat z důvodů, že je zná více lidí, než kolik znají oni sami, jsou vyhledáváni, protože jsou známí, což jim umožňuje proměnit jakýkoliv náhodný kontakt ve stálé vztahy (Keller, 2009, s. 55). Dále může být sociální kapitál nápomocen jak při získávání pracovního místa jejich dětí, kdy konexe mohou kompenzovat nedostatek formální kvalifikace tak i prostřednictvím sociálního kapitálu rodiny, kdy dochází k uzavření výhodného sňatku, jako jedné z možností ochrany sestupné mobility buržoazie. Bordieu koncepci je vytýkána skutečnost, že nazírá na sociální kapitál pouze jednostranně. V jeho výkladu se neobjevuje možnost, že i jiní privilegovaní jedinci a skupiny mohou mít rovněž prospěch ze svých sociálních vazeb, např. v případě hledání práce nebo vhodného lékaře. Zároveň při tom podceňuje roli rodiny a příbuzenských vztahů při vytváření sociálního kapitálu „*v době rozvolněných a nezakotvených sociálních vztahů pozdní modernity*“. Ve stanovisku Bordieu je sociální kapitál vlastněn, pouze buď samotným jedincem nebo skupinou aktérů. Složení distribuce různých forem kapitálů v daném období je představováno imanentní strukturou sociálního světa – sociálním polem. Sociální kapitál nemůže být vytvořen samotným jedincem, ale pouze skupinou a tím je výhradním vlastnictvím skupiny, dle Bourdieu především dominantní třídy. Tento důležitý aspekt jeho konceptu sociálního kapitálu bývá mnohdy opomíjen, nesprávně reprodukován a čten. Jeho pojetí bývá chápáno výhradně jako čistě individuální kapitál ve smyslu schopnosti aktéra aktivizovat klientelistické sítě pro svůj vlastní zisk (Sedláčková a Šafr, 2008, s. 326-327).

2.3 James Coleman

Americký sociolog James Coleman je druhým autorem, který nejvíce ovlivnil pochopení sociálního kapitálu. Coleman použil koncept sociálního kapitálu pro analýzu mezigenerační reprodukce lidského kapitálu při výchově dětí, kdy sledoval závislost úspěchu ve škole na velikosti sociálního kapitálu (Sedláčková, 2013, s. 74).

Dle Colemana „*je sociální kapitál definován svou funkcí. Není to jednoduchá entita, ale skládá se z více entit, které mají společné dvě charakteristiky: všechny se skládají z některých aspektů sociální struktury a usnadňují určité činnosti jednotlivců, kteří jsou uvnitř struktury*“ (Coleman, 1994, s. 98, in Pileček, 2010, s. 66).

Coleman uvádí *pět forem sociálního kapitálu* (Keller, 2009, s. 58). Ve výčtu různých forem sociálního kapitálu se nejedná o nic jiného než o uvedení pěti okolností na základě nichž, jsou sociální sítě dle potřeby mobilizovány a pomocí kterých mohou tyto sítě fungovat. *První* formou sociálního kapitálu je ochota plnit závazky vůči druhým lidem a naplňovat jejich očekávání. Jeho výklad ochoty vychází z premis teorie směny inspirované teorií racionální volby. Závazky u druhých lidí si děláme proto, že věříme, že až my to jednou budeme potřebovat, vrátí nám to druhí mnohonásobně více, než nás stála naše vstřícnost. Dané závazky dodržujeme z pouhé vypočítavosti. *Druhou* formou sociálního kapitálu je možnost vytěžit informace ze vztahů, které byly navázány a udržovány za jiný účelem než pro získávání informací. Známí a kolegové nás informují o věcech a událostech, jež mohou být pro nás důležité, čímž nám šetří čas a energii, kterou bychom museli vynaložit k vyhledávání potřebných informací. *Třetí formou* sociálního kapitálu je platnost uznávaných norem a sankcí, spojených s jejich nedodržováním. V jeho případě pak zvláště důležitou normu představuje připravenost upřednostnit zájmy své rodiny, sociálního hnutí případně veřejnosti oproti svému osobnímu zájmu. V této souvislosti Coleman naznačuje, že upřednostňování veřejného dobra před vlastním zájmem v průběhu doby upadá, ale nikde neuvádí, co je příčinou daného úpadku. Další, *čtvrtou* formou sociálního kapitálu, představuje poslušnost vůči uznávané autoritě. Pokud se skupina rozhodne delegovat na některého ze svých členů právo kontroly nad chováním ostatních, mohou z toho mít prospěch všichni. Jedinec, obdařen takovou vážností, může dohlédnout na to, aby se nikdo nechoval jako černý pasažér a neuplatňoval své zvýhodnění na úkor ostatních. *Pátou* formou sociálního kapitálu je schopnost skupiny, které je aktér sám členem, akumulovat energii členů

skupiny a usměrňovat ji k dosahování dalších cílů. Vytvoření sounáležitosti s jinými lidmi působí jako zdroj energie využitelný k nejrůznějším účelům. Společným znakem uvedených forem sociálního kapitálu je skutečnost, že vznikají jako vedlejší produkt činností, jejichž záměrem je něco jiného než investice, z které budou aktéři v budoucnu profitovat. Uvedené formy sociálního kapitálu se kryjí s vlastnostmi, jimiž se vyznačovaly tradiční komunity sobě rovných a vztahy mezi klasickými patrony a jejich klienty (Keller, 2009, s. 58–60). Těchto pět forem Colemanova sociálního kapitálu bylo nejdříve vystaveno ostré kritice z hlediska poplatnosti teorie racionální volby, především kvůli důrazu na lidskou vypočítavost (Ondrejko, 2011, s. 4).

Jak jsme již uvedli, Coleman dospěl ke konceptu sociálního kapitálu při svém studiu vzniku sociálních nerovností, prostřednictvím vzdělávacího systému. Coleman přičítal rozdíly ve vzdělávacích výsledcích dětí jinému sociálnímu kapitálu, jenž rodiny s odlišným socioekonomickým statusem vlastní. Coleman vnímal sociální kapitál spíše jako vlastnost skupin než jednotlivce a zároveň se domníval, že tento kapitál je vysoký ve skupinách, kde je přítomná vysoká míra vzájemných závazků a očekávání, kde se prosazují efektivní normy a sankce, kde jsou volné a účelné komunikační kanály. Všechna tato hlediska lze vztáhnout i na školu, kde spolu rodiče a učitelé často komunikují. Coleman se domníval, že sociální kapitál lze současně i navyšovat. V jeho pojetí spolupráce mezi rodinou a školou představuje způsob posilování sociálního kapitálu, což má za následek zlepšení školních výsledků u dětí (Šedřová, 2011, s. 28). Vysoká kvalita vztahu mezi rodiči a dítětem je podmínkou úspěšné socializace. Colemanova teorie sociálního kapitálu, jako ostatně každá jiná sociálně vědní teorie, je neúplná. Nastiňuje např., že nedostatek sociálního kapitálu v rodině může být do určité míry vykompenzován sociálním kapitálem v komunitě a naopak. Coleman dospěl k závěru, že vzhledem k tomu, že míra sociálního kapitálu se snižuje, tzn., že ubývá silných rodin a silných komunit, lze za jinak stejných podmínek očekávat úbytek lidského kapitálu v každé z následujících generací (Coleman 1988, s. 118, in Veselý 2007, s. 3).

2.4 Robert Putman

Třetím autorem sociálního kapitálu je americký politolog Robert Putman, jenž ve stati „*Bowling Alone*“ (1995), později vydané knižně, popisuje pokles občanské participace ve Spojených státech, což mělo za následek popularizaci sociálního kapitálu a vstup tematiky sociálního kapitálu do veřejného diskurzu. Vydání Putmanova pojednání

o sociálním kapitálu odstartovalo vznik samostatného výzkumného odvětví studujícího pozitivní účinky sociálního kapitálu na nejrozmanitější oblasti soukromého i společenského života. I přesto, že byl inspirován teoretickou definicí Colemana, posunul sociální kapitál z oblasti dosahování vzdělání, do oblasti veřejné sféry, a to především politiky a fungování demokracie v obecné rovině, čímž mu přisoudil roli zdroje na makro-sociální úrovni (Keller, 2009, s. 62). Putman formuloval svou definici v rámci empirického výzkumu občanských struktur v 70. a 80. letech, týkajícího se studia italských regionů, kdy se pomocí sociálního kapitálu pokoušel vysvětlit regionální nerovnosti v ekonomické a vládní výkonnosti. Ve společnosti vykazující znaky charakteristické občanské angažovanosti ve formě různých klubů, spolků, sdružení, jež byly vlastností prosperující komunity, se žilo nesrovnatelně lépe než ve společnosti, která tyto znaky nevladnila. Podle Putmana „*sociální kapitál odkazuje k vlastnostem sociální organizace, jako je důvěra, normy a sítě, které usnadňují koordinaci jednání a přispívají k výkonnosti společnosti*“ (Putman, 1993, s. 167 in Pileček, 20). Základní formu Putmanova sociálního kapitálu tvoří síť občanské angažovanosti. Jeho hlavním argumentem teorie je, že silná a aktivní občanská společnost vede ke konsolidaci demokracie. Sociální kapitál společnosti závisí na minulém vývoji a nejpevnější je v místě, kde zakotvil v tradicích občanské kultury (Šafr a Sedláčková, 2006, s. 19). Právě této skutečnosti se věnoval ve své známé studii „*Bowling Alone*“, jejíž název je odvozen z reality, že stále více Američanů chodí hrát bowling, a to pouze individuálně, tudíž se nesetkávají v asociacích, oslabují komunitní život a způsobují pokles vzájemné důvěry. Aktivní formy občanské participace nahrazují ad hoc funkční organizace. Kolektivní občanské aktivity ochabují a jsou nahrazovány vazbami zakořeněnými v dlouhodobých osobních vztazích. Putman zdůvodňuje tento úpadek především tlakem času a peněz, mobilitou a suburbanizací, rozvojem nových komunikačních technologií (především televize) a generační přeměnou. V současnosti však nabízí již optimistický pohled na společnost v práci *Bowling Together*, která mapuje stav občanské participace v USA po teroristickém útoku po 11. září 2001. (id. 19).

Putman dále rozpracovává ve své koncepci sociální kapitál na svazující a přemosťující. Svazující (bonding) sociální kapitál funguje uvnitř homogenních skupin, kdy její členové jsou svolní pomáhat si navzájem, ale přitom ignorují potřeby všech, co stojí mimo danou skupinu. Přemosťující (bridging) sociální kapitál, se oproti tomu vyznačuje ochotou pracovat společně s lidmi různých sociálních, etnických, profesních či náboženských skupin. Každou z těchto forem sociálního kapitálu je možno využít jinak. Silné svazující

vazby jsou schopny zajistit nejnужnější oporu a slabší přemost'ují vazby, dávají zúčastněným lepší šance, než mají ti, kdo jsou omezeni vazbami svazujícími (Keller, 2009, s. 63).

Putmanově koncepci sociálního kapitálu se dostalo ze strany veřejnosti a institucí obrovské publicity. Důkazem jeho operacionalizovatelnosti a možnosti všestranného využití termínu sociální kapitál je zároveň i Světová banka, podle které je sociální kapitál „*nejenom souhrnem institucí, které jsou základem společnosti, je souhrnem institucí, které tvoří základ společnosti, jsou lepidlem, tmelem, které drží pospolu*“ (The World Bank, 1999, in Ondrejko, 2011, s. 240). Naproti tomu, ale kritika nešetřila zpochybňováním tohoto přehnaného nadšení z pozitivního účinku Putmanova přemost'ujícího sociálního kapitálu, pro soudružnost celé společnosti s poukázáním na skutečnost, že participativní sítě zahrnují jenom ty jedince, kteří patří k určité společenské vrstvě. I ve vědecké komunitě je Putmanově komunitaristické koncepci vytýkána především zjednodušená metodologie, a to ve formě normativního zatížení (Sedláčková, 2013, s. 142).

2.4.1 Srovnání tří klasických koncepcí

Tři klasické sociologické koncepce sociálního kapitálu spojené se jmény Pierre Bourdieu, James Coleman a Robert Putman poskytují základní koncepci pro studium sociálního kapitálu. Každý z těchto sociologů zpracoval konceptualizaci sociálního kapitálu jiným způsobem. Bourdieu vytvořil koncept sociálního kapitálu za účelem studia reprodukce sociálních tříd, kdy byl jeho zájem opřen o proces vzájemné konverze různých forem kapitálu (Sedláčková a Šafr, 2005, s. 4). V jeho pojetí je sociální kapitál představován jako základ nerovností, ale oproti němu Putman pojímá sociální kapitál jako základ soudružnosti celé společnosti. Bourdieu pojetí klade zřetel na hodnotu sociálního kapitálu ve spojitosti s pozicí jedinců v rozvrstvené sociální struktuře a zároveň je nástrojem k dosažení potřebných a hledaných pozic jednotlivci v sociální struktuře, v situaci, kdy oplývají nedostatkem ekonomického a kulturního kapitálu (Sedláčková a Šafr, 2008, s. 334). Coleman chápe sociální kapitál jako nástroj k vysvětlení problému kolektivního jednání, kdy odlišní jedinci, jež jsou poměrně znevýhodněni, jsou schopni v určitých situacích spolupracovat, i přes skutečnost, že by bylo pro ně mnohem přínosnější svoji pozornost zaměřit k vzájemné soutěži. U Bourdieu (1977) a Coleman (1987) nacházíme společnou ideu v tom, že sociální kapitál lze využít k lepšímu vzdělávání. Oba tito autoři se zmíněnou problematikou zabírali ve svých výzkumných pracích, a to nezávisle na sobě, již v šedesátých letech minulého století (Šafr a Sedláčková, 2006, s. 20). Putmanův koncept sociálního kapitálu vycházející

z konceptů občanské kultury, rozšířil Colemanův přístup vztažený k rodině a užší komunitě na celý národ, resp. na širší regiony. Svou pozornost upírá na pozitivní externality privátních sociálních sítí pro celou společnost. Sociální kapitál v ní snižuje tření ve společnosti a tím přispívá ke kooperaci a celospolečenské soudružnosti (Sedláčková a Šafr, 2005, s. 5). Jak již bylo zmíněno, Bourdieu vnímá sociální kapitál jako základ pro vznik nerovností. Koncept všech tří autorů se v určitých aspektech od sebe liší, ale přesto se všichni tito autoři shodují ve skutečnosti, že sociální kapitál nacházíme v sociálních sítích a interpersonálních vztazích, které nás provázejí během celého našeho života. Protože ani Bourdieu, ani Coleman nevyjadřují empiricky testované teorémy, a ani jedno z těchto pojetí není vhodné považovat za obecnou teorii sociálního kapitálu (Häubere, 2011, s. 325), věnujeme se dále v následující kapitole konceptu čínského sociologa Nan Lina, jehož koncept sociálního kapitálu vykazuje především deduktivní podstatu.

2.5 Nan Lin

K četným autorům, kteří se věnují sociálnímu kapitálu, patří profesor sociologie Nan Lin. Lin žijící v Americe, definující sociální kapitál jako „*zdroje zakotvené v sociálních sítích jedince, které mohou být aktivovány skrze vazby v sítích*“ (Lin 2008, s. 51, in Pileček, 2010, s. 66). Sociolog Nan Lin je představitelem sociologické školy tzv. nové ekonomické školy a jako takový je považován za představitele čistě instrumentálního pojetí sociálního kapitálu. Sociální kapitál se získává především investicí do vztahů a stává se zdrojem při účelovém řízení. V našem případě má především podíl na vzniku nových kontaktů bezesporu, jak studium vysoké školy, tak i u studentů kombinované formy studia jejich zaměstnání (pracovní poměr). Z těchto vztahů vyplývají informační a kontrolní výhody a přednosti oproti těm, kteří tyto kontakty a informace nevlastní čehož výsledkem je posílení vlastní osobnosti obohacené o nabyté informace. Obměna sociálního kapitálu vyplývá z rozmanitého počtu kontaktů a z jejich vztahové kvality a významu (Ondrejko, 2011, s. 240). Sociální kapitál v pojetí Lina představuje „*investice do sociálních vztahů vedoucí k očekávanému zisku na trzích*“ (Lin, 2001, s. 19 in Sedláčková a Šafr, 2008, s. 328). Tyto trhy mohou mít různorodou podobu, ať se jedná o ekonomický, politický, pracovní trh nebo komunitu. Lin v návaznosti na Granovettera (1973) zformuloval toto pojetí při analýze využití sociálních sítí při hledání práce již koncem sedmdesátých let, avšak v té době nebylo použito pojmu sociální kapitál, ale „*potenciální sociální zdroje jedince*“ resp. „*sociální zdroje zakotvené v jedincově sociální síti*“ (Šafr a Sedláčková, 2006, s. 17).

Podle Lina by měla teorie sociálního kapitálu vysvětlovat jednání v kontextu sociální struktury. Jeho interpretace vychází z teorie racionální volby a zároveň, jak již bylo uvedeno, tak se zaměřuje na zdroje v sociální síti jedince a především na skutečnost, jak aktér z těchto zdrojů profituje při individuálním jednání. Lin shrnuje teorii sociálního kapitálu do následujících dvanácti propozic: 1. *strukturální postulát*, 2. *interakční postulát*, 3. *postulát sítě*, 4. *definice sociálního kapitálu*, kdy tyto strukturálně zakotvené zdroje představují sociální kapitál aktérů v síti. 5. *postulát jednání*, 6. *propozice týkající se sociálního kapitálu*, kdy úspěch jednání je pozitivně spjat se sociálním kapitálem. 7. *propozice o síle pozice*, 8. *propozice o síle silných vazeb*, 9. *propozice o síle slabých vazeb*, 10. *propozice o síle umístění*, 11. *propozice o umístění* a 12. *propozice o strukturální závislosti*. Linova sociologická teorie, vychází z poznatků sesbíraných během více jak tří desetiletí trvajících empirického výzkumného programu fungování sociálních sítí a jako taková má příležitost stát se jeho integrální součástí. Její univerzálnost nabízí možnost pro využití i v jiných oborech, než je sociologie. Na rozdíl od Putmanovy teorie demokracie se jedná o striktně propoziční a jasně formulovanou teorii, která není ničím tak normativně zatížena (Šafr a Sedláčková, 2006, s. 35-37).

2.6 Formy sociálního kapitálu

Typologie sociálního kapitálu rozvíjí jeho konceptualizaci, vysvětluje teoretické ukotvení sociálního kapitálu a efekty, které sociální kapitál ve společnosti vytváří. Z pohledu dostupné literatury je možné sestavit následující typologii forem sociálního kapitálu:

Dané rozlišení na *individuální vs. kolektivní kapitál* vychází ze skutečnosti, zda daná forma přináší zisk jednotlivci, uzavřené skupině (rodině, komunitě) nebo společnosti jako celku (Šafr a Sedláčková, 2006, s. 23) Sociální kapitál je tedy chápán jako vlastnost jednotlivce (dle Bourdieu), kterou tvoří, síť kontaktů, jež může aktér využít ve svůj prospěch a jeho realizace probíhá prostřednictvím interakce mezi lidmi a zároveň i (z části Colemanovo pojetí), kdy má sociální kapitál v daleko větší míře podobu veřejného statku. Nebo je možno na sociální kapitál pohlížet také jako na atribut společnosti (v pojetí Putmana).

Individuální úroveň sociálního kapitálu lze rozdělit na *mobilizační* a *interakční složku*. *Mobilizační* složka je charakteristická vysokou aktivací sociální sítě za účelem zisku. *Interakční* složka je založena na intenzitě společenské interakce jedince s jeho okolím. Obě formy sociálního kapitálu nalézají odlišné uplatnění v rámci různých druhů výzkumu sociálního kapitálu. Individuální sociální kapitál (tj. sociální kapitál jako soukromý statek)

se uplatňuje především ve výzkumech přístupu ke vzdělávání a mobilizaci zdrojů v rámci sociálních sítí v rámci sociologie, zatímco kolektivní formu kapitálu (tj. sociální kapitál jako veřejný statek) preferují spíše politologové (teorie demokracie) a ekonomové, kteří jej chápou jako faktor ovlivňující rozdíly v ekonomickém růstu (Pileček, 2010, s. 68).

Další rozlišení na *svazující sociální kapitál*, bývá někdy označováno také jako „*defenzivní*“ kapitál. *Svazující sociální kapitál* je charakterizován silnými sociálními vazbami mezi jednotlivci, pomocí nichž se členové daného společenství brání negativním vlivům a externalitám zvěňčí. Jednou z hlavních funkcí těchto sítí je omezovat jistá nebezpečí a nejistotu. Svazující sociální kapitál je založen na silné vnitřní loajalitě, homogenitě a vysoké důvěře v rámci skupiny. Náleží zde rodinné svazky, nejužší přátelské vztahy, sousedské vztahy nebo vztahy mezi členy stejné etnické skupiny (Kučerová, 2008, s. 28).

Označení *přemostující sociální kapitál* je nazýváno jako „*ofenzivní*“ sociální kapitál. Je typem sociálního kapitálu, který je považován za pozitivní z hlediska společenského rozvoje a rozvoje občanské společnosti (Stachová, 2008). Zahrnuje vzdálenější kontakty, charakteristické slabými, často nestálými vazbami, které mají menší hustotu. Jedná se při tom o vztahy se známými, kteří jsou naši přátelé nebo i s obchodními partnery. Tato forma sociálního kapitálu spojuje lidi napříč různými sociálními skupinami, jež sdružuje určitý společný zájem či snaha zasadit se o společnou věc. Náleží zde různé spolky, zájmová sdružení, sportovní kluby apod. Keller však v této souvislosti připomíná, že na druhé straně nespolupráce jednotlivých skupin vytváří rozdíly podle míry angažovanosti v těchto „společenstvích“ (Keller, 2009).

Spojující sociální kapitál je formou sociálního kapitálu, jenž hierarchicky propojuje sociální skupiny rozdílného ekonomického a sociálního statusu. Jedincům na lokální/regionální úrovni umožňuje využít zaručené výhody díky vertikálním vazbám na klíčové aktéry (instituce regionálního či centrálního charakteru).

S následující formou sociálního kapitálu nazývaného *korporační kapitál*, přichází Fabio Sabatini (2009, in Pileček, 2010, s. 66). Sociální sítě mohou ovlivňovat charakter sociálního kapitálu u nejrůznějších organizací buď pozitivním nebo negativním způsobem. Např. dobrovolnické organizace a sdružení jsou všeobecně považována za formu pozitivního sociálního kapitálu, z důvodu podpory růstu důvěry ve společnost. Oproti tomu různá profesní sdružení, dělnické odbory nebo politické strany, jejichž snahou je především prosazovat své specifické zájmy, přispívají ke snižování sociální koheze.

Na rozlišení *sociálního kapitálu na strukturální vs. kognitivní kapitál* upozornil v roce 1999 Uphoff (Pileček, 2010, s. 69). *Strukturální* sociální kapitál je spojen s různými formami sociální organizace, kterými jsou role, pravidla, precedenty, procedury a odlišné sociální sítě. *Kognitivní* sociální kapitál je odvozen z mentálních procesů a idejí udržovaných kulturou, hlavně normami, hodnotami a přesvědčením. Oba rozměry sociálního kapitálu přispívají ke kooperaci kolektivního kapitálu.

V předložené kapitole jsme se snažili o vymezení existujících forem sociálního kapitálu. Jak jsme již uvedli dle amerického sociologa Nan Lina tvoří sociální kapitál „*zdroje zakotvené v sociálních sítích jedince, které mohou být aktivovány skrze vazby v sítích*“ (Lin 2008, s. 51, in Pileček, 2010, s. 66). Koncepti popisu sociálních sítí vytváří teorie sociálních sítí, které je věnována následující kapitola.

2.7 Sociální síť

Zygmunt Bauman mluví o naší době jako o čase „*tekuté modernity*“. Starší modernita byla modernitou pevnou, „*tuhou*“, její struktury byly stabilní, pevné a málo proměnlivé, spojené s jedním místem. Naše doba je přirovnávaná k obrovské půdě písku, vše je v pohybu, lidské vztahy nejsou pevné, jsou nestabilní, pomíjivé. Pohybliví nejsou jen lidé v prostoru, ale rovněž informace se pohybují nesmírnou rychlostí, čímž dynamizují svět a z toho vyplývá, že došlo k výrazné změně sociálních skupin. V tradiční a moderní společnosti jsme žili v poměrně stabilních skupinách jako např. rodina, divadelní spolek, pěvecký kroužek, skautská družina, odborová organizace, stranická organizace a dnes, žijeme spíše v sociálních sítích (Petrušek, 2009, s. 89-90).

Teorie sociálních sítí je koncepcí popisu sociálních sítí, která se koncentruje jak na sociální vazby mezi lidmi, tak na charakteristiku vyjadřující hustotu, intenzitu a prostorovou koordinaci sociálních vazeb. V sociální síti dochází k vzájemnému obohacování a ovlivňování a zároveň se každý jedinec již svým narozením stává členem určité sociální skupiny. Toto členství jej provází celým životem a ovlivňuje jeho chování, myšlení i jeho city (Pavlíček, s. 2010, s. 47).

Sociální síť je souborem kontaktů nebo podobných sociálních spojení mezi jednotlivci nebo skupinami a sociální síť utváří prostor, v němž získáváme přístup k různým formám zdrojů, které bývají souhrnně nazývány jako sociální kapitál (Petrušek, 1996). Bušíková uvádí, že soustavy reciprocitních sociálních vztahů mezi třemi a více lidmi a interakce z nich

vzešlé s šancemi a omezeními, které přinášejí, jsou nazývány sociálními sítěmi“ (Bušítková, 1999, s. 193). Síť mohou mít libovolný počet členů, z nichž nejnižší počet členů tvořící síť jsou tři členové. Vzájemné vazby mezi členy mohou být orientované nebo neorientované a rovněž mohou mít různou sílu (Černoušek, 2011, s. 168). Tématem sociálních sítí se sociologie začala zabývat teprve od sedmdesátých let 20. století. Od počátků sloužil princip sítě v rovině abstraktních úvah, jako prostředník mezi tím, co je na prvý pohled zřejmé a patrné a tím, jak porozumět základním vztahům, jež jsou ukryty v hloubce za vztahy znatelnými (Keller, 2009, s. 13). Jako první použil pojem sociální síť Georg Simmel, který zkoumal formy mezilidských vztahů, následován Emiliem Durkheimem a jeho úvahami o charakteru společenské solidarity. Stopy vzniku analýzy sociálních sítí vedou k sociální psychologii, a to především k zakladateli sociometrie Jakobu Morenovi (Šmid a Šubrt, 2010, s. 333). Moreno se snažil popsat a zobrazit strukturu preferenčních vztahů v malé sociální skupině. Pro svůj experimentální výzkum malých neformálních skupin vyvinul sociometrický test založený na rozkrytí struktury výběru přátel a vzájemné přitažlivosti osob. Pozornost věnoval tokům vlivu mezi jednotlivci a tím, kdo je komu schopen předávat určité informace. Vytvořil analytický diagram – sociogram, v němž zobrazil individua jako body a jejich sociální vztahy jako čáry (Bušítková, 1999, s. 196). Dalším z představitelů zabývajících se systematicky problematikou sociálních sítí je Mark Granovetteet, který potvrdil, že „*sociální kontext našeho rozhodování je tvořen oprávněně neformálními sítěmi našich kontaktů a známostí, jež jedince spojují s druhými*“ (Keller, 2009, s. 21). Inspirován Elizabeth Bottovou, jež zkoumala sociální síť v rodinách a jejich vlivem na manželské role, rozlišil dva typy vztahů na *silné a slabé vztahy*. Okruhy lidí spojených *silnou vazbou* se vzájemně překrývají, což způsobuje, že mezi nimi obíhají stále stejné informace. Nové poznatky, jsou proto zprostředkovány *slabými vazbami*, které mohou zprostředkovat kontakt mezi větším počtem lidí. Mark Granovetteet je představitelem teoreticko-empirické skupiny autorů zabývajících se sociálními sítěmi za použití kvalitativních technik. Přibližně od šedesátých let 20. století začal obrát k matematickému modelování sociálních sítí (Černoušek, 2011, s. 169). Sociální síť utváří prostor, v němž získáváme přístup k různým formám zdrojů, které jak již bylo zmíněno, jsou souhrnně nazývány jako sociální kapitál, který odkazuje ke spojením uvnitř a mezi sociálními sítěmi, pozicemi a zdroji, které zprostředkovávají. Síť a jejich vlastnosti představují strukturální dimenzi sociálního kapitálu, jinou dimenzi, kulturní tvoří důvěra a normy reciprocity. Míra diverzity

osobních kontaktů nám přináší informaci o stupni sociální heterogenity uvnitř jednotlivých sítí (Šafr, 2009, s. 212).

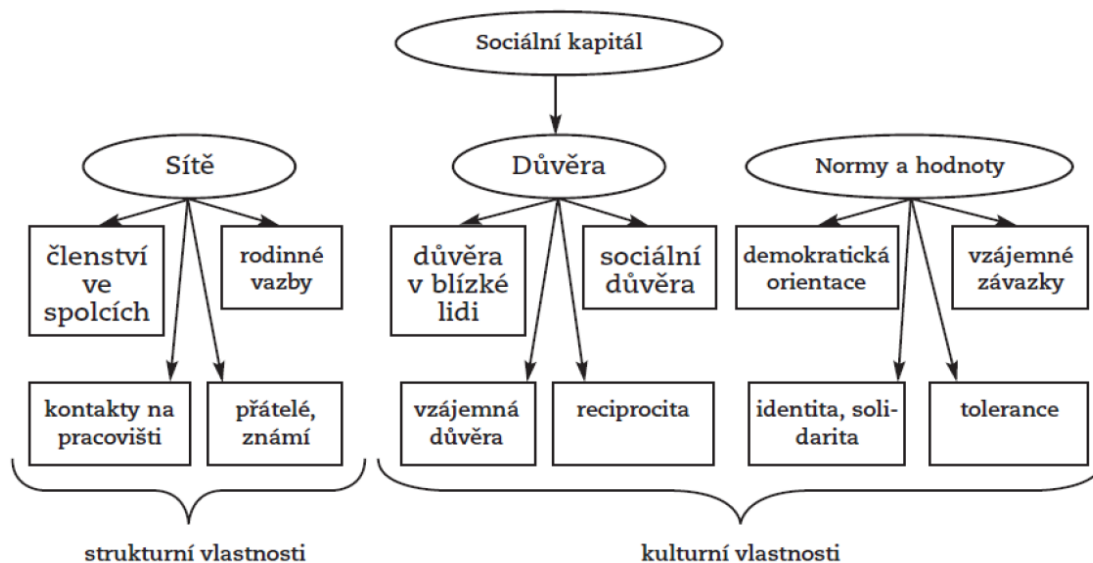
I přes skutečnost, se v každé sociální síti vytvářejí vzájemné vztahy členů, tak kterýkoliv jedinec, udržující vztahy uvnitř těchto sociálních sítí, si sám vytváří svou vlastní individuální (jedinečnou) síť, jež mu zároveň umožňuje produkovat jeho vlastní individuální sociální kapitál.

2.8 Indikátory sociálního kapitálu

Jak jsme již uvedli, vzhledem k dynamickému rozvoji pojmu sociální kapitál, který se těší obrovské popularitě, existuje rozmanitá metodologie sociálního kapitálu. My se budeme věnovat pouze způsobu měření sociálního kapitálu, souvisejícího s naší předkládanou prací.

Paxtonová (1999, in Sedláčková a Šafr 2006) uvádí, že sociální kapitál je sestaven ze dvou rozdílných komponent. První představuje objektivní sdružování mezi jednotlivci, přičemž se jedná o rovinu objektivní síťové struktury, v níž jsou jedinci nacházející se v sociálním prostoru navzájem spojeni. Autorka (Paxtonová) měří sociální kapitál ve dvou dimenzích a to v dimenzi *neformálních vazeb* (čas strávený se sousedy a přáteli) a *členství* ve formálních dobrovolných skupinách. Druhou složkou je subjektivní podoba vazeb, protože vazby mezi lidmi musí vykazovat určitou kvalitu jako reciprocitu, důvěryhodnost a zprostředkovat pozitivní emoce. Tato dimenze důvěry je autorkou představována jako důvěra v druhé lidi a v instituce. Důvěru, mnohdy považovanou jako synonymum sociálního kapitálu, nelze nicméně vnímat jako složku, jež jej přímo produkuje.

Ve sféře soudobého studia sociálního kapitálu existuje rozsáhlé množství indikátorů sociálního kapitálu a to, v rámci identických konceptualizací. Bez zřetele na skutečnost, jakou formu sociálního kapitálu měříme, je nejprve věnovat pozornost skutečnosti, že indikátory existují ve dvou základních podobách a to, zda se jedná o postoje ve formě (důvěra, hodnocení kvality sociálního života), anebo o jednání (např. členství v organizaci). Zpravidla se aplikují oba typy znaků neodděleně, čímž se měří kognitivní a strukturní aspekty společně. Jan van Deth (2003, in Šafr a Sedláčková 2006) zmiňuje tři okruhy, ve kterých se nejčastěji měří: síť a důvěra, normy a hodnoty spojené s kulturním hlediskem. Způsoby a oblasti měření sociálního kapitálu přináší následující obrázek 1.

Obrázek 1 Model měření sociálního kapitálu. Zdroj: (van Deth 2003)
in Sedláčková a Šafr 2006

Jak již bylo zmíněno, při studiu efektu sociálního kapitálu je potřebné rozlišit dvě zcela odlišné úrovně sociálního kapitálu: kolektivní a individuální kapitál. Pro účely naší práce jsme zvolili *individuální sociální kapitál*, který se nachází v analýzách ve dvou podobách (Sedláčková a Šafr 2006). První, mobilizační kapitál má blíže ke konceptu lidského kapitálu, ve smyslu aktivace a mobilizace sociální sítě za účelem zisku (např. Matějů 1993, Lin 2001). Sociální kapitál interakční se opírá o intenzitu společenské interakce jedince s jeho okolím a předpokládá se u ní pozitivní interakční efekt (Brown, Scheffler, 2003, in Šafr a Sedláčková, 2006, s. 42). Cílem naší práce je zmapovat velikost individuálního sociálního kapitálu, tvořeného sociálními sítěmi. Při měření individuálního sociálního kapitálu je potřeba rozlišit dále dvě formy individuálního sociálního kapitálu: *dostupný a mobilizovaný*. Pro měření *individuálního dostupného* sociálního kapitálu v egocentrických sítích se využívají generátory, které jsou použitelné na dotazníková šetření, kdy není potřeba vlastnit speciální relační data (Šafr, 2009, s. 44).

Pro účely naší práce a měření dostupného sociálního kapitálu, mapující jedincovu egocentrickou síť, jsme se rozhodli použít metodu generátorů. Generátory se dále dělí na *generátor jmenný, poziční generátor a generátor zdrojů*. *Jmenný generátor* je nejstarší a nejrozšířenější metodou měření individuálního sociálního kapitálu, zachycující silné vazby a vztahy mapující osobní kontakty ve třech sférách. Jedná se o sféru pevných formálních vztahů ve formě bydliště, práce, dále o oblast obsahovou v pracovní a domácí záležitosti a oblast soukromou v podobě důvěry a přátelské interakce. Vznikne tak seznam minimálně

tří osob, ze kterých se následovně sestaví mapa jednotlivých vztahů. Míra sociálního kapitálu je následovně odvozena z diverzity kontaktů a rozsahu jejich zdrojů (Šafr, 2008, s. 45). V předkládané práci se nebudeme již nadále zabývat jmenným generátorem. Jak již bylo zmíněno, pro měření sociálního kapitálu, získaného skrze aktéry v jedincově síti, se využívá tzv. generátor zdrojů a pro měření sociálního kapitálu v egocentrické síti je využíván poziční generátor. V naší práci jsme se rozhodli použít generátor zdrojů a poziční generátor, jež si následně představíme.

2.8.1 Poziční generátor

Poziční generátor je nástrojem, měřícím kontakty na vybrané významné strukturální pozice. Je vhodným nástrojem pro měření dostupnosti cenných zdrojů v sociální síti, zachycující silné a slabé vazby. V pozičním generátoru je respondent tázán, zda zná osobu zastávající určitou společenskou pozici. Ve většině případů se používají různorodá zaměstnání. Pro dostatečnou variaci dat je nezbytné, aby vzorek obsahoval alespoň 15 pracovních pozic. Poziční generátor (PG) nezkoumá skutečnou síť, ale *spíše síť hypotetickou*. Výchozím předpokladem je skutečnost, že kontakt na určité pozice v profesní struktuře zprostředkovává dostupnost sociálních zdrojů, a to především prostřednictvím velikosti základního souboru, přičemž jde o povolání s vysokou prestiží. Pro validní měření jsou potřeba takové profesní kategorie, které budou odrážet rozdílnou míru socioekonomického statusu či prestiže. Dále odhaluje i další atributy, jako je síla vazby odvozená běžně na základě skutečnosti, zda se jedná o příbuzenství, blízké přátelství či známost, jinak pak na úrovni blízkosti vztahu nebo délkou kontaktu či potencionálně také gender osoby. PG byl v českém prostředí využit při výzkumu „*Sociální distance*“, který se uskutečnil na konci roku 2007. Česká verze PG je odlišná od PG zahraničních ve dvou parametrech. Jedná se o délku známosti a pohlaví kontaktu, představující důležitou inovaci nástroje, která umožňuje měřit síť retrospektivně do minulosti a genderová heterogenita dovoluje sledovat nevertikální dimenzi sociálního kapitálu (Šafr, 2009, s. 211-215).

Pro získání dat k měření sociálního kapitálu jsme v naší práci aplikovali PG dle návrhu Jiřího Šafra (2009), který je součástí Přílohy I.

2.8.2 Generátor zdrojů

Generátor zdrojů je novým univerzálním dotazníkovým nástrojem, který *zkoumá obecně uplatitelný sociální kapitál*, přičemž vychází z perspektivy potencionálně mobilizovaných nikoliv v minulosti již aktivovaných zdrojů. Podobá se pozičnímu generátoru, ale ptá se

na přístup k vyjmenovaným zdrojům ve čtyřech obecných oblastech: 1. informace, 2. emoční opora, 3. společenský styk v podobě přátelství a 4. praktická účelová podpora. Původní holandská studie autorů Van Der Gaag a Snijders, (2004, 2005, in Šafr a Sedláčková, 2006, s. 46) obsahovala 35 položek/zdrojů. Pro české prostředí byla původní holandská verze generátoru redukována na 12 položek. Tyto oblasti byly indikovány na základě řady teorií od emocionální podpory po instrumentální jednání tak, aby pokrývaly co nejuniverzálnější využití sociálního kapitálu v běžném životě (Šafr, 2011). Generátor zdrojů s 12 položkami byl aplikován ve výzkumu „*Naše společnost 2007/04*“ a zároveň byl podpořen dobrou validitou (Häuberer, 2011, s. 329).

V uvedené kapitole jsme se zabývali sociálním kapitálem, předložili přehled vybraných definic sociálního kapitálu a zaměřili se na tři významné teoretiky sociálního kapitálu: Bordieu, Coleman a Putmana. Věnovali jsme se i konceptu sociálního kapitálu Nan Lina, představili si existující formy sociálního kapitálu, a také sociální sítě, umožňující každému jedinci produkovat individuální sociální kapitál. Dále jsme předložili indikátory, kterými lze sociální kapitál uchopit. V následující kapitole představíme sociální pedagogiku jako samostatnou vědu, její vznik a zároveň studijní obor vyučovaný na UTB ve Zlíně.

3 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA JAKO STUDIJNÍ OBOR

Zkoumanými aktéry v empirické části diplomové práce jsou studenti Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, studijního programu Specializace v pedagogice, studijního oboru Sociální pedagogika na úrovni bakalářského i magisterského studia v prezenční a kombinované formě. V této kapitole představíme Sociální pedagogiku, její vznik jako samostatné vědy a studijní obor vyučovaný na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně.

Sociální pedagogika vznikla spojením slov „sociální“ a „pedagogika“, což předurčuje spojení sociální péče a výchovy člověka (Bakošová, 2013, s. 333). Její geneze byla zapříčiněna vlivem sociologie na přelomu 19. a 20. století a zároveň byla odezvou na přetrvávající biologické a psychologické teorie, jež byly do té doby přehlíženy a nepřipisovaly žádný význam prostředí a společnosti na utváření osobnosti. Její snahou bylo v první řadě dokázat společenskou podmíněnost výchovy a její místo při stanovení společenských cílů výchovy. Zároveň sociální pedagogika vystupovala proti individualistické výchově (Bakošová, 2006, s. 9). Situace po roce 1989 přinesla nové změny do všech oblastí společenského života v tehdejší Československu a inovační proces se nevyhnul ani oblastem výchovy a vzdělávání. Nová uspořádání a odtabuizování negativních jevů ve společnosti do té doby přehlížených sebou přinesla i rozvoj *Sociální pedagogiky* jako samostatné vědy. Došlo k postupnému vymezení předmětu oboru a zároveň se sociální pedagogika začala rozvíjet jako samostatný bakalářský a magisterský obor na vysokých školách (Procházka, 2012, s. 59).

Studium sociální pedagogiky je nabízeno několika vysokými školami v České republice. Obor je vyučován z velké části na pedagogických a filozofických fakultách, ale i na dvou teologických fakultách. Masarykova Univerzita v Brně byla první univerzitou v České republice, kde se obor sociální pedagogika začal vyučovat pod vedením profesora Přadky. Výuka sociální pedagogiky se uskutečňuje mimo jiné i na vyšších odborných školách (Andrysová, Martincová, 2014, s. 87). Vzhledem ke skutečnosti, že se fakulty, studijní programy i obory dynamicky mění a transformují, není možné postihnout aktuální údaje o studiu oboru Sociální pedagogika a současně to není cílem naší práce.

3.1 Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně

Univerzita Tomáše Bati (UTB) ve Zlíně je dynamicky rozvíjející vysokou školou, která nabízí rozsáhlé možnosti studia humanitních, přírodovědných, technických i uměleckých

oborů na šesti fakultách. Jednou z těchto fakult je i Fakulta humanitních studií (FHS), která byl zřízena k 1. lednu 2007 a stala se pátou fakultou UTB ve Zlíně. Na FHS jsou zřízeny 4 ústavy – Ústav pedagogických věd, Ústav školní pedagogiky a Ústav zdravotnických věd. Součástí fakulty jsou dále 2 centra – Centrum jazykového vzdělávání a Centrum výzkumu FHS. Fakulta humanitních studií uskutečňuje v rámci 6 bakalářských studijních programů a 2 navazujících magisterských studijních programů 12 studijních oborů, z nichž je 1 vyučován v anglickém jazyce. Na FHS je akreditován 1 doktorský studijní program v oblasti pedagogiky. V akademickém roce 2016/2017 bylo na fakultě zapsáno celkem 2.170 studentů. Vzdělávací a vědeckou činnost fakulty realizuje Ústav pedagogických věd (ÚPV) s výukou v oboru Sociální pedagogika v bakalářském i navazujícím magisterském stupni v prezenční i kombinované formě. (Profil fakulty, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, © 2016).

Bakalářský studijní program oboru Sociální pedagogika

Základ studia oboru Sociální pedagogika v bakalářské i prezenční formě je představován pedagogickými disciplínami a praktickými dovednostmi rozvíjenými formou sebezkušenostní výuky. Cílem oboru je připravit kvalifikované pracovníky v oboru sociální pedagogika pro oblast školství a sociálních služeb. Během svého bakalářského studia, které trvá tři roky, si studenti osvojují teoretické znalosti jak z oboru, psychologie, sociologie, pedagogiky a dalších oborů všeobecného zaměření. Ve studijním programu se využívají soudobé poznatky a metody, v potřebném rozsahu též poznatky teoretické. Součástí studia je povinná odborná praxe studentů, kteří si své nabyté vědomosti a dovednosti mohou ověřit a rozvíjet ve školských a sociálních zařízeních. Absolventi bakalářského studijního programu oboru Sociální pedagogika nachází své uplatnění ve školských a mimoškolských zařízeních, v zařízeních poskytující sociální služby, jako pedagogové volného času, asistenti pedagoga, vychovatelé a sociální pracovníci. Absolventům je umožněn přístup k dalšímu studiu v navazujícím magisterském studijním programu (Studijní programy a katalog předmětů, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně © 2016).

Magisterský studijní program Sociální pedagogika

Dvouletý magisterský studijní program navazuje na bakalářský studijní obor Sociální pedagogika se zaměřením na získání teoretických poznatků, na zvládnutí jejich aplikace a na rozvinutí schopností k tvůrčí činnosti. Obsah studia vychází z širšího pojetí studia sociální pedagogiky s důrazem na studium, chápání a ovlivňování sociálních systémů

a jejich organizací na státní, regionální a místní úrovni. Cílem je poskytnout studentům vzdělání nezbytné pro kvalifikovaný výkon profesních činností, směřujícím k manažerským, poradenským a dalším specializovaným funkcím v sociálně pedagogické oblasti. Absolvent oboru nachází své uplatnění jako řídicí pracovník v pedagogické a sociální oblasti, jako odborník na edukační a sociální projektovou činnost, realizátor komplexních edukačních a sociálních aktivit a realizátor pedagogického a sociálního výzkumu (Studijní programy a katalog předmětů, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně © 2016).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

V rámci teoretické části jsme vymezili oblast výzkumu a představy o kulturním a sociálním kapitálu. Zároveň jsme si stanovili indikátory, kterými lze kulturní a sociální kapitál uchopit.

Pedagogická věda se v současnosti rozvinula do značné tematické šířky. Bohužel její interdisciplinární propojenost se doposud jistým způsobem nedotkla problematiky kulturního a sociálního kapitálu. Teorii kulturního a sociálního kapitálu dnes rozvíjí několik významných osobností vědeckého života. Pokud chce pedagogika jako věda udržet krok se současným vývojem ve světě, měla by se dle slov profesora Ondrejkooviče teorie kulturního a sociálního kapitálu stát předmětem pozornosti pedagogiky, potažmo i sociální pedagogiky. Toto výzkumné téma hraje důležitou roli v životě studentů a zároveň vlastnictví kulturního a sociálního kapitálu sehrává významnou úlohu ve vzdělanostní dráze jedinců, a to především studentů sociální pedagogiky, kteří by měli být pro své budoucí povolání dostatečně vybaveni sociálními a kulturními kompetencemi. Problematika kulturního a sociálního kapitálu nebyla doposud u studentů sociální pedagogiky na UTB ve Zlíně šetřena.

Při stanovení výzkumných otázek a na to navazujících hypotéz bylo využito poznatků z metodologie profesora Chrásky (2016) sloužících k následujícímu zpracování dat.

Vzhledem k tomu, že je kulturní a sociální kapitál velmi komplexním pojmem, zaměřili jsme výzkum na několik dílčích pojmů, které je možné empiricky uchopit a zkoumat:

Kulturní kapitál

- Vysokokulturní kapitál.
- Jazykové kompetence / kosmopolitní kapitál.
- Volnočasové aktivity.

Sociální kapitál

- Dostupný sociální kapitál.
- Sociální kapitál v egocentrické síti.

4.1 Cíl výzkumu

Cílem diplomové práce bylo zmapovat objem kulturního a sociálního kapitálu u studentů sociální pedagogiky na Fakultě humanitních studií UTB ve Zlíně a identifikovat některé důležité faktory, které objem kulturního a sociálního kapitálu u studentů sociální pedagogiky ovlivňují.

4.2 Hlavní výzkumná otázka a problém

O: Jaká je velikost kulturního a sociálního kapitálu u studentů sociální pedagogiky na Fakultě humanitních studií UTB ve Zlíně?

P: Které proměnné velikost kulturního a sociálního kapitálu u studentů sociální pedagogiky ovlivňují?

4.3 Dílčí výzkumné otázky

Otázky deskriptivního charakteru

O1: Jaká je velikost vysokokulturního kapitálu studentů sociální pedagogiky?

O2: Jaká je úroveň jazykových kompetencí (znalostí) studentů sociální pedagogiky?

O3: Jaká je velikost kosmopolitního kapitálu studentů sociální pedagogiky?

O4: Jaká je velikost volnočasových aktivit studentů sociální pedagogiky?

O5: Jaká je velikost dostupného sociálního kapitálu studentů sociální pedagogiky?

O6: Jaký je objem sociálního kapitálu v egocentrické síti studentů sociální pedagogiky?

Problémy relačního charakteru

P1 Je velikost vysokokulturního kapitálu studentů sociální pedagogiky ovlivněna formou jejich studia?

P2 Liší se velikost vysokokulturního kapitálu studentů sociální pedagogiky v bakalářském a v magisterském stupni studia?

- P3 Je velikost vysokokulturního kapitálu studentů sociální pedagogiky u žen a u mužů stejná?
- P4 Je úroveň jazykových kompetencí studentů sociální pedagogiky v prezenční formě studia stejná jako v kombinované formě studia?
- P5 Jsou jazykové kompetence studentů sociální pedagogiky v bakalářském stupni studia jiné než jazykové kompetence studentů v magisterském stupni studia?
- P6 Jsou jazykové kompetence studentů sociální pedagogiky stejné u žen jako u mužů?
- P7 Je velikost kosmopolitního kapitálu studentů sociální pedagogiky v prezenční formě studia jiná než v kombinované formě studia?
- P8 Je velikost kosmopolitního kapitálu studentů sociální pedagogiky v bakalářském stupni studia jiná než v magisterském stupni studia?
- P9 Je velikost kosmopolitního kapitálu studentů sociální pedagogiky stejně velká u žen jako u mužů?
- P10 Je rozsah volnočasových aktivit studentů sociální pedagogiky v prezenční formě studia jiný než v kombinované formě studia?
- P11 Je rozsah volnočasových aktivit studentů sociální pedagogiky v bakalářském stupni studia jiný než v magisterském stupni studia?
- P12 Je rozsah volnočasových aktivit studentů sociální pedagogiky u žen jiný než u mužů?
- P13 Je velikost dostupného sociálního kapitálu studentů kombinované formy studia sociální pedagogiky (při měření *generátorem zdrojů*) větší, než u studentů prezenční formy studia?
- P14 Je velikost dostupného sociálního kapitálu studentů bakalářského stupně studia sociální pedagogiky (při měření *generátorem zdrojů*) větší, než u studentů magisterského stupně studia?
- P15 Je objem sociálního kapitálu studentů magisterského stupně studia sociální pedagogiky (při měření *pozičním generátorem*) větší, než u studentů bakalářského stupně studia?
- P16 Je objem sociálního kapitálu studentů kombinované formy studia sociální pedagogiky (při měření *pozičním generátorem*) větší, než u studentů prezenční formy studia?

4.4 Formulace věcných hypotéz

- H1 Velikost vysokokulturního kapitálu studentů sociální pedagogiky je u prezenční formy studia jiná než u kombinované formy.
- H2 Velikost vysokokulturního kapitálu studentů sociální pedagogiky je v bakalářském stupni studia jiná než v magisterském stupni studia.
- H3 Velikost vysokokulturního kapitálu studentů sociální pedagogiky je u žen jiná než u mužů.
- H4 Jazykové kompetence studentů sociální pedagogiky jsou v prezenční formě studia jiné než jazykové kompetence studentů v kombinované formě studia.
- H5 Jazykové kompetence studentů sociální pedagogiky jsou v bakalářském stupni studia jiné než jazykové kompetence studentů v magisterském stupni studia.
- H6 Jazykové kompetence studentů sociální pedagogiky jsou u žen jiné než u mužů.
- H7 Velikost kosmopolitního kapitálu studentů sociální pedagogiky je u prezenční formy studia jiná než u kombinované formy studia.
- H8 Velikost kosmopolitního kapitálu studentů sociální pedagogiky je v bakalářském stupni studia jiná než v magisterském stupni studia.
- H9 Velikost kosmopolitního kapitálu studentů sociální pedagogiky je u žen stejně velká jako u mužů.
- H10 Rozsah volnočasových aktivit studentů sociální pedagogiky je v prezenční formě studia jiný než v kombinované formě studia.
- H11 Rozsah volnočasových aktivit studentů sociální pedagogiky je v bakalářském stupni studia jiný než v magisterském stupni studia.
- H12 Rozsah volnočasových aktivit studentů sociální pedagogiky je u žen jiný než u mužů.
- H13 Velikost dostupného sociálního kapitálu studentů kombinované formy studia sociální pedagogiky, je (při měření *generátorem zdrojů*) větší než u studentů prezenční formy studia.
- H14 Velikost dostupného sociálního kapitálu studentů bakalářského stupně studia sociální pedagogiky, je (při měření *generátorem zdrojů*) větší než u studentů magisterského stupně studia.

H15 Objem sociálního kapitálu studentů magisterského stupně studia sociální pedagogiky, je (při měření *pozičním generátorem*) větší než u studentů bakalářského stupně studia.

H16 Objem sociálního kapitálu studentů kombinované formy studia sociální pedagogiky, je (při měření *pozičním generátorem*) větší než u studentů prezenční formy studia.

4.5 Pojetí výzkumu

Vzhledem ke skutečnosti, že naším záměrem je zjistit velikost kulturního a sociálního kapitálu a zamýšlíme také zmapovat objem těchto kapitálů a identifikovat některé z faktorů, které tuto velikost ovlivňují, u všech studentů sociální pedagogiky v bakalářském a magisterském stupni studia v prezenční a kombinované formě a zároveň i k velkému počtu respondentů jsme se rozhodli, zvolit kvantitativní pojetí výzkumu.

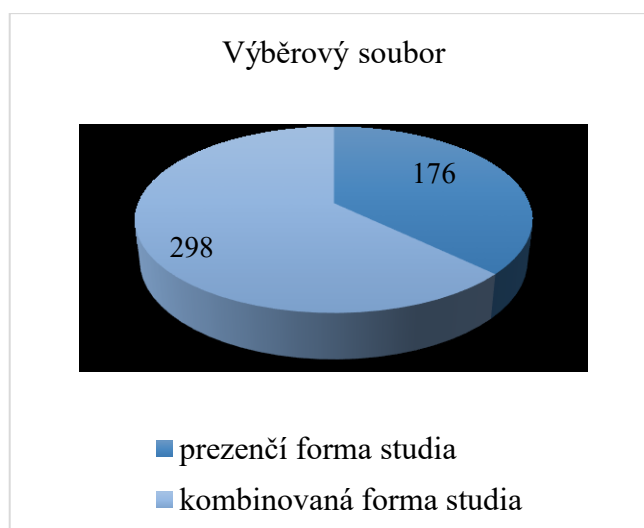
4.6 Výzkumný soubor

Základní soubor tvoří studenti oboru sociální pedagogika v bakalářském a navazujícím magisterském studiu. Jedná se o **247** studentů v prezenční formě a **559** studentů v kombinované formě ke dni **31. 1. 2017**. Existence bakalářského a magisterského stupně oboru sociální pedagogika na uvedené univerzitě byla předpokladem toho, že základní soubor prezentoval širokou skupinu studentů, která umožnila sledovat velikost a distinkci kulturního a sociálního kapitálu v průběhu studia a dovolila nám nahlédnout do kulturního a sociálního života studentů sociální pedagogiky na FHS UTB ve Zlíně.

Graf 1. Velikost základního souboru

V našem výzkumu jsme zvolili záměrný výběr z důvodu vyplývajícího z povahy výzkumu. Rozsah výběru se rovná počtu všech studentů, kteří byli přítomni na přednáškách, které se uskutečnily během měsíce února a počátkem měsíce března. Základní soubor není totožný s výběrovým souborem. Výběrový soubor tvoří všichni studenti, přítomní v tomto období na přednáškách, kdy byl dotazník distribuován po vzájemné dohodě s vyučujícími. Vybraným studentům 2. ročníku magisterského studia v kombinované formě byl dotazník zaslán na jejich osobní email. Ostatním studentům byl dotazník předložen k vyplnění na přednášce, která se uskutečnila počátkem měsíce března. Výběrový soubor je složen ze **176** studentů v prezenční formě a **298** studentů v kombinované formě, tzn. **275** studentů v bakalářském stupni a **199** studentů v magisterském stupni studia. Výběrový soubor tvoří **474** studentů sociální pedagogiky na FHS UTB ve Zlíně.

Graf 2. Velikost výběrového souboru – forma studia

Graf 3. Velikost výběrového souboru – stupeň studia

4.7 Technika výzkumu

Vzhledem k povaze výzkumu bylo zvoleno dotazníkové šetření. Dotazníkové šetření pokryje celý výzkumný soubor a budou do něj zapojeni všichni studenti oboru sociální pedagogika v bakalářském a navazujícím magisterském stupni, v prezenční a kombinované formě studia, a to z důvodu, abychom zjistili velikost a rozdíly kulturního a sociálního kapitálu mezi studenty sociální pedagogiky.

Dotazník (viz. Příloha II.) se skládá z 9 otázek a je rozdělen do 4 oblastí. První část dotazníku je zaměřena na zjištění demografických údajů o studentech. Otázky zjišťují pohlaví respondentů, věk, formu studia, stupeň studia a bydliště studentů. Druhá část dotazníku je zaměřena na zkoumání kulturního kapitálu a třetí a čtvrtá oblast dotazníku měří velikost dostupného sociálního kapitálu a objem sociálního kapitálu v egocentrické síti

Otázky č. 1–4 zkoumají *kulturní kapitál* na základě námi stanovených indikátorů (viz. kapitola 1. 5 teoretické části).

Otázka č. 1 zjišťuje velikost *vysokokulturního kapitálu*, na Likertově škále 1-7, kdy 1. značí několikrát týdně, 2. jednou týdně, 3. několikrát za měsíc, 4. jednou za měsíc, 5. několikrát za rok, 6. jednou za rok, 7. nikdy.

Otázka č. 2 zkoumá úroveň *jazykových znalostí* (kompetencí) na Likertově škále 1–6, kdy 1. značí, že respondent disponuje certifikátem, 2. velmi dobrou aktivní znalostí jazyka, 3. dobrou pasivní znalostí/aktivní potlačují, 4. ovládám základní konverzační témata, 5. velmi nízkou znalostí, 6. neznám/ neovládám, jež jsou stanoveny dle Společenského evropského referenčního rámce pro jazyky (Společenský evropský referenční rámec pro jazyky, 2001, s. 112).

Otázkou č. 3 měříme velikost *kosmopolitního kapitálu* a otázkou č. 4 se ptáme na velikost (frekvenci) *volnočasových aktivit*, které jsou podmnožinou kulturního kapitálu (viz. kapitola 1. 5, teoretické části). Velikost kosmopolitního kapitálu a frekvenci volnočasových aktivit měříme na Likertově škále 1-7, kdy 1. značí. několikrát týdně, 2. jednou týdně, 3. několikrát za měsíc, 4. jednou za měsíc, 5. několikrát za rok, 6. jednou za rok, 7. nikdy.

Otázky č. 6 – č. 10 jsou otázky, kterými měříme *sociální kapitál*. Otázka č. 5. zkoumá velikost *dostupného sociálního kapitálu* pomocí standardizovaného výzkumného nástroje *Zdrojový generátor* (viz. podkapitola 2.8.2). Výzkumný nástroj obsahuje 12 položek, 12 vypsaných možností (uvedených charakteristik několika skupin lidí). Respondent

odpovídá *ano* nebo *ne* pokud někoho takového zná, a to zvláště mezi svými známými, přáteli/kamarády a příbuznými nebo nikoho takového nezná.

Otázky č. 6 – č. 9 měří *sociální kapitál v egocentrické síti* pomocí standardizovaného výzkumného nástroje - *Poziční generátor*, který byl rovněž představen v teoretické části diplomové práce (viz. kapitola 2. 8. 1). U každé profese zjišťujeme, zda respondent zná někoho blízkého, kdo pracuje v této pozici. Pokud odpoví *ano*, následují další tři otázky (č. 7, č. 8 a č. 9) věnované známosti s danou osobou. Nejprve respondent vyplní délku známosti s touto osobou, otázka (č. 7). Následuje další otázka (č. 8) zaměřená na vztah respondenta s danou osobou (příbuzný, kamarád, známý) a poslední třetí otázka (č. 9) je věnována pohlaví této osoby. PG autora Šafra (2009) obsahuje 18 profesí. My jsme za otázky vztahující se k poslednímu povolání z PG ještě doplnili otázky pro „povolání“ *student*. Námi vytvořený dotazník obsahuje celkem 19 profesí.

V rámci předvýzkumu byl dotazník distribuován malému vzorku 10 studentů, kteří měli poukázat na případné nedostatky výzkumného nástroje. Předvýzkum nenaznačil žádnou potřebu, jakkoliv pozměnit podobu dotazníku, i když se objevily drobné dotazy během vyplňování dotazníku. Samotný výzkum proběhl během měsíce února a počátkem měsíce března a všem přítomným studentům (kromě vybraných studentů 2. ročníku magisterského studia) byl distribuován osobně po dohodě s vyučujícími během přednášek. Vybraným studentům 2. ročníku magisterského studia kombinované formy byl dotazník zaslán prostřednictvím jejich osobního email.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE

5.1 Výsledky dotazníkové šetření – oblast deskripce

Data získaná ve výzkumu byla nejdříve zaznamenána do tabulkového procesoru MS Office EXCEL a poté bylo provedeno třídění dat a další analýzy v programu STATISTICA 12. Tabulky 3 - 10 prezentují základní výsledky získané při těchto analýzách.

Tabulka 3: Demografické údaje o respondentech

Forma studia	Četnost	Relativní četnost (%)
prezenční	176	37,14
kombinovaná	298	62,86
ChD	0	3,16
Σ	474	100

Stupeň studia	Četnost	Relativní četnost (%)
bakalářský	275	58,01
magisterský	199	41,99
ChD	0	0
Σ	474	100

Pohlaví studentů	Četnost	Relativní četnost (%)
muži	72	15,18
ženy	401	84,59
ChD	0	0,21
Σ	474	100

Bydliště studentů	Četnost	Relativní četnost (%)
město	278	58,64
vesnice	181	38,18
ChD	15	3,16
Σ	474	100

Tabulka 4: Velikost vysokokulturního kapitálu studentů
(všichni studenti sociální pedagogiky)

Kulturní akce	N platných	Průměrný počet bodů	Sm. odch.
a) návštěva kina	474	4,86	0,95
b) návštěva galerie výtvarného umění	473	6,10	0,91
c) návštěva muzea	473	5,86	0,794
d) návštěva divadla / činohra	474	5,63	0,93
e) návštěva divadla / opera	474	6,43	0,83
f) návštěva divadla / muzikál	474	6,02	0,94
g) návštěva koncertu populární hudby	474	5,60	1,02
h) návštěva koncertu vážné hudby	473	6,48	0,86
i) návštěva koncertu folkové hudby	474	6,41	0,88
j) návštěva koncertu hip hop / techno	473	6,56	0,90
k) návštěva jazzového koncertu	474	6,69	0,71
Vysokokulturní kapitál - průměr	474	6,06	0,51

Indikátorem velikosti vysokokulturního kapitálu studentů je frekvence návštěv vybraných kulturních akcí. Měření bylo prováděno na sedmibodové škále, kde bod 1 znamená nejvyšší frekvenci navštěvování kulturní akce (několikrát týdně) a bod 7 znamená frekvenci navštěvování akce nejnižší (kulturní akci nenavštěvuje nikdy). Vysoký získaný počet bodů vypovídá o malém vysokokulturním kapitálu, zatímco nízké získané hodnoty vypovídají o velkém vysokokulturním kapitálu respondentů.

Velikost vysokokulturního kapitálu studentů je dána celkovým průměrným počtem bodů ve všech sledovaných kulturních akcích a vychází **6,06**.

Tabulka 5: Úroveň jazykových kompetencí studentů sociální pedagogiky
(všichni studenti)

Cizí jazyk	N platných	Průměr	Sm. odch.
a) anglický jazyk	472	3,27	1,29
b) německý jazyk	469	4,77	1,18
c) francouzský jazyk	471	5,53	0,85
d) ruský jazyk	470	5,10	1,19
e) španělský jazyk	466	5,78	0,62
f) jiný jazyk	382	5,60	1,22
Jazykové kompetence - průměr	474	4,98	0,50

Jazykové kompetence respondentů byly měřeny na šestibodové škále, kde bod 1 vyjadřuje nejvyšší úroveň jazykových kompetencí (student disponuje certifikátem) a bod 6 vyjadřuje nejnižší úroveň jazykových kompetencí.

Úroveň jazykových kompetencí studentů je dána celkovým průměrným počtem bodů ve všech sledovaných cizích jazycích a vychází **4,98**.

Tabulka 6: Kosmopolitní kapitál (všichni studenti sociální pedagogiky)

Činnosti	N platných	Průměr	Sm. odch.
a) sledování zahraničních TV kanálů	473	3,95	2,22
b) četba zahraniční literatury/knihy	474	5,12	1,86
c) četba zahraniční literatury/časopisy	473	5,47	1,62
d) cestování do zahraničí	474	5,61	0,84
Kosmopolitní kapitál – průměr	474	5,04	1.18

Velikost kosmopolitního kapitálu studentů byla měřena na sedmibodové škále, kde bod 1 vyjadřuje nejvyšší míru kosmopolitního kapitálu a bod 7 míru kosmopolitního kapitálu nejnižší. Vyšší bodový zisk při měření proto představuje nižší úroveň kosmopolitního kapitálu a naopak nižší, získaný počet bodů ukazuje na vyšší úroveň kosmopolitního kapitálu.

Úroveň kosmopolitního kapitálu studentů je dána celkovým průměrným počtem bodů, které byly získány při hodnocení všech sledovaných činností a vychází **5,04**.

Tabulka 7: Volnočasové aktivity (všichni studenti sociální pedagogiky)

Volnočasové aktivity	N platných	Průměr	Sm. odch.
a) čtení beletrie	467	3,94	2,08
b) trávení volného času na internetu	474	1,31	1,00
c) televize - sport	473	4,11	2,09
d) televize - sledování českých seriálů	474	3,19	2,10
e) televize – sledování zpráv	474	2,63	2,00
f) sledování DVD	474	4,66	1,95
g) setkání s přáteli	474	2,12	1,23
h) setkání s příbuznými	474	2,21	1,23
i) chození po nákupech	473	2,79	1,41
j) návštěva sportovních událostí	473	4,88	1,72
k) cestování v tuzemsku	472	4,50	1,52
Volnočasové aktivity - průměr	474	3,30	0,79

Indikátorem velikosti volnočasových aktivit studentů byla frekvence vykonávání 11 vybraných volnočasových aktivit. Rozsah volnočasových aktivit byl posuzován (měřen) na sedmibodové škále, kde bod 1 představuje největší rozsah volnočasových aktivit (několikrát týdně) a bod 7 nejmenší rozsah volnočasových aktivit (nikdy).

Celková úroveň volnočasových aktivit studentů je dána celkovým průměrným počtem bodů, které byly získány při hodnocení všech sledovaných volnočasových aktivit a vychází **3,30**.

Tabulka 8: Dostupný sociální kapitál studentů sociální pedagogiky (*Generátor zdrojů*)

Kategorie pomoci		Kontakty celkem abs.	Kontakty celkem %	známí abs.	kamarádi abs.	příbuzní abs.	známí %	kamarádi %	příbuzní %
a	pomůže Vám s opravami v domě či bytě	1158	151,06	340	386	432	41,56	50	59,5
b	nakoupí Vám v případě nemoci Vás i ostatních členů domácnosti	1021	158,05	217	365	439	26,99	55,64	75,42
c	bude v případě potřeby v kontaktu s Vaším lékařem	811	178,08	129	248	434	18,91	44,04	115,11
d	poradí Vám v případě osobních problémů	1110	154,43	263	424	423	31,05	61,8	61,57
e	poskytne Vám dočasné ubytování, pokud např. vyhoříte (alespoň na týden)	1076	155,84	242	398	436	29	58,7	68,12
f	poradí Vám s právními problémy	860	150,19	273	302	285	46,5	54,12	49,56
g	pomůže Vám nebo někomu z Vaší rodiny najít práci	1041	150,53	314	371	356	43,19	55,37	51,97
h	zaměstná Vás, pokud hledá pracovníky do své firmy	893	150,3	290	319	284	48,09	55,57	46,63
i	poradí Vám ve finančních záležitostech	905	150,06	296	312	297	48,6	52,61	48,84
j	pracuje na radnici nebo na jiném místním úřadě	588	155,19	251	184	153	74,48	45,54	35,17
k	přispívá do hromadných sdělovacích prostředků (osobnost, politik atd.)	300	153,57	124	84	92	70,45	38,88	44,23
l	má příjem víc než 100.000 Kč měsíčně	331	153,63	136	106	89	69,74	47,11	36,77

Σ10094

Dostupný sociální kapitál studentů sociální pedagogiky byl měřen pomocí tzv. *Generátoru zdrojů*. U této metody měření sociálního kapitálu se vychází z velikosti potencionálně mobilizovatelných zdrojů tohoto kapitálu a při měření se zachycuje, kolik lidí respondenti mají k dispozici, potřebují-li v určité situaci pomoc nebo radu. Velikost dostupného sociálního kapitálu respondentů se usuzuje z počtu kontaktů, které pro řešení problémů mají respondenti k dispozici. Získaná data dále umožňují zjistit, jaký je vztah mezi respondenty a uváděnými kontakty (známí, kamarádi, příbuzní) a také odhalit, jaké proporce jsou mezi četnostmi uváděných kontaktů.

Respondenti uvedli celkem **10094** kontaktů, které by mohli využít při řešení svých životních situací nebo problémů. Z celkového počtu kontaktů jich část byla zaměřena vůči známým, část vůči kamarádům a část vůči příbuzným. V tab. 8 jsou jednotlivé četnosti kontaktů uvedeny jednak v absolutních četnostech (abs.), ale také v relativních četnostech (%).

Pomocí údajů v tab. 8. můžeme charakterizovat sociální kapitál studentů sociální pedagogiky, kteří se našeho výzkumu zúčastnili. Nejvíce kontaktů získala kategorie *a) pomoc s opravami v domě či bytě* mezi příbuznými, následována kategorií *d) radou v případě osobních problémů* mezi kamarády a příbuznými a kategorie *g) poskytně Vám dočasné ubytování na dobu alespoň na týden* mezi příbuznými. Nejnižších hodnot získala kategorie *k) přispívá do hromadných sdělovacích prostředků* mezi kamarády a kategorie *l) má příjem více než 100. 000 Kč měsíčně* mezi příbuznými. Měření dostupného sociálního kapitálu potvrdilo sílu silných vazeb sociálních sítí v rodině, které se jedinec stává členem při svém narození.

Tabulka 9: Sociální kapitál (*Poziční generátor*): procento kontaktů, průměrná délka známosti, typ kontaktu (příbuzný/kamarád/známý), podíl mužů a žen mezi kontakty.

Profese	ISEI	Kontakt celkem	Kontakt celkem (%)	Průměr. délka znám. (roků)	Příbuzný abs.	Kamarád abs.	Známý abs.	Příbuzný (%)	Kamarád (%)	Známý (%)	Podíl mužů mezi kont. (%)	Podíl žen mezi kont. (%)
Prodavačka	25	307	64,7	7	50	114	143	10,5	24	30,1	12,3	87,7
Zdravotní sestra /ošetřovatel	51	421	88,8	12	145	144	132	30,5	30,3	27,8	8,3	91,7
Lékař/ka	88	309	65,1	8	59	72	178	12,4	15,1	37,5	42,3	57,7
Policista/ka	50	290	61,1	7	73	102	115	15,4	21,5	24,2	80,9	19,1
Truhlář/ka	33	218	45,9	7	67	66	85	14,1	13,9	17,9	89,5	10,5
Uklízečka/uklízeč	16	259	54,6	6	59	58	142	12,4	12,23	29,9	9,7	90,3
Nižší mzdový/vá účetní	51	287	60,5	7	71	103	113	14,9	21,7	23,8	11,5	88,5
Dělník /dělnice v továrně	24	324	68,3	10	137	97	90	28,9	20,4	18,9	54,2	45,8
Právník /právníčka	85	276	58,2	7	62	87	127	13	18,3	26,7	55,5	44,5
Číšník / servírka	34	346	72,9	7	54	164	128	11,3	34,5	27	36,8	63,2
Nekvalifikovaný stavební dělník	21	151	31,8	4	41	40	70	8,6	8,4	14,7	82,8	17,2
Majitel nebo vedoucí obchodu	49	249	52,5	6	65	78	106	13,7	16,4	22,3	34,4	65,6
Automechanik/automechanička	34	318	67	8	86	107	125	18,1	22,5	26,3	90,4	9,6
Sekretářka /asistent	51	303	63,9	7	68	120	115	14,3	25,3	24,2	9,3	90,7
Řidič nákladního vozu	34	244	51,4	7	84	72	88	17,7	15,1	18,5	88,2	11,8
Ředitel/ka velkého podniku	70	179	37,7	5	48	47	84	10,1	9,9	17,7	71,7	28,3
Učitel/ka ZŠ	66	410	86,4	12	73	128	209	15,4	27	44	14,4	85,6
Programátor, IT specialista	71	311	65,6	7	83	136	92	17,5	28,6	19,4	87,5	12,5
Student/ka		460	97	11	119	299	42	25,1	63	8,8	28,2	71,8

Σ 5662

Dostupný sociální kapitál v egocentrické síti byl měřen tzv. *Pozičním generátorem*. U tohoto měření se zjišťuje, kolik kontaktů mají respondenti s lidmi, kteří vykonávají určitou profesi. Tabulka 9 uvádí výsledky měření sociálního kapitálu studentů sociální pedagogiky pomocí pozičního generátoru, který využíval seznam celkem **19** profesí (povolání). Z uvedené tabulky lze vyčíst, kolik kontaktů (z řad příbuzných, z řad kamarádů, z řad známých a celkem) respondenti uvedli, jaká je průměrná doba známostí u jednotlivých profesí a jaký je podíl mužů a žen mezi kontakty u jednotlivých profesí. U jednotlivých profesí jsou v tabulce uvedeny hodnoty dle indexu ISEI (index socioekonomického statusu).

Z údajů prezentovaných v tabulce 9 si lze učinit představu o dostupném sociálním kapitálu studentů sociální pedagogiky. Nejvyššího počtu kontaktů dosáhla profese *student/studentka* s počtem 460 kontaktů, což je ovlivněno skutečností, že všichni respondenti jsou studenty vysoké školy. Následuje profese *učitel/učitelka* s počtem 410 kontaktů (85,6% podíl žen), která odpovídá 66 pozici dle ISEI a dále pracovní profese *zdravotní sestra/ošetřovatel* s počtem 421 kontaktů (91,7% podíl žen) odpovídající 51 pozici dle ISEI. Nejnižšího počtu kontaktů získala profese *nekvalifikovaný stavební dělník* s počtem 151 kontaktů (88,2% podíl mužů) a *ředitel/ředitelka velkého podniku se ziskem* 179 kontaktů (71,7 % mužů), která odpovídá 70 pozici dle ISEI.

Nejjednodušší, ale zároveň velmi důležitou informací, kterou nám může poziční generátor poskytnout, je informace o velikosti hypotetické egocentrické síti jedince. Rozsah egocentrické sítě je možné odhadnout pomocí počtu kontaktů, které jedinec uvedl. V našem výzkumu bylo zapojeno celkem **474** respondentů, kteří vybrali celkem **5662** kontaktů, na jednoho respondenta tedy připadá **11,9** kontaktů. V odborné literatuře (Šafr, 2009) jsme našli informaci, že ve výzkumu byla zjištěna poněkud nižší hodnota frekvence kontaktů (7,6 na jednoho respondenta). Tento rozdíl je vysvětlitelný tím, že v našem výzkumu jsme při aplikaci pozičního generátoru vyhodnocovali všechny známosti respondentů (bez ohledu na délku jejich trvání). Zatímco ve výzkumu docenta Šafra byly zaznamenávány pouze kontakty s delší dobou trvání (delší než 10 let), tak v našem výzkumu byly zaznamenány téměř všechny průměrné délky kontaktů kratší než 10 let. Rozdíly mohou být způsobeny jednak výběrem respondentů, rozsahem výběru, ale např. také tím, že se v našem výzkumu pracovalo s velmi krátkodobými kontakty.

5.2 Verifikace hypotéz

Hypotéza 1

Velikost vysokokulturního kapitálu studentů sociální pedagogiky je u prezenční formy studia jiná než u kombinované formy.

Tabulka 10: Testování statistické významnosti - H1
(vysokokulturní kapitál vs. forma studia)

Kulturní akce	Průměr prez.	Průměr komb.	t	Sv	Sign. p	Poč. plat. prez.	Poč. plat. komb.
návštěva kina	4,63	5,01	-4,26133	472	0,0000	176	298
návštěva galerie	6,19	6,05	1,70460	471	0,0889	176	297
návštěva muzea	5,96	5,80	2,01492	471	0,0444	176	297
návštěva divadla - činohra	5,78	5,54	2,74338	472	0,0063	176	298
návštěva divadla - opera	6,47	6,41	0,69984	472	0,4843	176	298
návštěva divadla - muzikál	6,15	5,94	2,34995	472	0,0191	176	298
návštěva koncertu - populární hudba	5,57	5,62	-0,49298	472	0,6222	176	298
návštěva koncertu - vážná hudba	6,65	6,37	3,42709	471	0,0006	175	298
návštěva koncertu - folk	6,46	6,38	0,91231	472	0,3620	176	298
návštěva koncertu - hip hop/techno	6,33	6,69	-4,22192	471	0,0000	175	298
návštěva koncertu - jazzu	6,71	6,68	0,50715	472	0,6122	176	298
Vysokokulturní kapitál - průměr	6,08	6,04	0,74732	472	0,4552	176	298

Velikost vysokokulturního kapitálu studentů je zachycena v tabulce 10 pomocí průměrného počtu bodů u jednotlivých kulturních akcí a pomocí průměrného počtu bodů pro všechny sledované kulturní akce.

K posouzení statistické významnosti rozdílů mezi získanými průměry bylo použito tzv. *t-testu pro nezávislé výběry dle skupin*. Uvedený test je nadále použit u všech následujících hypotéz. Pomocí programu STATISTICA 12 byly vypočítány potřebné údaje k realizaci těchto testů a bylo rozhodnuto, mezi kterými průměry jsou statisticky významné rozdíly.

Z hodnot, které uvádí tabulka 10 má klíčový význam zejména tzv. signifikance *p*. Signifikance je pravděpodobnost, že neoprávněně (nesprávně) odmítneme tzv. nulovou hypotézu. Nulová hypotéza je tvrzení, že mezi srovnávanými průměry nejsou rozdíly. Většinou se požaduje, aby hodnota signifikance *p* byla menší nebo rovna 0,05. V tomto případě je totiž riziko nesprávného odmítnutí nulové hypotézy velmi malé (menší nebo rovno 0,05 = 5%). Průměry, mezi nimiž byl zjištěn statisticky významný rozdíl (na hladině významnosti 0,05) jsou ve všech tabulkách označeny červeným tiskem.

V tabulce 10 se objevují statisticky významné rozdíly mezi průměry u kulturních akcí: *návštěva kina, návštěva muzea, návštěva divadla - činohra, návštěva divadla - muzikál, návštěva koncertu - vážná hudba a návštěva koncertu - hip hop/techno*. Při porovnání průměrů, které byly získány na základě všech kulturních akcí, však zjišťujeme, že rozdíly statisticky významné nejsou (signifikance $p = 0,4552$).

Závěr

Nebyl prokázán statisticky významný rozdíl mezi celkovou úrovní vysokokulturního kapitálu u studentů prezenční formy studia a studentů kombinované formy studia.

Hypotéza H1 nebyla proto jako celek prokázána. Za povšimnutí ovšem stojí skutečnost, že u poměrně značného počtu kulturních akcí se rozdíly mezi výsledky studentů v prezenční formě studia a kombinované formě studia objevují.

Hypotéza 2

Velikost vysokokulturního kapitálu studentů sociální pedagogiky je v bakalářském stupni studia jiná než v magisterském stupni studia.

Tabulka 11: Testování statistické významnosti – H2
(vysokokulturní kapitál vs. stupeň studia)

Kulturní akce	Průměr Bc.	Průměr Mgr.	t	sv	Sign. p	Poč. plat. Bc.	Počet plat. Mgr.
návštěva kina	4,82	4,93	-1,27280	472	0,2037	275	199
návštěva galerie	6,18	5,99	2,23895	471	0,0256	275	198
návštěva muzea	5,94	5,75	2,49597	471	0,0129	275	198
návštěva divadla - činohra	5,65	5,60	0,57437	472	0,5659	275	199
návštěva divadla - opera	6,46	6,40	0,77068	472	0,4412	275	199
návštěva divadla - muzikál	6,05	5,97	0,90422	472	0,3663	275	199
návštěva koncertu - populární hudba	5,59	5,63	-0,42446	472	0,6714	275	199
návštěva koncertu - vážná hudba	6,55	6,38	2,05348	471	0,0405	274	199
návštěva koncertu -folk	6,44	6,37	0,85571	472	0,3925	275	199
návštěva koncertu - hip hop/techno	6,47	6,68	-2,59827	471	0,0096	274	199
návštěva koncertu - jazzu	6,75	6,61	2,09408	472	0,0367	275	199
Vysokokulturní kapitál - průměr	6,08	6,03	1,06452	472	0,2876	275	199

V tabulce 11 se objevují statisticky významné rozdíly mezi průměry u kulturních akcí: *návštěva galerie, návštěva muzea, návštěva koncertu vážné hudby, návštěva koncertu hip hop/techno a návštěva jazz koncertu*. Mezi průměry, které vypovídají o všech sledovaných kulturních akcích, ovšem statisticky významné rozdíly nejsou ($p = 0,2876$).

Závěr

Nebyl prokázán statisticky významný rozdíl mezi celkovou úrovní vysokokulturního kapitálu u studentů bakalářského a magisterského stupně studia. Statisticky významné rozdíly se objevují pouze mezi frekvencí návštěv některých jednotlivých kulturních akcí. Hypotéza H2 (jako celek) nebyla prokázána.

Hypotéza 3

Velikost vysokokulturního kapitálu studentů sociální pedagogiky je u žen jiná než u mužů.

Tabulka 12: Testování statistické významnosti – H3
(vysokokulturní kapitál vs. pohlaví respondentů)

Kulturní akce	Průměr ženy	Průměr muži	t	sv	Sign. p	Počet plat. ženy	Počet plat. muži
návštěva kina	4,88	4,81	0,4982	471	0,6185	401	72
návštěva galerie	6,13	5,91	1,8865	470	0,0598	400	72
návštěva muzea	5,90	5,66	2,2967	470	0,0220	400	72
návštěva divadla - činohra	5,63	5,62	0,1115	471	0,9112	401	72
návštěva divadla - opera	6,43	6,43	0,0547	471	0,9563	401	72
návštěva divadla - muzikál	6,01	6,05	-0,3343	471	0,7382	401	72
návštěva koncertu - populární hudba	5,60	5,63	-0,2698	471	0,7873	401	72
návštěva koncertu - vážná hudba	6,49	6,43	0,5610	470	0,5750	400	72
návštěva koncertu - folk	6,42	6,34	0,7216	471	0,4708	401	72
návštěva koncertu - hip hop/techno	6,57	6,50	0,6466	470	0,5181	400	72
návštěva koncertu - jazzu	6,70	6,61	1,0542	471	0,2923	401	72
Vysokokulturní kapitál - průměr	6,07	6,00	1,0736	471	0,2835	401	72

V tabulce 12 se objevuje statisticky významný rozdíl pouze mezi průměry žen a mužů u návštěvy muzea. Mezi průměry, které vypovídají o všech sledovaných kulturních akcích, statisticky významné rozdíly nejsou ($p = 0,2835$).

Závěr

Nebyl prokázán statisticky významný rozdíl mezi celkovou úrovní vysokokulturního kapitálu u žen a u mužů.

Hypotéza H3 nebyla prokázána.

Hypotéza 4

Jazykové kompetence studentů sociální pedagogiky jsou v prezenční formě studia jiné než jazykové kompetence studentů v kombinované formě studia.

Tabulka 13: Testování statistické významnosti - H4
(jazykové kompetence respondentů vs. forma studia respondentů)

Cizí jazyk	Průměr prez.	Průměr komb.	t	sv	Sign. p	Poč. plat. prez.	Poč. plat. komb.
anglický jazyk	2,94	3,47	-4,40680	470	0,0000	175	297
německý jazyk	4,98	4,65	3,00129	467	0,0028	176	293
francouzský jazyk	5,75	5,41	4,33870	469	0,0000	176	295
ruský jazyk	5,58	4,82	7,04156	468	0,0000	174	296
španělský jazyk	5,77	5,79	-0,34595	464	0,7295	173	293
jiný jazyk	5,47	5,68	-1,67916	380	0,0939	148	234
Jazykové kompet. - průměr	5,07	4,92	3,08018	472	0,0021	176	298

V tabulce 13 se objevují statisticky významné rozdíly mezi výsledky v jazycích: *anglický, německý, francouzský a ruský jazyk*. Statisticky významné rozdíly se objevují, ale také mezi průměry, které byly vypočítány pro všechny sledované jazyky ($p = 0,0021$).

Závěr

Byl prokázán statisticky významný rozdíl mezi úrovní jazykových kompetencí u studentů prezenční formy studia a úrovní jazykových kompetencí u studentů kombinované formy studia.

Hypotéza H4 byla prokázána s tím, že jazykové kompetence studentů v kombinované formě studia jsou vyšší než jazykové kompetence studentů v prezenční formě studia.

Hypotéza 5

Jazykové kompetence studentů sociální pedagogiky jsou v bakalářském stupni studia jiné než jazykové kompetence studentů v magisterském stupni studia.

Tabulka 14: Testování statistické významnosti - H5
(jazykové kompetence respondentů vs. stupeň studia)

Cizí jazyk	Průměr Bc.	Průměr Mgr.	t	sv	Sign. p	Poč. plat. Bc.	Poč. plat. Mgr.
anglický jazyk	3,22	3,35	-1,10129	470	0,2713	273	199
německý jazyk	4,74	4,82	-0,79713	467	0,4257	270	199
francouzský jazyk	5,62	5,42	2,56855	469	0,0105	272	199
ruský jazyk	5,16	5,02	1,23070	468	0,2190	271	199
španělský jazyk	5,80	5,75	0,89391	464	0,3718	268	198
jiný jazyk	5,52	5,72	-1,60395	380	0,1095	223	159
Jazyk. kompetence - průměr	4,97	4,98	-0,20899	472	0,8345	275	199

V tabulce 14 se objevuje statisticky významný rozdíl pouze u jazykových kompetencí ve *francouzském jazyce*, všechny ostatní rozdíly mezi průměry jsou statisticky nevýznamné

(signifikance pro celkové průměrné výsledky $p = 0,8345$).

Závěr

Nebyl prokázán statisticky významný rozdíl mezi úrovní jazykových kompetencí u studentů v bakalářském stupni studia a úrovní jazykových kompetencí u studentů v magisterském stupni studia.

Hypotéza H5 nebyla prokázána.

Hypotéza 6

Jazykové kompetence studentů sociální pedagogiky jsou u žen jiné než u mužů.

Tabulka 15: Testování statistické významnosti – H6

(jazykové kompetence respondentů vs. pohlaví)

Cizí jazyk	Průměr ženy	Průměr muži	t	sv	Sign. p	Poč. plat. ženy	Poč. plat. muži
anglický jazyk	3,26	3,37	-0,656	469	0,5116	399	72
německý jazyk	4,85	4,38	3,150	466	0,0017	396	72
francouzský jazyk	5,52	5,59	-0,636	468	0,5244	398	72
ruský jazyk	5,14	4,86	1,865	467	0,0627	397	72
španělský jazyk	5,76	5,91	-1,926	463	0,0547	393	72
jiný jazyk	5,63	5,47	0,969	379	0,3329	314	67
Jazyk. kompetence - průměr	4,99	4,93	0,891	471	0,3730	401	72

V tabulce 15 se objevuje statisticky významný rozdíl pouze u jazykových kompetencí v *německém jazyce*, všechny ostatní rozdíly mezi průměry jsou statisticky nevýznamné (signifikance pro celkové průměrné výsledky $p = 0,3730$).

Závěr

Nebyl prokázán statisticky významný rozdíl mezi úrovní jazykových kompetencí u žen a u mužů. Hypotéza H6 nebyla prokázána.

Hypotéza 7

Velikost kosmopolitního kapitálu studentů sociální pedagogiky je u prezenční formy studia jiná než u kombinované formy studia.

Tabulka 16: Testování statistické významnosti – H7
(kosmopolitní kapitál vs. forma studia)

Činnosti	Průměr prez.	Průměr komb.	t	sv	Sign. p	Poč. plat. prez.	Poč. plat. komb.
zahraniční tel. kanály	3,29	4,34	-5,05670	471	0,000001	176	297
zahraniční knihy	4,92	5,23	-1,74262	472	0,082051	176	298
zahraniční časopisy	5,40	5,52	-0,73001	471	0,465748	176	297
zahraniční cestování	5,56	5,64	-0,95252	472	0,341320	176	298
Kosmop. kap.- průměr	4,79	5,18	-3,47755	472	0,000553	176	298

V tabulce 16 se objevují statisticky významné rozdíly mezi průměry u sledování zahraničních televizních kanálů (signifikance $p = 0,000001$) a v celkovém průměrném hodnocení kosmopolitního kapitálu (signifikance $p = 0,000553$).

Závěr

Byl prokázán statisticky významný rozdíl mezi celkovou úrovní kosmopolitního kapitálu u studentů prezenční formy studia a celkovou úrovní kosmopolitního kapitálu u kombinované formy studia.

Hypotéza H7 byla prokázána s tím, že celková úroveň kosmopolitního kapitálu studentů v prezenční formě studia je vyšší než úroveň kosmopolitního kapitálu studentů v kombinované formě studia.

Hypotéza 8

Velikost kosmopolitního kapitálu studentů sociální pedagogiky je v bakalářském stupni studia jiná než v magisterském stupni studia.

Tabulka 17: Testování statistické významnosti – H8
(kosmopolitní kapitál vs. stupeň studia)

Činnosti	Průměr Bc.	Průměr Mgr.	t	sv	Sign. p	Poč. plat. Bc.	Poč. plat. Mgr.
zahraniční tel. kanály	3,76	4,20	-2,12686	471	0,0339	274	199
zahraniční knihy	5,20	5,00	1,19291	472	0,2335	275	199
zahraniční časopisy	5,62	5,28	2,21805	471	0,0270	274	199
zahraniční cestování	5,62	5,59	0,39726	472	0,6913	275	199
Kosmop. kap.- průměr	5,05	5,02	0,30444	472	0,7609	275	199

V tabulce 17 se objevují statisticky významné rozdíly pouze mezi sledováním zahraničních televizních kanálů a četbou zahraničních časopisů. Mezi celkovou úrovní kosmopolitního

kapitálu v bakalářském stupni studia a celkovou úrovní kosmopolitního kapitálu v magisterském stupni studia se statisticky významné rozdíly neprokázaly (signifikance $p = 0,7609$).

Hypotéza H8 nebyla prokázána.

Hypotéza 9

Velikost kosmopolitního kapitálu studentů sociální pedagogiky je u žen stejně velká jako u mužů.

Tabulka 18: Testování statistické významnosti – H9
(kosmopolitní kapitál vs. pohlaví respondentů)

Činnosti	Průměr ženy	Průměr muži	t	sv	Sign. p	Poč. plat. ženy	Poč. plat. muži
zahraniční tel. kanály	3,93	4,02	-0,31595	470	0,7521	400	72
zahraniční knihy	5,13	5,01	0,51479	471	0,6069	401	72
zahraniční časopisy	5,46	5,58	-0,58041	470	0,5619	400	72
zahraniční cestování	5,61	5,61	0,04499	471	0,9641	401	72
Kosmop. kap.- průměr	5,03	5,05	-0,13606	471	0,8918	401	72

Závěr

V tabulce 18 se neobjevují žádné statisticky významné rozdíly mezi průměry. Mezi celkovým kosmopolitním kapitálem u žen a u mužů nebyl prokázán žádný statisticky významný rozdíl. Hypotéza H9 nebyla prokázána.

Hypotéza 10

Rozsah volnočasových aktivit studentů sociální pedagogiky je v prezenční formě studia jiný než v kombinované formě studia.

Tabulka 19: Testování statistické významnosti - H10
(volnočasové aktivity vs. forma studia)

Volnočasové aktivity	Průměr prez.	Průměr komb.	t	sv	Sign.	Poč. plat. prez.	Poč. plat. komb.
čtení beletrie	4,06	3,88	0,91724	465	0,3594	175	292
internet nebo počítač	1,12	1,42	-3,16764	472	0,0016	176	298
sledování sportu v televizi	4,10	4,12	-0,08350	471	0,9334	176	297
sledování českých seriálů	2,94	3,34	-1,98918	472	0,0472	176	298
sledování zpráv v televizi	2,88	2,49	2,07276	472	0,0387	176	298
sledování DVD	4,61	4,69	-0,45328	472	0,6505	176	298
setkání s přáteli	1,64	2,40	-6,78468	472	0,0000	176	298
setkání s příbuznými	2,07	2,28	-1,78280	472	0,0752	176	298
chození po nákupech	2,87	2,74	0,96897	471	0,3330	176	297
návštěva sport. událostí	4,74	4,97	-1,39914	471	0,1624	176	297
cestování v tuzemsku	4,45	4,53	-0,55325	470	0,5803	175	297
Volnočas. aktivity - průměr	3,22	3,35	-1,66883	472	0,0958	176	298

V tabulce 19 se objevují statisticky významné rozdíly mezi průměry u volnočasových aktivit: *internet/počítač*, *sledování českých seriálů*, *sledování zpráv v televizi*, *setkání s přáteli*. Mezi průměry, které vypovídají o všech sledovaných volnočasových aktivitách ovšem statisticky významné rozdíly nejsou (signifikance $p = 0,0958$).

Závěr

Nebyl prokázán statisticky významný rozdíl mezi celkovou úrovní volnočasových aktivit u studentů v prezenční a kombinované formě studia.

Hypotéza H10 nebyla prokázána.

Hypotéza 11

Rozsah volnočasových aktivit studentů sociální pedagogiky je v bakalářském stupni studia jiný než v magisterském stupni studia.

Tabulka 20: Testování statistické významnosti - H11
(volnočasové aktivity vs. stupeň studia)

Volnočasové aktivity	Průměr Bc.	Průměr Mgr.	t	sv	Sign. p	Poč. plat. Bc.	Poč. plat. Mgr.
čtení beletrie	3,99	3,88	0,53908	465	0,5900	272	195
internet nebo počítač	1,24	1,41	-1,79664	472	0,0730	275	199
sledování sportu v televizi	4,24	3,93	1,58662	471	0,1132	274	199
sledování českých seriálů	3,20	3,19	0,02050	472	0,9836	275	199
sledování zpráv v televizi	2,61	2,66	-0,26898	472	0,7880	275	199
sledování DVD	4,61	4,73	-0,68166	472	0,4957	275	199
setkání s přáteli	1,98	2,32	-2,94632	472	0,0033	275	199
setkání s příbuznými	2,13	2,31	-1,58470	472	0,1137	275	199
chození po nákupech	2,84	2,72	0,85152	471	0,3949	275	198
návštěva sport. událostí	4,87	4,90	-0,23245	471	0,8162	274	199
cestování v tuzemsku	4,67	4,26	2,85727	470	0,0044	274	198
Volnočas. aktivity - průměr	3,30	3,30	0,04725	472	0,9623	275	199

V tabulce 20 se objevují statisticky významné rozdíly mezi průměry u dvou volnočasových aktivit: *setkání s přáteli* a *cestování v tuzemsku*. Mezi průměry, které vypovídají o všech sledovaných volnočasových aktivitách ovšem statisticky významné rozdíly zjištěny nebyly (signifikance $p = 0,9623$).

Závěr

Nebyl prokázán statisticky významný rozdíl mezi celkovou úrovní volnočasových aktivit u studentů bakalářského a magisterského stupně studia.

Hypotéza H11 nebyla prokázána.

Hypotéza 12

Rozsah volnočasových aktivit studentů sociální pedagogiky je u žen jiný než u mužů.

Tabulka 21: Testování statistické významnosti - H12
(volnočasové aktivity vs. pohlaví)

Volnočasové aktivity	Průměr ženy	Průměr muži	T	sv	Sign.	Poč. plat. ženy	Poč. plat. muži
čtení beletrie	3,91	4,12	-0,7806	464	0,4354	394	72
internet nebo počítač	1,29	1,41	-0,9268	471	0,3544	401	72
sledování sportu v televizi	4,07	4,34	-1,0161	470	0,3100	400	72
sledování českých seriálů	3,03	4,06	-3,9008	471	0,0001	401	72
sledování zpráv v televizi	2,55	3,11	-2,1726	471	0,0303	401	72
sledování DVD	4,69	4,55	0,5395	471	0,5897	401	72
setkání s přáteli	2,06	2,47	-2,5744	471	0,0103	401	72
setkání s příbuznými	2,14	2,56	-2,6836	471	0,0075	401	72
chození po nákupech	2,72	3,19	-2,5998	470	0,0096	400	72
návštěva sport. událostí	4,86	5,05	-0,8573	470	0,3916	400	72
cestování v tuzemsku	4,51	4,50	0,0151	469	0,9879	400	71
Volnočas. aktivity - průměr	3,26	3,58	-3,2034	471	0,0014	401	72

V tabulce 21 se objevují statisticky významné rozdíly mezi průměry u řady volnočasových aktivit: *sledování českých tel. seriálů*, *sledování zpráv v televizi*, *setkání s přáteli*, *setkání s příbuznými*, *chození po nákupech*. Statisticky významné rozdíly se ale objevují i při srovnávání celkových průměrů pro všechny volnočasové aktivity (signifikance $p = 0,0014$).

Závěr

Byl prokázán statisticky významný rozdíl mezi celkovou úrovní volnočasových aktivit u žen a celkovou úrovní volnočasových aktivit u mužů.

Hypotéza H12 byla prokázána s tím, že ženy vykazují vyšší objem volnočasových aktivit než muži.

Hypotéza 13

Velikost dostupného sociálního kapitálu studentů u kombinované formy studia sociální pedagogiky, je (při měření *generátorem zdrojů*) větší než u studentů prezenční formy studia.

Indikátorem velikosti dostupného sociálního kapitálu je četnost kontaktů u obou skupin respondentů.

Tabulka 22: Testování statistické významnosti - H13

Velikost dostupného sociálního kapitálu (indikátorem zdrojů) vs. forma studia (prezenční/kombinovaná).

Počet kontaktů	Průměr prez.	Průměr komb.	t	sv	Signifikance p	Počet plat. prez.	Počet plat. komb.
	21,89	20,98322	1,586620	472	0,1132	176	298

Závěr

Mezi průměrným počtem kontaktů ve skupině studentů kombinované formy studia a počtem kontaktů ve skupině studentů v prezenční formě nebyl (při měření generátorem zdrojů) nalezen statisticky významný rozdíl (signifikance $p = 0,1132$).

Platnost hypotézy H13 proto nebyla prokázána, tj. velikost sociálního kapitálu je v tomto případě stejně velká.

Hypotéza 14

Velikost dostupného sociálního kapitálu studentů bakalářského stupně studia sociální pedagogiky, je (při měření *generátorem zdrojů*) větší než u studentů magisterského stupně studia.

Indikátorem velikosti dostupného sociálního kapitálu jsou četnosti volby kontaktů u obou skupin respondentů.

Tabulka 23: Testování statistické významnosti - H14

Velikost dostupného sociálního kapitálu (*generátor zdrojů*) vs. stupeň studia Bc/Mgr.)

Počet kontaktů	Průměr Bc..	Průměr Mgr..	t	sv	Signifikance p	Počet plat. Bc..	Počet plat. Mgr..
	21,79	20,66	2,0239	472	0,0435	275	199

Závěr

Mezi průměrným počtem kontaktů ve skupině bakalářského stupně studia a magisterského stupně studia studentů sociální pedagogiky byl (při měření *generátorem zdrojů*) prokázán statisticky významný rozdíl (signifikance $p = 0,0435$).

Platnost hypotézy H14 byla proto prokázána, tj. velikost dostupného sociálního kapitálu je při měření *generátorem zdrojů* u skupiny studentů sociální pedagogiky v bakalářském stupni studia větší než u skupiny studentů sociální pedagogiky v magisterském stupni studia.

Hypotéza 15

Objem sociálního kapitálu studentů kombinované formy studia sociální pedagogiky, je (při měření *pozičním generátorem*) větší než u studentů prezenční formy studia.

Indikátorem objemu sociálního kapitálu je opět četnost volby kontaktů u obou skupin respondentů.

Tabulka 24: Testování statistické významnosti – H15 objem sociálního kapitálu (poziční generátor) vs. forma studia prezenční/kombinovaná.

Počet kontaktů	Průměr prez...	Průměr komb..	t	sv	Signifikance p	Počet plat. Prez...	Počet plat. Komb.
	10,27	12,92	-7,965	472	0,0000	176	298

Závěr

Mezi průměrným počtem kontaktů ve skupině studentů sociální pedagogiky v kombinované formě a prezenční formě studia byl (při měření *pozičním generátorem*) nalezen statisticky významný rozdíl (signifikance $p < 0,00001$).

Platnost hypotézy H15 byla proto prokázána.

Hypotéza 16

Objem sociálního kapitálu studentů magisterského stupně studia sociální pedagogiky, je (při měření *pozičním generátorem*) větší než u studentů bakalářského stupně studia.

Indikátorem objemu dostupného sociálního kapitálu je četnost kontaktů u obou skupin respondentů.

Tabulka 25: Testování statistické významnosti - H 16 objem o sociálního kapitálu (*poziční generátor*) vs. stupeň studia Bc./Mgr.

Počet kontaktů	Průměr Bc..	Průměr Mgr..	t	sv	Signifikance p	Počet plat. Bc..	Počet plat. Mgr..
	11,20	12,96	-5,2352	472	0,0000	275	199

Závěr

Mezi průměrným počtem kontaktů studentů sociální pedagogiky ve skupině bakalářského stupně studia a magisterského stupně studia byl (při měření *pozičním generátorem*) prokázán statisticky významný rozdíl (signifikance $p < 0,00001$). Platnost hypotézy H16 byla proto prokázána.

6 SHRUTÍ EMPIRICKÉ ČÁSTI

Cílem diplomové práce bylo zmapovat objem kulturního a sociálního kapitálu u studentů sociální pedagogiky na Fakultě humanitních studií UTB ve Zlíně a identifikovat, které proměnné ovlivňují velikost kulturního a sociálního kapitálu u studentů sociální pedagogiky. Vzhledem ke skutečnosti, že je kulturní a sociální kapitál velmi komplexním pojmem, byl výzkum zaměřen na několik dílčích empirických pojmů, kterými bylo možno empiricky uchopit a zkoumat kulturní a sociální kapitál. Měření kulturního kapitálu bylo rozděleno do 3 dimenzí: *vysokokulturní kapitál, jazykové kompetence / kosmopolitní kapitál a volnočasové aktivity*.

Indikátorem *vysokokulturního kapitálu* studentů sociální pedagogiky byla frekvence návštěv vybraných kulturních akcí (srov. Příloha II – Dotazník – otázka č. 1). Měření bylo provedeno na sedmibodové škále, kde pod 1 znamenal nejvyšší frekvenci návštěvnosti kulturní akce a bod 7 znamenal nejnižší frekvenci návštěvnosti kulturní akce. Vysoký počet bodů vypovídal o nízkém vysokokulturním kapitálu respondentů a nízké hodnoty vypovídaly o vysokém vysokokulturním kapitálu respondentů. Velikost vysokokulturního kapitálu byla dána celkovým průměrným počtem bodů ve všech sledovaných kulturních akcích a její hodnota činila **6,06**, což ukazuje na velmi nízkou celkovou úroveň vysokokulturního kapitálu.

Jazykové kompetence námi vybraných jazyků: anglický, německý, francouzský, ruský, španělský a jiný jazyk (srov. Příloha II – Dotazník – otázka č. 2) byly měřeny na šestibodové škále, kde bod 1 vyjadřoval nejvyšší úroveň jazykových kompetencí (student disponuje certifikátem) a bod 6 vyjadřoval nejnižší úroveň jazykových kompetencí. Úroveň jazykových kompetencí studentů byla dána celkovým průměrným počtem bodů ve všech sledovaných cizích jazycích a dosáhla hodnoty **4,98**, což značí nízkou celkovou úroveň jazykových kompetencí studentů sociální pedagogiky.

Kosmopolitní kapitál byl měřen ve formě sledování zahraničních televizních kanálů, v četbě zahraniční literatury v podobě knih a časopisů a v cestování do zahraničí (srov. Příloha II – Dotazník – otázka č. 3) na sedmibodové škále, kde bod 1 vyjadřoval nejvyšší míru kosmopolitního kapitálu a bod 7 nejnižší míru sociálního kapitálu. Vyšší bodový zisk při měření představoval nižší úroveň kosmopolitního kapitálu a naopak, nižší bodový zisk ukazoval na vyšší úroveň kosmopolitního kapitálu. Úroveň kosmopolitního kapitálu studentů sociální pedagogiky byla dána celkovým průměrným počtem bodů

získaným při hodnocení všech sledovaných činností a dosáhla hodnoty **5,04**, což znamená nízkou úroveň kosmopolitního kapitálu studentů sociální pedagogiky.

Třetí dimenzí, kterou jsme měřili kulturní kapitál, tvořily *volnočasové aktivity* ve formě životního stylu (srov. Příloha II – Dotazník – otázka č. 4). Indikátorem velikosti volnočasových aktivit studentů byla frekvence vykonávání 11 vybraných volnočasových aktivit. Rozsah volnočasových aktivit, byl posuzován na sedmibodové škále, kde bod 1 představoval největší rozsah volnočasových aktivit (několikrát týdně) a bod 7 nejmenší rozsah volnočasových aktivit (nikdy). Celková úroveň volnočasových aktivit studentů byla dána celkovým průměrným počtem bodů, které byly získány při hodnocení všech sledovaných volnočasových aktivit, a dosáhla velikosti **3,30**, což značí střední úroveň volnočasových aktivit studentů sociální pedagogiky.

Velikost sociálního kapitálu byla měřena ve dvou dimenzích. První dimenze měřila dostupný sociální kapitál pomocí výzkumného nástroje *Generátor zdrojů* a druhá dimenze měřila sociální kapitál v egocentrické síti pomocí výzkumného nástroje *Poziční generátor*. Výzkumný nástroj *Generátor zdrojů* měřil dostupný sociální kapitál (srov. Příloha II – Dotazník – otázka č. 5) vycházející z velikosti potenciálně mobilizovaných zdrojů sociálního kapitálu. Při měření se zjišťovalo, kolik osob mají respondenti k dispozici, potřebují-li v určité situaci pomoc nebo radu. Velikost dostupného sociálního kapitálu respondentů byla usuzována z počtu kontaktů, které měli respondenti k řešení problémů k dispozici. Získaná data nám umožnila zjistit, jaký je vztah mezi respondenty a uváděnými kontakty (známí, kamarádi, příbuzní) a zároveň, jaké proporce jsou mezi četnostmi uváděných kontaktů. Respondenti uvedli celkem **10 094** kontaktů, které by mohli využít při řešení svých životních situací a problémů. Měření dostupného sociálního kapitálu potvrdilo sílu silných vazeb sociálních sítí v rodině, které se respondent (jedinec) stává členem ve chvíli svého narození.

Sociální kapitál v egocentrické síti, jsme měřili pomocí výzkumného nástroje *Poziční generátor* (srov. Příloha II – Dotazník – otázka č. 6 - 9). PG měřil a zjišťoval, kolik kontaktů mají respondenti s lidmi vykonávající určitou profesi, dle námi zvoleného seznamu 19 profesí (povolání). Ze zjištěných dat jsme odhalili, kolik kontaktů (z řad příbuzných, z řad kamarádů, z řad známých a celkem) respondenti vlastní, jaká je průměrná doba známosti u jednotlivých 19 profesí a jaký je podíl mužů a žen mezi těmito kontakty u jednotlivých profesí. Rozsah egocentrické sítě (velikost hypotetické sítě respondenta) jsme odhadli pomocí počtu kontaktů, které každý respondent v našem výzkumu uvedl. Jak již bylo

zmíněno, našeho výzkumu se zúčastnilo 474 respondentů, kteří vybrali celkem 5662 kontaktů. Na jednoho respondenta připadlo 11,9 kontaktů, což je ve srovnání s výzkumem docenta Šafra, (2009), kdy na jednoho respondenta připadlo 7,6 kontaktů vyšší hodnota. Tento rozdíl je možno vysvětlit skutečností, že v našem výzkumu jsme vyhodnocovali všechny známosti respondentů, bez ohledu na délku jejich trvání, přičemž ve výzkumu docenta Šafra se pracovalo s kontakty s delší dobou trvání než deset let.

Dílčí výzkumné otázky O1, O2, O3 a O4 měřily velikost kulturního kapitálu a dílčí otázky O4 a O5 měřily velikost sociálního kapitálu studentů sociální pedagogiky na Fakultě humanitních studií ve Zlíně.

Výzkumné otázky (O1) a (P1) a na to navazující hypotéza H1 zkoumala velikost vysokokulturního kapitálu studentů sociální pedagogiky v závislosti na formě jejich studia. Nebyl prokázán statisticky významný rozdíl mezi celkovou úrovní vysokokulturního kapitálu u studentů prezenční formy studia a studentů kombinované formy studia. Hypotéza H1 nebyla jako celek prokázána. Za povšimnutí však stála ta skutečnost, že se u značného počtu kulturních akcí, jako je *návštěva kina, návštěva muzea, návštěva divadla-činohra, návštěva divadla muzikál, návštěva koncertu-vážná hudba a návštěva koncertu - hip hop/techno*, objevily rozdíly mezi výsledky studentů v prezenční formě studia a kombinované formě studia.

Výzkumné otázky (O1) a (P2) a na to navazující věcná hypotéza H2 zkoumala velikost vysokokulturního kapitálu studentů sociální pedagogiky v závislosti na stupni jejich studia. Nebyl prokázán statisticky významný rozdíl mezi celkovou úrovní vysokokulturního kapitálu u studentů sociální pedagogiky v bakalářském a magisterském stupni studia. Statisticky významné rozdíly se opět objevily mezi frekvencí návštěv jednotlivých kulturních akcí: *návštěva galerie, návštěva muzea, návštěva koncertu vážné hudby, návštěva koncertu hip/hop/techno a návštěva koncertu jazzu*. Hypotéza H2 jako celek nebyla prokázána.

Výzkumná otázka (O1) a (P3) a na to navazující věcná hypotéza H3 měřila velikost vysokokulturního kapitálu studentů sociální pedagogiky v závislosti na pohlaví. U této hypotézy se objevil statisticky významný rozdíl mezi průměry žen a mužů u *návštěvy muzea*. Nebyl prokázán statisticky významný rozdíl mezi celkovou úrovní vysokokulturního kapitálu u žen a mužů a tím nebyla hypotéza H3 prokázána.

Výzkumnou otázkou (O2) a (P4) a na to navazující věcnou hypotézou H4 jsme zkoumali jazykové kompetence studentů sociální pedagogiky v závislosti na formě studia. U této hypotézy se objevily statisticky významné rozdíly mezi výsledky v jazycích *anglický, německý, francouzský a ruský*. Statisticky významné rozdíly se zároveň objevily i mezi průměry, které byly vypočítány pro všechny sledované jazyky. Byl prokázán statisticky významný rozdíl mezi úrovní jazykových kompetencí u studentů prezenční formy studia a úrovní jazykových kompetencí u studentů kombinované formy studia. Hypotéza H4 byla prokázána s tím, že jazykové kompetence studentů v kombinované formě studia jsou vyšší než jazykové kompetence studentů v prezenční formě.

Výzkumné otázky (O2), (P5) a na to navazující hypotéza H5 měřila velikost jazykových kompetencí studentů sociální pedagogiky v závislosti na stupni studia. U této hypotézy se objevil statisticky významný rozdíl pouze u jazykových kompetencí ve *francouzském jazyce*. Všechny ostatní rozdíly mezi průměry byly statisticky nevýznamné. Hypotéza H5 nebyla prokázána. Nebyl prokázán statisticky významný rozdíl mezi úrovní jazykových kompetencí u studentů v bakalářském stupni studia a úrovní jazykových kompetencí u studentů v magisterském stupni studia.

Výzkumné otázky (O2), (P6) a na to navazující hypotéza H6 zjišťovala jazykové kompetence studentů sociální pedagogiky v závislosti na pohlaví studentů. U hypotézy H6 se objevily statisticky významné rozdíly pouze u jazykových kompetencí v *německém jazyce*. Všechny ostatní rozdíly mezi průměry byly statisticky nevýznamné. Hypotéza H6 nebyla prokázána. Nebyl prokázán statisticky významný rozdíl mezi úrovní jazykových kompetencí u žen a mužů studentů sociální pedagogiky.

Výzkumné otázky (O3), (P7) a na to dále navazující hypotéza H7 měřila velikost kosmopolitní kapitálu studentů sociální pedagogiky v závislosti na formě studia. Zde se objevily statisticky významné rozdíly mezi průměry u *sledování zahraničních televizních kanálů* a v celkovém průměrném hodnocení kosmopolitního kapitálu. Byl prokázán statisticky významný rozdíl mezi celkovou úrovní kosmopolitního kapitálu u studentů prezenční formy studia a celkovou úrovní kosmopolitního kapitálu u studentů kombinované formy studia. Hypotéza H7 byl tím pádem prokázána s tím, že celková úroveň kosmopolitního kapitálu studentů v prezenční formě studia je vyšší než celková úroveň kosmopolitního kapitálu studentů v kombinované formě.

Výzkumné otázky (O3) a (P8) a dále na to navazující hypotéza H8 měřila kosmopolitní kapitál studentů sociální pedagogiky v závislosti na stupni studia. U hypotézy H7 se objevily statisticky významné rozdíly mezi *sledováním zahraničních televizních kanálů* a *četbou zahraničních časopisů*. Mezi celkovou úrovní kosmopolitního kapitálu studentů sociální pedagogiky v bakalářském stupni studia a celkovou úrovní kosmopolitního kapitálu studentů sociální pedagogiky v magisterském stupni studia se statisticky významné rozdíly neprokázaly. Hypotéza H7 nebyl prokázána.

Výzkumné otázky (O3), (P9) a dále navazující hypotéza H9 zkoumala velikost kosmopolitního kapitálu studentů sociální pedagogiky v závislosti na pohlaví studentů. U hypotézy H9 se neobjevily žádné statisticky významné rozdíly mezi průměry. Mezi celkovou velikostí kosmopolitního kapitálu u žen a mužů nebyl prokázán žádný statisticky významný rozdíl a hypotéza H9 nebyl prokázána.

Výzkumné otázky (O4) a (P10) a navazující hypotéza H10 měřila rozsah volnočasových aktivit studentů sociální pedagogiky v závislosti na studované formě studia. U hypotézy H10 se objevily statisticky významné rozdíly mezi průměry u volnočasových aktivit: *internet/počítač*, *sledování českých seriálů*, *sledování zpráv v televizi*, *setkání s přáteli*. Mezi průměry, které vypovídají o všech sledovaných volnočasových aktivitách, se ale neobjevily statisticky významné rozdíly. Hypotéza H10 nebyla prokázána. Nebyl prokázán statisticky významný rozdíl mezi celkovou úrovní volnočasových aktivit u studentů sociální pedagogiky v prezenční a kombinované formě studia.

Výzkumná otázka (O4) a (P11) a dále navazující hypotéza H11 zjišťovala rozsah volnočasových aktivit studentů sociální pedagogiky v závislosti na stupni studia. U hypotézy H11 se objevily statisticky významné rozdíly mezi průměry u dvou volnočasových aktivit, *setkání s přáteli* a *cestování v tuzemsku*. Mezi průměry, které vypovídaly o všech sledovaných volnočasových aktivitách ovšem statisticky významné rozdíly zjištěny nebyly. Hypotéza H11 nebyla prokázána, protože nebyl prokázán statisticky významný rozdíl mezi celkovou úrovní volnočasových aktivit u studentů bakalářského a magisterského stupně studia.

Výzkumná otázka (O4) a (P12) a na to navazující hypotéza H12 zkoumala rozsah volnočasových aktivit v závislosti na pohlaví. U hypotézy H12 se objevily statisticky významné rozdíly mezi průměry u řady volnočasových aktivit: *sledování českých televizních*

seriálů, sledování zpráv v televizi, chození po nákupech, setkání s přáteli, setkání s příbuznými. Statisticky významné rozdíly se objevily i při srovnání celkových průměrů pro všechny volnočasové aktivity. Byl prokázán statisticky významný rozdíl mezi celkovou úrovní volnočasových aktivit u žen a celkovou úrovní volnočasových aktivit u mužů. Hypotéza H12 byla prokázána s tím, že ženy vykazovali vyšší objem volnočasových aktivit než muži.

Výzkumná otázka (O5) a (P13) a na to navazující hypotéza H13 měřila velikost dostupného sociálního kapitálu studentů sociální pedagogiky při měření *generátorem zdrojů* v závislosti na formě studia. Indikátorem velikosti dostupného sociálního kapitálu byla četnost kontaktů obou skupin respondentů. Mezi průměrným počtem kontaktů ve skupině studentů kombinované formy studia a počtem kontaktů ve skupině studentů v prezenční formě nebyl při měření *generátorem zdrojů* nalezen statisticky významný rozdíl. Platnost hypotézy H13 nebyla prokázána, tzn. velikost sociálního kapitálu byla v tomto případě stejná.

Výzkumná otázka (O5) a (P14) a na to navazující hypotéza H14 měřila velikost dostupného sociálního kapitálu studentů sociální pedagogiky při měření *generátorem zdrojů* v závislosti na stupni studia. Indikátorem velikosti dostupného sociálního kapitálu byly četnosti volby kontaktů u obou skupin respondentů. Mezi průměrným počtem kontaktů ve skupině studentů sociální pedagogiky bakalářského stupně studia a studenty sociální pedagogiky magisterského studia byl prokázán statisticky významný rozdíl. Platnost hypotézy H14 byla prokázána, tzn., že velikost dostupného sociálního kapitálu studentů bakalářského stupně studia byla (*při měření generátorem zdrojů*) větší, než u skupiny studentů magisterského stupně studia.

Výzkumná otázka (O6) a (P15) a na to navazující hypotéza H15 měřila objem sociálního kapitálu v egocentrické síti studentů sociální pedagogiky při měření *pozičním generátorem* v závislosti na formě studia. Indikátorem objemu sociálního kapitálu byla četnost volby kontaktů u obou skupin respondentů. Mezi průměrným počtem kontaktů ve skupině kombinované formy studia a prezenční formy studia byl při měření *pozičním generátorem* nalezen statisticky významný rozdíl. Hypotéza H15 byla prokázána. Objem sociálního kapitálu studentů kombinované formy studia sociální pedagogiky byl (*při měření pozičním generátorem*) větší než u studentů prezenční formy studia.

Výzkumná otázka (O6) a (P16) a na to navazující hypotéza H16 měřila objem sociálního kapitálu v egocentrické síti studentů sociální pedagogiky při měření *pozičním generátorem*

v závislosti na formě studia. Indikátorem objemu sociálního kapitálu byla četnost kontaktů u obou skupin respondentů. Mezi průměrným počtem kontaktů ve skupině studentů sociální pedagogiky v bakalářské formě studia magisterské formě studia byl prokázán statisticky významný rozdíl. Hypotéza H16 byla prokázána. Objem sociálního kapitálu studentů magisterského stupně studia sociální pedagogiky byl při měření *pozičním generátorem* větší než u studentů bakalářského stupně studia. Tato hypotéza potvrdila skutečnost, že délka studia má podíl na velikosti sociálního kapitálu respondentů.

6.1 Doporučení pro praxi

Každá společnost má svou explicitně deklarovanou, či v životě společnosti implicitně obsaženou ideologii, jejíž součástí je i vztah k výchově a ke vzdělání. Funkce výchovy a její pozice v socializaci nejen mladé generace, ale i v reprodukci celé společnosti, je významnou charakteristikou každé kultury. V dnešní liberální společnosti, kde je kladen důraz především na svobodu jedince, dochází k oslabování významu výchovy. Investice do vzdělání začíná nejprve v prvním období socializace v rodině, dále pokračuje ve škole a v současné době i v celoživotním vzdělávání. Hlavním cílem předložené práce bylo zjistit velikost kulturního a sociálního kapitálu studentů sociální pedagogiky na Fakultě humanitních studií UTB ve Zlíně.

Na základě našeho zjištění dosahují studenti sociální pedagogiky ve Zlíně velmi nízké úrovně kulturního kapitálu. Velikost vysokokulturního kapitálu a jazykových kompetencí / kosmopolitního kapitálu vykazovala velmi nízkých hodnot, pouze u volnočasových aktivit byly zaznamenány hodnoty střední. Oproti tomu velikost dostupného sociálního kapitálu, při měření výzkumným nástrojem generátor zdrojů a objem sociálního kapitálu v egocentrické síti, měřený výzkumným nástrojem pozičním generátor, studentů sociální pedagogiky, vykazovala hodnoty vyšší.

Výsledky výzkumu přinesly v celku zásadní informace, se kterými je potřeba nadále pracovat a rozvíjet je. Jak vysoká škola, tak akademičtí pracovníci, ale i studenti vysokých škol jsou považováni za nositele nejvyššího vzdělání naší společnosti. Kulturní kapitál je obecné povědomí získané procesem socializace a enkulturace. Při výuce a přípravě vysokoškolských studentů oboru sociální pedagogiky je proto nezbytné nadále věnovat pozornost nejen teorii výchovy, ale zároveň povýšit i obsah filozofie výchovy na rozsáhlejší znalosti z kulturního dědictví, s důrazem na kulturní povědomí a chápání uměleckého vyjádření. Při výuce cizích jazyků je potřeba usilovat o dosažení vyšší úrovně znalosti,

s úmyslem docílit lepších praktických dovedností ve formě vzájemné konverzace, čtení knih, časopisů, sledování filmů, poslechem nahrávek či prohlížením webů.

Sociální kapitál je kapitál získaný na základě široké sítě společenských vztahů, vazeb a kontaktů. Sociální kompetence tvoří jednu ze základních činností, kterou by měli být vybaveni především budoucí sociální pracovníci, studenti sociální pedagogiky. Studium vysoké školy je současně místem, kde dochází k navýšení velikosti sociálního kapitálu, což potvrdila i naše studie. Ve výuce je proto důležité i nadále věnovat pozornost rozvoji sociálních pravomocí s důrazem na rozvoj schopností, osvojení si vědomostí a návyků, získávání zkušeností a zformování charakteru v souladu s požadavky kladenými dnešní společností, ale i s požadavky kladenými na profesi sociálního pracovníka.

7 ZÁVĚR

V diplomové práci jsme se zabývali „*kulturním a sociálním kapitálem studentů sociální pedagogiky*“ na Fakultě humanitních studií ve Zlíně. Vzdělanostní společnost patří k frekventovaným pojmům vědních disciplín. Základní kategorií vzdělanostní společnosti je vzdělání a nové typy kapitálů, které mají vliv na vzdělanostní dráhu jedince. Kapitál je ve všech formách rozdělován nerovnoměrně. Kulturním kapitálem je obecné povědomí získané procesem socializace a enkulturace. Sociální kapitál je kapitál získaný na základě široké sítě společenských vztahů, vazeb a kontaktů. Školní vzdělání umožňuje každému jedinci disponovat těmito kapitály a současně přináší vztahy, o které se může opřít.

V teoretické části DP jsme vymezili základní pojmy a definice dané problematiky, formulovali indikátory, kterými lze kulturní a sociální kapitál uchopit, a zároveň představili studijní obor Sociální pedagogika vyučovaný na Fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. V empirické části DP jsme zkoumali velikost a distinkci kulturního a sociálního kapitálu studentů sociální pedagogiky a faktory, které tuto velikost ovlivňují, za pomoci kvantitativně orientovaného výzkumu, provedeného prostřednictvím dotazníkového šetření.

Cílem praktické části bylo zjistit na základě statistické analýzy získaných dat přehled o velikosti kulturního a sociálního kapitálu a zároveň zjistit, zda existují rozdíly ve velikosti těchto kapitálů mezi studenty sociální pedagogiky na úrovni bakalářského a magisterského studia v prezenční a kombinované formě. Kulturní kapitál studentů sociální pedagogiky byl zkoumán ve třech dimenzích: *vysokokulturní kapitál, jazykové kompetence/kosmopolitní kapitál a volnočasové aktivity*. Velikost sociálního kapitálu byla zkoumána ve dvou dimenzích jako velikost dostupného sociálního kapitálu při měření výzkumným nástrojem *generátor zdrojů* a objem sociálního kapitálu v egocentrické síti měřený výzkumným nástrojem *poziční generátor*.

Po důkladné analýze výsledků z dotazníkového šetření jsme dospěli ke zjištění, že studenti sociální pedagogiky na FHS UTB ve Zlíně dosahují velmi nízké celkové úrovně kulturního kapitálu a zároveň vysoké úrovně sociálního kapitálu, která je navyšována délkou jejich studia vysoké školy. U celkové velikosti vysokokulturního kapitálu v závislosti na formě či stupni studia nebyly prokázány statisticky významné rozdíly i přesto, že se objevily statisticky významné rozdíly mezi průměry některých kulturních akcí (*např. návštěva kina, návštěva muzea, návštěva galerie, návštěva divadla – činohra, muzikál, návštěva koncertu* –

vážná hudba, hip hop/techno, jazzu). U celkové úrovně jazykových kompetencí se objevily statisticky významné rozdíly mezi studenty v prezenční a v kombinované formě. Celková úroveň jazykových kompetencí studentů v kombinované formě byla vyšší než u studentů v prezenční formě studia (*jazyk anglický, německý, francouzský a ruský*). U celkové úrovně jazykových kompetencí studentů sociální pedagogiky v závislosti na stupni studia nebyly prokázány statisticky významné rozdíly, rozdíl se vyskytl pouze u *jazyka francouzského*. Celková úroveň kosmopolitního kapitálu studentů v prezenční formě byla vyšší než úroveň kosmopolitního kapitálu studentů v kombinované formě studia. Mezi celkovou úrovní kosmopolitního kapitálu studentů sociální pedagogiky v závislosti na stupni studia nebyly prokázány statisticky významné rozdíly. U celkové úrovně volnočasových aktivit studentů sociální pedagogiky nebyly prokázány statisticky významné rozdíly mezi studenty sociální pedagogiky v závislosti na stupni studia a formě studia, ale byly pouze zaznamenány statisticky významné rozdíly mezi průměry u jednotlivých volnočasových aktivit jako je: (*internet/počítač, sledování českých televizních seriálů, sledování zpráv v televizi, setkání s přáteli a cestování v tuzemsku*).

Velikost dostupného sociálního kapitálu studentů sociální pedagogiky v prezenční formě byla stejná jako u studentů v kombinované formě pedagogiky a velikost dostupného sociálního kapitálu studentů sociální pedagogiky v bakalářském stupni studia byla větší než u studentů v magisterském stupni studia (*při měření generátorem zdrojů*). Objem sociálního kapitálu studentů kombinované formy studia sociální pedagogiky byl větší, než u studentů v prezenční formě studia a zároveň studenti magisterského stupně studia dosáhli většího objemu sociálního kapitálu, než studenti bakalářského stupně studia (*při měření pozičním generátorem*).

Výzkumu se zúčastnilo celkem 176 studentů v prezenční formě a 298 studentů v kombinované formě studia, tzn. 275 studentů v bakalářském stupni studia a 199 studentů v magisterské stupni studia, tj. 401 žen/studentek a 72 mužů/studentů. Výběrový soubor tvořilo 474 studentů sociální pedagogiky na FHS UTB ve Zlíně.

Diplomová práce se snažila zmapovat velikost a distinkci sociálního kapitálu studentů sociální pedagogiky FHS UTB ve Zlíně. Zjištěná fakta by mohla být využita k možnosti stanovení nových cílů ve výchově a vzdělání studentů sociální pedagogiky s důrazem na další rozvoj jejich kulturního a sociálního kapitálu. Předkládaná diplomová práce je podložena odbornou literaturou a inspirována výzkumem kulturního kapitálu uskutečněným v letech 2004 až 2008 mezi švédskými vysokoškolskými studenty.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ANDRYSOVÁ, Pavla, Jana MARTINCOVÁ a Vendula MACHÁČKOVÁ, 2014. *Profesní kontext sociální pedagogiky: motivace studentů k výkonu*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií. ISBN 978-80-7454-464-4.
- [2] BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2006. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: Lorca. ISBN – 8096843753.
- [3] BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2013. *Terminologický výkladový slovník zo sociálnej pedagogiky*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda. ISBN 978-80-8105-514-0.
- [4] BOURDIEU, Pierre, 1998. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-518
- [5] BUŠTÍKOVÁ, Lenka, 1999. Analýza sociálních sítí. *Sociologický časopis*. **35**(2), 193-206. ISSN 0038-0288.
- [6] CABANOVÁ, Vlasta, 2010. Sociálne determinanty rodiny vo vzťahu k edukačnej realite. (analýza materiálnych, sociálnych a kultúrnych podmienok rodín na prípade Liptova). In: CABANOVÁ Vlasta a kol. *Rodina a rodinná výchova ako faktor rozvoja osobnosti*. Žilina: EDIS. ISBN 978-80-554-0295-6.
- [7] ČERNOUŠEK, Šimon, 2011. Využití analýzy sociálních sítí. In: *Think together: doktorská vědecká konference*. Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta. ISBN 978-80-213-2169-4.
- [8] DOPITA, Miroslav, 2007. *Pierre Bourdieu o umění, výchově a společnosti: reflexe sociologie praxe Pierra Bourdieu v české sociologii*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-1650-2.
- [9] HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA, 2002. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál. 978-80-262-0042-0.
- [10] HÄUBERE, Julia, 2011. *Social capital theory: towards a methodological foundation*. With a Foreword by Hynek Jerabek. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften. ISBN 978-3-531-17626.
- [11] HOFRAITER, Roman, 2010. Rodina a reprodukcia sociálnej štruktúry v situácii informačnej spoločnosti. In: CABANOVÁ Vlasta a kol. *Rodina a rodinná výchova jako faktor rozvoja osobnosti*. Žilina: EDIS. ISBN 978-80-554-0295-6.
- [12] CHRÁSKA, Miroslav, 2016. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvalitativního výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-271-9225-0.

- [13] CHORVÁT Ivan, 2013. Význam teorie Pierra Bourdieu pre sociologické skúmanie životného štýlu. In: TIŽÍK, Miroslav. *Pierre Bourdieu ako inspirácia pre sociologický výskum*. Bratislava: Sociologický ústav SAV. ISBN 978-80-85577-77-0.
- [14] KATRŇÁK, Tomáš. 2004. *Odsouzení k manuální práci*. Praha: Slon. ISBN 80-86429-29-6.
- [15] KELLER, Jan, 2009. *Nejistota a důvěra*. Praha: SLON. ISBN 978-80-7419-002-5.
- [16] KELLER, Jan. 2012. *Úvod do sociologie*. Vydání 6. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-7419-102-2.
- [17] MATĚJŮ, Petr, 1993. *Determinanty ekonomického úspěchu v první fázi postkomunistické transformace. Česká republika 1989–1992*. Sociologický časopis, Vol. 29, No. 3.
- [18] ONDREJKOVIČ, Peter, 2004. *Socializácia v sociológii výchovy*. Bratislava: it. Veda. ISBN 80-224-0781-X.
- [19] PAVLÍČEK, Antonín, 2010. *Nová média a sociální sítě*. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1742-1.
- [20] PETRUSEK, Miroslav, 1996. *Velký sociologický slovník II: P-Ž*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-310-5.
- [21] PETRUSEK, Miroslav, 2006. *Společnost pozdní doby*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. ISBN 80-86429-63-6.
- [22] PETRUSEK, Miroslav, 2009. *Základy sociologie*. Praha: Akademie veřejné správy, o.p.s. ISBN 978-80-87207-02-04.
- [23] POLEDŇÁK, Ivan, 2007. *Proměny hudby v měnícím se světě*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-1809-4.
- [24] PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3470-5.
- [25] PROKOP, Jiří. 2001. *Sociologie výchovy a školy*. Liberec: Technická univerzita, 2001. ISBN 80-7083-579-6.
- [26] PROKOP, Jiří. 2005. *Škola a společnost v kritických teoriích druhé poloviny 20. století*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-1008-6
- [27] RABUŠICOVÁ, Milada, 1991. *K sociologii výchovy, vzdělání a školy*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-0328-6.

- [28] SAK, Petr, 2014. Sociologie výchovy a vzdělání. In: ŠUBRT, Jiří a kolektiv. *Soudobá sociologie VI*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2558-4.
- [29] SEDLÁČKOVÁ Markéta a Jiří ŠAFR, 2008. Koncept sociální koheze, důvěry a sociálního kapitálu v sociologii. In: ŠUBRT, Jiří a kolektiv. *Soudobá sociologie II*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1413-7.
- [30] SEDLÁČKOVÁ Markéta, 2013. *Důvěra a demokracie*. Praha: SLON. ISBN 978-80-7419-058-2.
- [31] SCHMID, Jan a Jiří ŠUBRT, 2010. Analýza sociálních sítí. In: ŠUBRT Jiří a kolektiv. *Soudobá sociologie IV. (Aktuální a každodenní)*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1789-3.
- [32] STACHOVÁ, Jana, Josef BERNARD a Daniel ČERMÁK, 2009. *Sociální kapitál v České republice a v mezinárodním srovnání*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-166-8.
- [33] ŠAFR Jiří a Markéta SEDLÁČKOVÁ. 2006. *Sociální kapitál. Koncepty, teorie a metody měření*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 80-7330-095-8.
- [34] ŠAFR, Jiří, 2009. Poziční generátor a měření sociálního kapitálu v egocentrické síti. *SDA Info*. 3(2), 211-240. ISSN 1802-8152.
- [35] ŠAFR, Jiří, 2012. Životní styl po roce 1989. In: PATOČKOVÁ Věra, ed. *Kultura v krajích České republiky*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-222-1.
- [36] ŠEĐOVÁ, Klára, 2004. Vzdělávací výsledky dětí: vliv rodiny. In: RABUŠICOVÁ Milada. *Škola a (versus) rodina*. Brno: Masarykova Univerzita. ISBN 80-210-3595-6.
- [37] ŠEĐOVÁ, Klára, 2011. Tiché partnerství: vztahy mezi rodiči a učitelkami na prvním stupni základní školy. *Studia paedagogica*. 14(1). ISSN 1803-7437.
- [38] ŠPAČEK Ondřej a Jiří ŠAFR, 2010. Volný čas, sport a kulturní vkus: rozdíly podle společenského postavení. In: MAŘÍKOVÁ, Hana, ed. *Jaká je naše společnost?: otázky, které si často klademe....* Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), ISBN 978-80-7419-025-4.
- [39] ŠUBRT, Jiří a Jan BALON, 2010. *Soudobá sociologická teorie*. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-2457-7.

- [40] TIŽÍK, Miroslav, 2013. *Pierre Bourdieu ako inšpirácia pre sociologický výskum*. Bratislava: Sociologický ústav SAV. ISBN 978-80-85544-77-0.
- [41] VESELÝ, Arnošt, 2006. *Teorie mnohačetných forem kapitálů*. Praha: Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy. ISSN 1801-5999.
- [42] VETEŠKA, Jaroslav, 2016. *Přehled andragogiky. Úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých*. Praha: Portál, s.r.o. ISBN 978-80-262-1026-9.

Internetové zdroje:

- [43] BÖRJESON, Mikael et al., 2016. Cultural capital in the elite subfield of Swedish higher education. *Poetics: Journal of Empirical Research on Culture, the Media and the Arts* [online]. **56**, 15-34 [cit. 2017-03-22]. DOI: 10.1016/j.poe-
tic.2016.02.004. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0304422X16000152>
- [44] KHAWAJA, Marwan a Mona MOWAFI, 2006. Cultural Capital and Self-Rated Health in Low Income Women: Evidence from the urban Health Study, Beirut, Lebanon. *Journal of Urban Health* [online]. **83**(3), 444-458 [cit. 2017-25-1] Dostupné z <http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs11524-006-9051-8>.
- [45] KUČEROVÁ, Silvie, 2011. Education Towards Obtaining Various Forms of Capital. *Acta Universitatis Carolinae geographica* [online]. 46(1), 23-33 [cit. 2016-12-2]. Dostupné z: http://web.natur.cuni.cz/gis/aucg2/index.php/AUC_Geographica/article/view/118/pdf_69
- [46] ONDREJKOVIČ, Peter, 2011. Sociálny a kulturný kapitál ako sociálne honoty, normy a ciele výchovy a vzdelávani. *Pedagogika. sk* [online], **2**(4) 2, 228-246 [cit. 2016-10-22]. Dostupné z: <http://www.casopispedagogika.sk/rocnik-2/cislo-4/ondrejko-vc-studie.pdf>
- [47] PILEČEK, Jan, 2010. Koncept sociálního kapitálu: pokus o přehled teoretických a metodických východisek a aplikačních přístupů jeho studia. *Geografie*, [online]. **115**(1), 64-77 [cit. 2016-10-18]. Dostupné z: <http://geography.cz/sbornik/clanky-z-casopisu-gografie-20101-135/>
- [48] RŮŽIČKA, Michal a Petr VAŠÁT. Základní koncepty Pierra Bourdieu: pole-kapitál-habitus. In: *Antropowebzin* [online] 2/111 [cit. 2016-09-30]. Dostupné: <http://www.antropoweb.cz/cs/zakladni-koncepty-pierra-bourdieu-pole-kapital-habitus>

- [49] SAVAGE, Mike et al., 2015. *New forms of cultural capital – LSL*. [online] [cit. 2017-03-1]. Dostupné z http://www.lse.ac.uk/assets/richmedia/channels/publicLecturesAndEvents/slides/20151116_1730_newFormsOfCulturalCapital_sl.pdf
- [50] SEDLÁČKOVÁ Markéta a Jiří ŠAFR, 2005. Měření sociálního kapitálu. Konceptce, výzkumné projekty a zdroje dat. *SDA Info VII*. [online]. 1/2005, 4 -11 [cit. 2016-12-03]. Dostupné z https://is.muni.cz/el/1423/jaro2011/SOC731/um/SDAi501_sedlackova_safr_pib.pdf
- [51] *Společenský evropský referenční rámec pro jazyky: Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme* [online]. 2001 [cit. 2017-02-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyky>
- [52] ŠAFR, Jiří, 2011. Sociální kapitál a metody měření egocentrické sítě 1. *Generátor zdrojů*. [online] *Prezentace k semináři Sociální sítě a sociální kapitál – úvod do problematiky*. [cit. 2017-20-02] Dostupné: <http://metodykv.wz.cz/index/SNA3egosite1.ppt>
- [53] Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií [online]. Zlín: QCM 2016 [cit. 2016-05-12]. Dostupné z <http://www.utb.cz/fhs>
- [54] VESELÝ, Arnošt, 2007. Sociální kapitál v teorii J. Colemana. *Socioweb* [online] 6/2007, 2-3 [cit. 2016-11-02] Dostupné z: http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/141_socioweb%25206-07%2520cely%25201.pdf

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Abs.	Absolutní.
Aj.	A jiné
Apod.	A podobně.
Atd.	A tak dále.
DP	Diplomová práce.
DVD	[dý ví dý] Digitální aplikovaný datový nosič
EU	Evropská unie.
FHS	Fakulta humanitních studií.
ISEI	Index socioekonomického statusu.
Např.	Na příklad.
OECD	Organisation for Economic Co-Operation and Development (Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj).
PG	Poziční generátor.
Resp.	Respektive.
Srov.	Srovnej.
Tab.	Tabulka.
Tj.	To je.
Tzn.	To znamená.
Tzv.	Tak zvané.
ÚPV	Ústav pedagogických věd.
USA	Spojené státy americké.
UTB	Univerzita Tomáše Bati.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Model měření sociálního kapitálu. Zdroj: (van Deth 2003).....42

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1. Velikost základního souboru	53
Graf 2. Velikost výběrového souboru – forma studia.....	54
Graf 3. Velikost výběrového souboru – stupeň studia.....	54

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Typologie kulturního kapitálu z hlediska jeho funkcí. Zdroj: Šafr, 2008.	22
Tabulka 2: Typologie sociálního kapitálu. Zdroj: Pileček, 2010.....	29
Tabulka 3: Demografické údaje o respondentech.....	57
Tabulka 4: Velikost vysokokulturního kapitálu studentů (všichni studenti sociální pedagogiky).....	58
Tabulka 5: Úroveň jazykových kompetencí studentů sociální pedagogiky (všichni studenti).....	58
Tabulka 6: Kosmopolitní kapitál (všichni studenti sociální pedagogiky)	59
Tabulka 7: Volnočasové aktivity (všichni studenti sociální pedagogiky)	59
Tabulka 8: Dostupný sociální kapitál studentů sociální pedagogiky (Generátor zdrojů)	61
Tabulka 9: Sociální kapitál (Poziční generátor): procento kontaktů, průměrná délka známosti, typ kontaktu (příbuzný/kamarád/známý), podíl mužů a žen mezi kontakty.	63
Tabulka 10: Testování statistické významnosti - H1	65
Tabulka 11: Testování statistické významnosti – H2	66
Tabulka 12: Testování statistické významnosti – H3	67
Tabulka 13: Testování statistické významnosti - H4 (jazykové kompetence respondentů vs. forma studia respondentů).....	68
Tabulka 14: Testování statistické významnosti - H5.....	68
Tabulka 15: Testování statistické významnosti – H6	69
Tabulka 16: Testování statistické významnosti – H7 (kosmopolitní kapitál vs. forma studia	70
Tabulka 17: Testování statistické významnosti – H8	70
Tabulka 18: Testování statistické významnosti – H9	71
Tabulka 19: Testování statistické významnosti - H10.....	71
Tabulka 20: Testování statistické významnosti - H11.....	72
Tabulka 21: Testování statistické významnosti - H12.....	73
Indikátorem velikosti dostupného sociálního kapitálu je četnost kontaktů u obou skupin respondentů. Tabulka 22: Testování statistické významnosti - H13	73
Tabulka 23: Testování statistické významnosti - H14.....	74

Tabulka 24: Testování statistické významnosti – H15 objem sociálního kapitálu.....	75
Tabulka 25: Testování statistické významnosti - H 16.....	75

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Poziční generátor – znění baterie otázek české verze (Šafr)

Příloha 2: Dotazník

PŘÍLOHA P I: POZIČNÍ GENERÁTOR

Příloha: Poziční generátor – znění baterie otázek české verze

PŘEDLOŽTE POMOCNOU KARTU Č. 1 „SEZNAM PROFESÍ“

- Ukážu Vám seznam profesí a povolání. U každé profese mi prosím řekněte, zda znáte někoho blízkého (tj. někoho, s kým si např. tykáte), kdo v takové pozici pracuje? Pokud znáte více takových lidí, uveďte toho, s kým se znáte nejdéle.
- Jak dlouho se s tímto člověkem znáte?
- Jaký je Váš vztah s tímto člověkem? Kódujte podle klíče: 1 = příbuzný, 2 = kamarád, 3 = známý
- Jakého je pohlaví?

	Ot. 1 ZNALOST		Ot. 2 DĚLKA ZNÁMOSTI ROKY VYPISUJTE	Ot. 3 VZTAH K DANÉMU ČLOVĚKU			Ot. 4 POHLAVÍ	
	ANO	NE		příbuz- ný	kama- rád	známý	MUŽ	ŽENA
1. Prodavač/ka v hypermarketu- supermarketu	①	②		①	②	③	①	②
2. Zdravotní sestra, ošetřovatel	①	②		①	②	③	①	②
3. Lékař/ka	①	②		①	②	③	①	②
4. Policista/ka	①	②		①	②	③	①	②
5. Truhlář/ka	①	②		①	②	③	①	②
6. Uklízečka / uklízeč	①	②		①	②	③	①	②
7. Nižší nebo mzdový/á účetní	①	②		①	②	③	①	②
8. Dělník/dělnice v továrně	①	②		①	②	③	①	②
9. Právník/právníčka, advokát/ka	①	②		①	②	③	①	②
10. Číšník/ servírka	①	②		①	②	③	①	②
11. Nekvalifikovaný stavební dělník/ dělnice	①	②		①	②	③	①	②
12. Majitel/ka nebo vedoucí obchodu	①	②		①	②	③	①	②
13. Automechanik/ automechanička	①	②		①	②	③	①	②
14. Sekretářka/ asistent	①	②		①	②	③	①	②
15. Řidič/ka nákladního auta	①	②		①	②	③	①	②
16. Ředitel/ka velkého podniku	①	②		①	②	③	①	②
17. Učitel/ka ZDŠ	①	②		①	②	③	①	②
18. Programátor/ka /IT specialista/tka	①	②		①	②	③	①	②

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍK

DOTAZNÍK

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, Bc a Mgr. Sociální pedagogika.

Dobrý den, jmenuji se Hana Mrhalová a jsem studentkou 2. ročníku magisterského studia Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, oboru Sociální pedagogika. V rámci své diplomové práce provádím výzkum na téma **Kulturní a sociální kapitál studentů sociální pedagogiky**. Cílem výzkumu je zjistit povahu kulturního a sociálního kapitálu u studentů sociální pedagogiky. Ráda bych Vás touto cestou požádala o pomoc při realizaci výzkumu a vyplnění dotazníku. Předem děkuji za Váš čas. Dotazník je anonymní a veškerá získaná data budou využita jen pro účely této práce. Hana Mrhalová.

Pohlaví: muž žena

Věk: .....

Ročník studia Bc forma studia

1. ročník Bc. prezenční kombinovaná

2. ročník Bc. prezenční kombinovaná

3. ročník Bc. prezenční kombinovaná

Bydliště město vesnice

Ročník studia Mgr. forma studia

1. ročník Mgr. prezenční kombinovaná

2. ročník Mgr. prezenční kombinovaná

1. Prosím uveďte, jak často navštěvujete kulturní akce? Z předložené nabídky zaškrtněte jednu z uvedených možností: **1.** několikrát týdně, **2.** jednou týdně, **3.** několikrát za měsíc, **4.** jednou za měsíc, **5.** několikrát za rok, **6.** jednou za rok, **7.** nikdy.

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
a) návštěva kina							
b) návštěva galerie výtvarného umění							
c) návštěva muzea							
d) návštěva divadla / činohra							
e) návštěva divadla / opera							
f) návštěva divadla / muzikál							
g) návštěva koncertu populární hudby							
h) návštěva koncertu vážné hudby							
i) návštěva koncertu folkové hudby							
j) návštěva koncertu hip hop/techno							
k) návštěva koncertu jazzu							

2. Prosím uveďte, jaká je Vaše znalost cizího jazyka? Z předložené nabídky zaškrtněte jednu z uvedených možností. Disponuji: **1.** certifikátem, **2.** velmi dobrou aktivní znalostí, **3.** dobrou pasivní znalostí/aktivní potlačuji, **4.** ovládám základní konverzační témata, **5.** velmi nízkou znalostí, **6.** neznám/neovládám.

	1.	2.	3.	4.	5.	6.
a) anglický jazyk						
b) německý jazyk						
c) francouzský jazyk						
d) ruský jazyk						
e) španělský jazyk						
f) jiný jazyk - prosím vypište						

3. Prosím uveďte, **jak často provádíte uvedené činnosti**? Z předložené nabídky zaškrtněte jednu z uvedených možností: **1.** několikrát týdně, **2.** jednou týdně, **3.** několikrát za měsíc, **4.** jednou za měsíc, **5.** několikrát za rok, **6.** jednou za rok, **7.** nikdy.

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
a) sledování zahraničních televizních kanálů							
b) četba zahraniční literatury/knihy							
c) četba zahraniční literatury/časopisy							
d) cestování do zahraničí							

4. Prosím uveďte, **jakým způsobem využíváte volný čas**? Z předložené nabídky zaškrtněte jednu z uvedených možností: **1.** několikrát týdně, **2.** jednou týdně, **3.** několikrát za měsíc, **4.** jednou za měsíc, **5.** několikrát za rok, **6.** jednou za rok, **7.** nikdy.

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
a) čtení beletrie							
b) trávení času na internetu či počítače							
c) televize sledování sportu							
d) televize sledování českých seriálů							
e) televize sledování zpráv							
f) sledování DVD							
g) setkání s přáteli							
h) setkání s příbuznými							
i) chození po nákupch							
j) návštěva sportovních událostí							
k) cestování v tuzemsku							

5. Prosím uveďte, **dle vypsání možností** (uvedených charakteristik několika skupin lidí), zda někoho takého máte **zvlášť** mezi svými známými, přáteli/kamarády a příbuznými nebo nikoho takového nemáte. Zaškrtněte jednu z uvedených možností. Odpovězte **ano** nebo **ne**.

	mezi známými		mezi přáteli, kamarády		mezi příbuznými	
	ano	ne	ano	ne	ano	ne
a) pomůže Vám s opravami v domě či bytě?						
b) nakoupí Vám v případě nemoci Vás i ostatních členů domácnosti?						
c) bude v případě potřeby v kontaktu s Vaším lékařem?						
d) poradí Vám v případě osobních problémů?						
e) poskytne Vám dočasné ubytování, pokud např. vyhoříte (alespoň na týden)?						
f) poradí Vám s právními problémy?						
g) pomůže Vám nebo někomu z Vaší rodiny najít práci?						
h) zaměstná Vás, pokud hledá pracovníky do své firmy?						
i) poradí Vám ve finančních záležitostech (daně, dotace, soc. dávky, penz. připojištění)						
j) pracuje na radnici nebo na jiném místním úřadě?						
k) přispívá do hromadných sdělovacích prostředků (osobnost, politik atd.)?						
l) má příjem víc než 100.000 Kč měsíčně?						

6.	Prosím zaškrtněte u každé profese, z uvedeného seznamu 19 profesí a zaměstnání, zda znáte někoho blízkého (tj. někoho, s kým si např. tykáte) a kdo v takové profesi pracuje? Pokud znáte více takových lidí, uveďte toho, s kým se znáte nejdéle.									
7.	Jak dlouho se znáte?									
8.	Jaký je Váš vztah s tímto člověkem?									
9.	Jakého je pohlaví?									
		Ot. 6		Ot. 7	Ot. 8			Ot. 9		
		ZNALOST		DÉLKA ZNÁMOSTI	VZTAH K DANÉMU ČLOVĚKU			POHLAVÍ		
		ANO	NE	ROKY VYPISUJTE	příbuz- ný	kama- rád	známý	MUŽ	ŽENA	
1.	Prodavačka v hypermarketu- supermarketu	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
2.	Zdravotní sestra, ošetřovatel	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
3.	Lékař/ka	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
4.	Policista/ka	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
5.	Truhlář/ka	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
6.	Uklízečka / uklízeč	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
7.	Nižší nebo mzdový/á účetní	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
8.	Dělník / dělnice v továrně	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
9.	Právník / právnička, advokát/ka	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
10.	Číšník / servírka	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
11.	Nekvalifikovaný stavební dělník / dělnice	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
12.	Majitel/ka nebo vedoucí obchodu	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
13.	Automechanik/ automechanička	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
14.	Sekretářka / asistent	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
15.	Řidič/ka nákladního vozu	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
16.	Ředitel/ka velkého podniku	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
17.	Učitel/ka ZDŠ	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
18.	Programátor/ka, IT specialista/tka	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	
19.	Student/ka	☐	☐		☐	☐	☐	☐	☐	